

Bok og Bibliotek

Nr. 6. 2010

**Eirik Newth:
Eboka og biblioteket
- statusrapport høsten 2010**

**Hvor går
kulturministeren?**

**Hardt skyts
i ebokdebatten**

**Endelig er norsk
webDewey klar**

Bibliofil knytter Norge sammen

Bibliofil har vært en pådriver i utvikling av stadig ny funksjonalitet som legger til rette for økt samarbeid mellom landets bibliotek. Resultatet er en bedre utnyttelse av de samlede bibliotekressursene, til glede for bibliotekenes brukere, lånerne.

- **Fjernlån via NILL** - titler som lånes inn til biblioteket, blir en del av mediebasen, og følges opp automatisk.
- **Depotløsningen i Bibliofil** - deponerte samlinger integreres i mottaker-bibliotekets mediebase.
- **Samsøk** - gir en oppdatert oversikt over ledige titler i en region.

- **Norgeslån** - lånerne kan selv låne inn titler fra landets bibliotek, og velge bibliotek for utlevering.
- **Innlevering overalt** - lar låneren levere lånte titler på nærmeste bibliotek, og eierbibliotek varsles om innleveringen.
- **BIB FORNY** – SMS-tjeneste hvor lånerne kan fornye alle sine lån med én melding.

Bibliofil fortsetter jakten på gode funksjoner for økt biblioteksamarbeid.

Lånerne fortjener de beste tjenestene.

BIBLIOFIL® levert av

Bibliotek-Systemer As. Postboks 2093, 3255 Larvik

Telefon: 33 11 68 00. Telefaks: 33 11 68 22. Internett: <http://bibliofig.no> E-post: firmapost@bibliofig.no

Innhold

Digitale utfordringer

Hovedsaken:

Eirik Newth: Eboka og biblioteket

– statusrapport høsten 2010	30
Hardt skyts og skremsepropaganda i ebokdebatten	10
Leder: Datainnbrudd og nye muligheter	5

Bibliotekutvikling

Out of the box – nye partnerskap	6
Endelig en norsk webDewey	7
Artikkelkonkurranse for bibliotekarstudenter	13
Samle lokalt, tilby globalt: Brukerskap innhold	18
Bøker på rømmen: BookCrossing	
– også noe for bibliotekene	24
Gratulerer Sør-Varanger!	69

Kommentar og debatt

Den bibliotekariske tenkemåten: KBBMEBGF	36
Professor'n griper tilbake til Ranganathan	38
Plinius lærer av tannlegene	40
Morten Harry Olsen om "evolusjonens vilkår"	42
Georg Arnestad maner til kommunal geriljakrig	44
Ine Marit Torsvik Bertelsen:	
Bloggromaner, selvmord og "må ha"-apps	46
Hvor går Huitfeldt, spør professor Anne Gran	62

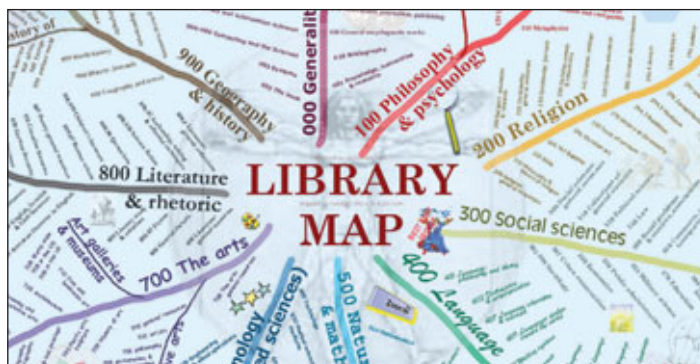
Litteratur og lesing

Litteraturforskere under lupen:

Kritisk blick på kjønnsforskjeller	14
Ingen jul uten julehefter	58

Bibliotekbesøk

Tel Aviv: Bibliotek uten vegger	21
Bryne, Jæren: Nytt bibliotek	50
Hemnes: Biblioteket etter Terra-skandalen	54

*Bok og Bibliotek ønsker
alle lesere og bidragsytere en riktig
god jul og et godt nytt år!*

77. årgang

Bok og Bibliotek er et redaksjonelt uavhengig tidsskrift og redigeres i samsvar med Redaktørplakaten. Debattinnlegg og innkjøpte artikler uttrykker ikke nødvendigvis Bok og Biblioteks mening. Antall utgivelser: 6 per år.

I REDAKSJONEN

Odd Letnes, ansvarlig redaktør
odd.letnes@bokogbibliotek.no

ADRESSE

Pilestredet 48
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 41 33 77 86
www.bokogbibliotek.no

UTGIVER

ABM-Media AS
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

FRIST FOR STOFF 2011

Nr. 1	19. jan	Ferdigtrykt 14. feb
Nr. 2	2. mar	Ferdigtrykt 28. mar
Nr. 3	11. mai	Ferdigtrykt 6. jun
Nr. 4	17. aug	Ferdigtrykt 12. sep
Nr. 5	5. okt	Ferdigtrykt 31. okt
Nr. 6	9. nov	Ferdigtrykt 5. des

ABONNEMENT

DB Partner as
Postboks 163, 1319 Bekkestua
bob@dbpartner.no
Tlf 67 11 38 05

ANNONSER

v/Heidi Torstensen, Mediateam
tlf 47 31 80 30

Forsideillustrasjon: Anne Aagaard

Grafisk produksjon: Zmedia AS

ISSN 0006-5811

Leder

Odd Letnes

odd.letnes@bokogbibliotek.no

Datainnbrudd og nye muligheter

Den som prøvde å gå inn på bokogbibliotek.no i begynnelsen av november, ble møtt med en beskjed om å taste inn brukernavn og passord. Flere av dere skrev epost og lurte på om vi skulle bli betalingstjeneste. Årsaken til stengningen var et massivt virusangrep av en eller annen ukjent fiende; det hadde oppstått sikkerhetshull på nettstedet, som først og fremst skyldtes for gamle versjoner av Joomla-programvare. Vær obs på denne faren, dere ute i felten som bruker Joomla.

Så sto Bok og Bibliotek der uten nettsted. Det var ganske ubehagelig, jeg følte at bladet på en måte var blitt usynlig. Nå er papirutgaven fortsatt Bok og Biblioteks flaggskip, det er i det seige arbeidet – slow food-effekten – at kvaliteten oppstår. Men samspillet mellom nett og papir er i dag helt nødvendig dersom man skal kunne nå fram i informasjonsjungelen. Det var bare å legge seg i selen og gjøre grovarbeidet: Skaffe ny programvare og velte alt innhold over i det nye. Samtidig benyttet vi anledningen til å gjøre en lettere redesign.

Episoden er tankevekkende. Den forteller om hvor sårbare vi er på nett. Virusindustrien bombarderer oss kontinuerlig. Har den først funnet et sikkerhetshull, kommer den garantert tilbake med smarte mutasjoner. Eirik Newth er innom utfordringen i sin

artikkel på side 30. Om internettets utvikling skriver han:

”I den nylig publiserte rapporten «The Evolving Internet» tegner fremtidsforskere bilder der utviklingen stanser opp som følge av at svindel og hackerangrep reduserer tilliten til nettet (slik skimming idag har underminert minibankenes rykte).”

I hvilken retning utviklingen vil gå, vet vi ikke. Enn så lenge – forhåpentligvis lenge – er bokogbibliotek.no i alle fall på lufta igjen.

Apropos betaling på nett. Jeg hører til dem som tror at vi om ikke lenge vil begynne å betale for informasjon, tjenester og opplevelser vi liker på nettet. Jeg har derfor benyttet tenkepau-sen som oppsto etter datainnbruddet, til å få laget en e-utgave for iPad, PC og Mac. Den vil koste 32 kroner per utgave eller 180 kroner per årsabonnement. Utgaven er ikke ment å være en erstatning for papirutgaven eller nettstedet, men et tillegg til dem som ønsker større fleksibilitet til en noe rimeligere pris enn hva det koster å abonnere på papir. For nærmere informasjon, se www.bokogbibliotek.no og baksiden av denne utgaven av bladet.

Med dette takker jeg alle for følget i 2010 og ønsker dere en riktig god jul og et godt nytt år.

Out of the box

(København) – Ingen kulturinstitusjoner kan klare seg alene, derfor er partnerskap veien fram. For biblioteket kan partnerskap bety nye ressurser, nye kompetanser, nye nettverk – og ikke minst – nye tilbud til brukerne i en tid hvor kulturinstitusjoner skal løse stadig flere oppgaver med færre midler.

Med disse ordene åpnet lektor Henrik Jochumsen ved Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA), temadagen “Out of the box – nye partnerskaber” i begynnelsen av november.

– Partnerskap kan styrke nettverksdanning og kunnskapsdeling, fortsatte Jochumsen. – Kreative allianser kan gi inspirasjon til innovasjon og nye muligheter i framtidens kulturliv til glede for brukerne. Strategiske partnerskap kan styrke synlighet, ”credibility og goodwill” i lokalsamfunnet.

Mot slutten av temadagen løftet lektor Dorte Skot-Hansen, IVA, fram noen av de hybride kulturprosjektene som foregår i Danmark for tiden, hvor bibliotekene har inngått samarbeid med medborgerhus, multimediasentra, sportsfasiliteter, musikkskoler, arkiv, kino og turistkontor.

Men, spurte hun: – Snakker vi om sammensmeltede institusjoner eller handler det fortsatt om mer tradisjonelle ”side-by-side”-forhold?

Før jeg tok turen til København sendte jeg en epost til Norges fylkesbiblioteksjefer,

hvor jeg spurte om de kjente til biblioteker i Norge som hadde inngått nye partnerskap. Jeg fikk en håndfull svar (takktak til dere som svarte!), noe som ga meg en god ballast der jeg satt som eneste utlending på seminaret ved IVA.

Merete N. Vinningland i Rogaland mailet om det nye biblioteket på Bryne som til neste år vil dele tak med det nye Garborgsenteret. Fra Vestfold kunne Unni Wenche Minsås blant annet fortelle om det nordiske samarbeidsprosjekt ”Rom for dannelse”, hvor målet er å lage modeller for organisert samarbeid mellom voksenopplæring og bibliotek i Norge, Sverige og Danmark

Om partnerskap i Østfold kunne Svein Egil Nilsen informere om ”Visit Oslofjord”, en reiselivsportal som driftes av Østfold fylkesbibliotek i samarbeid med Østfold reiseliv, på oppdrag av næringsavdelingen i Østfold fylkeskommune.

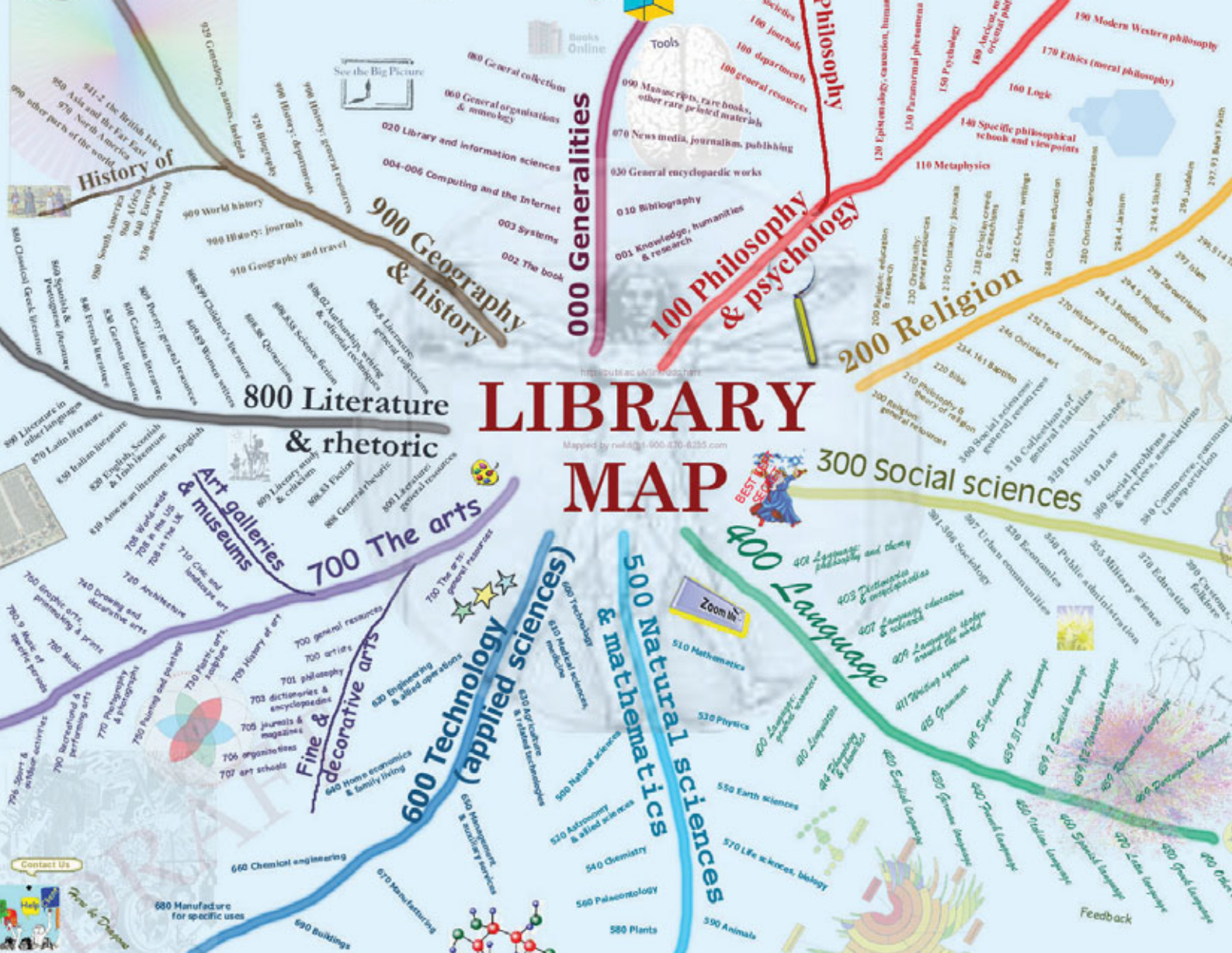
Fra Oppland kunne Gunhild Aalstad fortelle om Nasjonalparkbiblioteket som er del av ”Det sømløse bibliotek Oppland”, hvor bibliotekene i Nord-Gudbrandsdalen samarbeider med hverandre og med turistnæringen om å utvikle

tjenester og tilbud for å profilere nasjonalparkene. Bibliotekene fungerer som en ressurs for kommunene og næringslivet i dette arbeidet.

Alt dette er interessant. Det føyer seg godt inn i det temaet som ble belyst hos våre danske venner. Men hvorfor var det så få fylkesbiblioteksjefer som svarte på forespørselen min? Skyldes det at det ikke skjer noe spennende innenfor ”nye partnerskap” ute i bibliotek-Norge? Er det dominerende selvbildet at biblioteket fortsatt er en kommunal instans innenfor en tradisjonell kultursektor – og kun det?

I en tid hvor kommunale politikere hele tiden ser etter muligheten til å spare hundre tusen her og hundre tusen der – og sentrale politikere ønsker en massiv sammenslåing av kommuner – er det risikabelt å beskytte seg bak en ”seg-selv-nok”-ideologi.

Finnes det flere eksempler på ”out-of-the-box”-prosjekter omkring i landet? Ta gjerne kontakt og gi oss noen tips. Dette er utfordringer og muligheter vi gjerne skriver om i Bok og Bibliotek.

Endelig en norsk webDewey

Ved Nasjonalbiblioteket er arbeidet i gang med å utvikle en norsk web-versjon av Dewey. Det betyr slutten på trykte norske Dewey-utgaver, det betyr en kontinuerlig oppdatering, og det betyr en oversettelse av hele Dewey.

Det betyr også nye problemstillinger knyttet til omklassifisering, bruk av fullstendige eller forkortede numre, og det betyr ikke minst nye gjenfinningsmuligheter for sluttbrukere.

En webutgave av Dewey har mange fordeler som arbeidsred-

skap i forhold til den trykte utgaven, for eksempel navigering i søkeinn ganger og hierarkier. Man får hjelp til å bygge nummer, og man kan enkelt legge til lokale eksempler og noter. Det kan også legges til ubegrenset med synonymer i registeret, og det kan mappes til

emneord. I Norge kan det være aktuelt å mappe bl.a. både til Biblioteksentralens emneord og Humord. I tillegg er det mulig å koble seg til Deweyutgaver på andre språk.

En webDewey vil også være kontinuerlig oppdatert, noe som også vil gjøre det enklere å

Mye brukt.
Rundt 400 bibliotek i Norge klassifiserer i dag etter ulike versjoner av Dewey.

»
Av Ingebjørg Rype og Elise Conradi, Nasjonalbiblioteket

klassifisere og å utveksle klassifikasjon med andre. I DDK 5, som er fra 2002, er det for eksempel ikke oppslagstermer eller numre for fenomener som Wikier eller Blogger.

Mer ensartet klassifikasjon

Dewey i Norge har fram til nå vært forkortede utgaver basert på litteraturbelegget i norske bibliotek. Folkebibliotekene, sammen med Biblioteksentralen og Nasjonalbiblioteket, bruker den norske DDK5, mens universitetsbibliotekene og noen spesialbibliotek bruker amerikansk utgave, enten trykt eller webutgave. Også siste trykte amerikansk utgave, DDC22, er mer oppdatert enn DDK5. Dette fører til lite ensartet bruk av klassifikasjon i Norge, noe som igjen vanskeliggjør utveksling av poster.

Spesial-/fagbibliotek har andre behov enn et folkebibliotek, men vi tror allikevel at en felles utgave med norske termer vil gjøre klassifikasjonen mer ensartet, selv om nivået kan være forskjellig. En mer ensartet og oppdatert klassifikasjon gjør det enklere å utveksle klassifikasjonsposter, både mellom norske bibliotek og internasjonalt. I WorldCat er 70% av litteraturen klassifisert med Dewey. En ensartet klassifikasjon vil altså kunne rasjonalisere klassifikasjonsarbeidet.

Bedre gjenfinning

Nivået på oversettelsen ble grundig utredet av Nasjonalbiblioteket (NB) sammen med Norsk komité for klassifikasjon og indeksering (NKKI). NB stod i 2008 for et pilotprosjekt i samarbeid med Kungl. Bibl. og OCLC om muligheten for å utvikle en blandet utgave, det vil si en fullstendig utgave med norskspråklig innhold på nivå

med DDK 5 og resten av innholdet på engelsk.

I 2009 ble det arrangert en workshop i tilknytning til KORG-dagene hvor temaet var nivået på norsk Dewey. Pilotprosjektet sammen med workshopen ga tydelige argumenter for en fullstendig oversettelse, både fordi det er viktig med norske termer, en fullstendig utgave vil være enklere å bruke med tanke på utveksling av poster, og klassifikasjon etter en fullstendig utgave vil gi bedre gjenfinningsmuligheter.

Fasettene

Men trenger et lite bibliotek et langt og komplisert klassifikasjonsnummer? Det har lenge vært kritikk mot Dewey at klassenumrene er unødvendig lange og kompliserte. Kanskje man bør tenke klassifikasjon på en annen måte, og bli mer bevisst på skillet mellom hyllesignatur og Deweynummer?

En jubileumsbok om lærerlaget i Lenvik har fått følgende Deweynummer i Norbok:

331.881137211009484523

Hvis Dewey bare brukes som oppstillingsredskap, er ikke dette nummeret egnet som hyllesignatur, men hvis man ser på de ulike fasettene, er det ikke så opplagt at dette nummeret er unødvendig langt:

331.8811 – Fagforeninger

371.11 – Lærere i grunnskolen

948.4523 – Lenvik

WebDewey og sluttbrukertjenester

Rundt 400 bibliotek i Norge klassifiserer i dag etter ulike versjoner av Dewey. Som beskrevet ovenfor, vil oversettelsen av en fullstendig versjon av Dewey, samt utviklingen av et nettbasert verktøy til bruk i klassifisering, sikre mer konsekvent bruk av

klassenumre. Dette gjør at brukere lettere kan gjenfinne dokumenter om et gitt emne, uansett hvor dokumentene måtte befinne seg. Spesielt i fellessøksystemer som det kommende Biblioteksøk kan en slik utnyttelse av klassifikasjonsnummeret komme brukeren til nytte i emnesøk. Samme logikken kan videreføres til emnesøk på tvers av språk. Over 200,000 bibliotek i minst 135 land klassifiserer etter Dewey. Dette muliggjør norsk-språklige innganger til dokumenter uansett språk.

WebDewey er kodet i MARCxml. Dette innebærer at viktig informasjon knyttet til hvert nummer vil bli lett tilgjengelig for systemutviklere. Utgivelseshistorikken til hvert nummer er for eksempel registrert i MARC21 Format for klassifikasjonsdata. Slik vil henvisninger til tidligere utgaver bli ivaretatt, hvilket muliggjør utviklingen av systemer som kan tilby gjenfinningen av dokumenter om et gitt emne uavhengig hvilken Dewey utgave som ble brukt i klassifiseringen, og det betyr kanskje at man ikke lenger trenger å omklassifisere.

Med webDewey vil det også bli enklere å utnytte klassifikasjonsdata i utviklingen av gode sluttbrukertjenester knyttet til emnebrowsing og søk. Ved å knytte klassebetegnelser, hierarkiske relasjoner, registertermer og tilkoblede emneord til hvert klassenummer i et maskinleselig format, kan systemutviklere utvikle grensesnitt som gir brukere gode oversikt over hvilke emner som finnes i enhver samling, uten at brukeren må kjenne til numrene som ligger bak.

Tysk nyvinning

I Tyskland har man for eksempel utviklet et Dewey-basert

katalogsøk: MelvilSearch (<http://melvil.d-nb.de/melvilsearch>). Her blir brukeren først presentert for de tyske klassebetegnelserne til de ti øverste klassene i Dewey, med antall dokumenter knyttet til hver klasse i parentes ved siden. Ved å klikke på en klassebetegnelse, får man opp de underordnede klassene. På denne måten kan man lett navigere seg inn og ut av klasser og dermed en god oversikt over hvilke emner som er representert i samlingen.

Det er også muligheter for å søke etter bestemte emner i MelvilSearch. Her blir registertermer og tilkoblede emneord utnyttet for å gi språklige innganger til klassehierarkiene. Som kjent kan ethvert emne bli behandlet i ulike klasser. Når

registertermer og emneord er koblet til klassenumre i et maskinleselig format, kan man utvikle tjenester der emneord blir presentert i en kontekst. Med tanke på de forskjellige emneordssystemer som kan tenkes mappet til norsk Dewey, for eksempel Bibbi, Humord, MeSH, kan dette kunne ha store konsekvenser for forbedringer av trefflister.

Som Linked data

Med webDewey kan man også lettere utnytte innebygde fasetter i klassenumre i sluttbrukertjenester. Alle fasettene til ethvert sammensatt nummer i webDewey vil automatisk bli registrert i MARC21 Format for klassifikasjonsdata i felt 765. I eksemplet ovenfor om lærerlaget i

Lenvik, vil de tre forskjellige fasettene bli registrert med tilhørende rotnummer. Og siden alt er kodet i et maskinleselig format, vil man kunne utvikle systemer der det er fullt mulig å samordne dokumenter med fellesfasetter, uansett hyllesignatur.

Til slutt kan det nevnes at vi er i ferd med å se på mulighetene for å få publisert norsk Dewey som Linked data. Dette vil da åpne opp for at klassifikasjonsdata kan utnyttes i sluttbrukertjenester av enda flere aktører, både innenfor og utenfor bibliotekverden, på hittil kanskje ukjente måter.

Følg også arbeidet med Norsk webDewey her: www.nb.no/webdewey

Hardt skyts i e-bokdebatten

Det haster med å få på plass en nasjonal e-bokstrategi for å stå imot presset fra de amerikanske teknologigigantene, mener Kjartan Vevle i Biblioteksentralen. Han møter motbør blant medlemmer i Norsk Bibliotekforenings IKT-gruppe (SIKT), som kaller utspillet for skremsepropaganda.

Både bokbransjen og biblioteksektoren har de siste årene satt i gang en rekke prosjekter for å skaffe norske lesere et attraktivt tilbud med norske e-bøker. Mens forlag og bokhandlere har investert betydelig i utviklingen av en felles digital distribusjonssentral (DDS), har Biblioteksentralen fått på plass strukturen til utlånsordningen BS Weblån. I biblioteksektoren er Nasjonalbiblioteket godt i gang med digitaliseringsprosjektet Bokhylla.no, og i Buskerud ble den første utlånsportalen for e-bøker i norske folkebibliotek åpnet i oktober etter innpå to års planlegging og utprøving.

Likevel står utviklingen av norske e-bokløsninger i stampe. Årsaken er økonomiske og teknologiske hindringer. Våren 2010 ble bokbransjens lansering av norske e-bøker utsatt nok en gang. Begrunnelsen var at man ikke hadde fått gjennomslag for momsfristak på e-bøker.

Avtaleverket med rettighets-haverne var heller ikke på plass. Først mot sommeren 2010 ble forfatterne og forleggerne enige om en avtale. Avtalen er svært

begrenset ettersom den er midlertidig og bare omfatter eldre, såkalte backlistbøker.

I frustrasjon over denne situasjonen har tre sentrale personer i litteratur-Norge – forfatter Morten Harry Olsen, Gyldendals informasjonssjef Bjarne Buset og bibliotekfaglig direktør Kjartan Vevle i Biblioteksentralen – utarbeidet notatet “Nasjonal e-bokstrategi”, der de tar til orde for en felles, nasjonal e-bokløsning i stedet for flere, konkurrerende løsninger.

Et tett samarbeid mellom bokbransjen og biblioteksektoren vil være til beste for norsk språk, norsk litteratur og norske lesere, mener de tre.

Motstridende oppfatninger

Buset, Olsen og Vevle er engstelige for den norskspråklige litteraturens framtid dersom aktørene i det norske bokfeltet ikke slår kreftene sammen til et forpliktende samarbeid.

“I øyeblikket kan tempoet i den internasjonale utviklingen kombinert med sprikende strategier og mange enkeltprosjekter lett føre til at det tas kortsiktige valg som vil sette den

norske bokøkologien på spill. Dette notatets ambisjon er å gi støtet til diskusjoner og beslutninger som kan forhindre en slik negativ utvikling”, skriver de tre i “Nasjonal e-bokstrategi”. Langt fra alle deler trekløvers virkelighetsoppfatning.

– Vi må ikke være så redde for de utenlandske aktørene. Det viktigste for bibliotekene er at vi får tak i e-bøker, ikke hvem vi kjøper dem fra, sier Jonas Svartberg Arntzen (bildet), styremedlem i SIKT, spesialgruppen for IKT i Norsk Bibliotekforening. Svartberg Arntzen har vært sentral i arbeidet med e-bokprosjektet i

Tekst: Merete Lindstad, fri-lansjournalist

Buskerud og er nå avdelingsleder for Digitalt bibliotek på Deichmanske Bibliotek.

– Jeg opplever at de som har skrevet dette notatet prøver seg med en skremselsmetode. De sier at hvis vi ikke ser på ting slik de gjør og tar kontroll her i Norge, så kommer ikke forfatterne til å skrive bøker, og Apple eller Amazon vil komme til å ta over markedet.

Bibliotekmonopol

Et sentralt moment i “Nasjonal e-bokstrategi” er forslaget om å utvide bokbransjens digitale distribusjonssentral, DDS, til også å kunne betjene bibliotek. Tanken er at DDS blir en nasjonal e-bokdatabase med en felles teknologisk infrastruktur som både bokhandlere og bibliotek skal kunne benytte i et åpent, non-profit-basert system.

En slik samordning med felles utvikling av applikasjoner og tilgangsløsninger, felles formater, databasedrift og rapporteringer vil gi betydelige gevinster for alle og framstår som ukontroversielt.

Mer omstridt er forslaget til hvordan distribusjonen eller leveringen av e-bøkene fra DDS og ut til bibliotekene er tenkt. Her legger Vevle, Olsen og Buset opp til at Biblioteksentralens BS Weblån er eneste distributør.

– Jeg får inntrykk av at de ønsker å skape en monopolsituasjon for levering av e-bøker til bibliotek. Det synes jeg er skummelt, sier Jonas Svartberg Arntzen.

– Jeg skjønner ikke hvorfor Biblioteksentralen må være

standarddistributøren i stedet for å være en av flere. Det bør være opp til oss selv å velge om vi vil kjøpe norske e-bøker fra Norli, BS Weblån, E-lån, Elib eller Amazon.

Svartberg Arntzen er opptatt av at det skal være konkurranse mellom et mangfold av leverandører som tilbyr ulike tekniske plattformer og lisens- og betalingsmodeller til bibliotekene.

– Det er den eneste måten vi og brukerne våre kan teste ut hva som faktisk fungerer i en digital bibliotek-tid.

Konkurrenter i lite marked

Det norske bibliotekmarkedet er trolig for lite til å holde liv i flere konkurrerende distributører til bibliotekene, mener Kjartan Vevle.

Men hvorfor skal akkurat Biblioteksentralens Weblån være den ene som alle skal benytte? Hvorfor ikke satse på utvikling av for eksempel Buskerudprosjektets utlånsportal E-lån?

I Buskerud har de helt siden starten hatt ambisjoner om at utlånsportalen de utvikler skal bli nasjonal og være et tilbud til alle norske folkebibliotek.

– Når vi har brukt BS Weblån i vår skisse til en løsning, er det ment som et eksempel, sier Vevle. – Men samtidig tror jeg at Biblioteksentralen er den eneste som har muskler nok til et så stort prosjekt, for dette koster mye penger.

Kjartan Vevle påpeker at Biblioteksentralen finansierer sin distribusjonsløsning gjennom midler fra egen kommersiell virksomhet. E-lån i Buskerud har til nå vært avhengig av offentlige prosjektmidler.

– Buskerudprosjektet er flott på den måten at de får testet ut noen av e-bokleserne, og at de har fått teknologien kjøpt på banen. Og hvis prosjektet greier

Muskler:

– jeg tror at Biblioteksentralen er den eneste som har muskler nok til et så stort prosjekt, for dette koster mye penger.

å komme opp og stå på egne bein, vil det selvfølgelig kunne være en konkurrent til BS Weblån.

Uenighet om lisensmodeller

Spørsmål om ulike lisensmodeller og betalingsordninger blir ikke tatt spesifikt opp i diskusjonsnotatet til Vevle, Olsen og Bruset. Med forslaget om BS Weblån som leverandør til bibliotekene, ligger det likevel klare føringer. De går ut på å behandle e-boka på samme måte som papirboka. Det vil si at bibliotekene kjøper inn bøker som tilbys en bruker om gangen.

En slik ordning møter stor skepsis i deler av SIKT-miljøet. Der hevder flere at bibliotekbrukerne ikke vil godta ventelister på digitale filer. I en kommentar til “Norsk e-bokstrategi” skriver SIKT-styret blant annet: “Lånerne må få best mulig vilkår. (...) Det betyr at lånerne får det de vil ha når de selv ønsker de, på den plattformen de selv velger...”:

Leder for Buskerudprosjektet, Dag Erlend Lohne Mohn, er også klart i mot BS Weblåns modell. Han ønsker seg en ordning der biblioteket har tilgang til alle tilgjengelige e-bøker og uten å kjøpe bøkene

selv. Når en bibliotekbruker vil låne en e-bok, ønsker Lohne Mohn at biblioteket kan betale per utlån til forlaget, bokdatabasen eller den som sitter på rettighetene. På den måten kan biblioteket låne ut mange eksemplarer av samme tittel på samme tid, uten å måtte kjøpe bøkene og sitte med store samlinger.

Urealistiske forventninger?

Da E-lån ble åpnet i oktober, måtte de tre bibliotekene i prosjektet likevel avfinne seg med en løsning ganske lik den som gjelder i BS Weblån. Capellen Damm, som eier digitalbok, no der Buskerudprosjektet kjøper sine e-bøker, har ikke vært villige til å gå inn på noen ordning med betaling per utlån.

En vesentlig forskjell fra Biblioteksentralens ordning, er at bibliotekene i Buskerudprosjektet tilbyr låntakerne hele utvalget av tilgjengelige e-bøker, men foretar innkjøp først når en låner ønsker en bestemt bok.

– Så langt har vi ikke fått det slik vi ønsket og synes er best, sier Dag Erlend Lohne Mohn. – Men vi er allerede i dialog med andre forlag om andre modeller.

Bestselgertyranni

Forfatterne bak “Nasjonal e-bokstrategi” er sterke motstandere av en e-bokløsning der bibliotekene i prinsippet stiller alle utgitte e-bøker til ubegrenset disposisjon for låntakerne. En slik løsning vil kunne føre til et “bestselgertyranni” og være problematisk for økonomien til bibliotekene, mener Kjartan Vevle.

Han støtter seg på erfaringer fra Sverige og Danmark, som har flere år på baken med e-bokutlån. Der vegrer bibliotek seg for å markedsføre e-boken

fullt ut, fordi det kan gi uventede virkninger på budsjettene.

– Så lenge vi bare har noen titalls eller hundretalls titler å forholde oss til, går det greit. Men den dagen e-bøkene virkelig kommer, blir det annerledes, sier Kjartan Vevle. – Å la teknologien styre hvordan man skal tilby e-bøker i norske bibliotek, blir problematisk i forhold til bibliotekets rolle som litteraturformidler. Et rent brukerinitiert tilbud vil legge veien åpen for at det er forlagenes markedsavdelinger som styrer litteraturformidlingen også i bibliotekene.

Mange kompromisser

Å bli enige om at Norge er en liten nasjon og at e-boka innebærer press på den norske litteraturen fra store aktører utenfra – det er første viktige etappe i e-bokdiskusjonen for Morten Harry Olsen. Han understreker at medvirkningen hans i notatet “Nasjonal e-bokstrategi” er som privatperson, som forfatter og ikke representant for Kulturrådet, der han har flere oppdrag og verv.

– Hensikten med diskusjonsnotatet er å få flere hoder inn i

diskusjonen, sier Morten Harry Olsen (bildet). Han tror mange parter må gi og ta for å

komme fram til en e-bokløsning som tar vare på det han ser som grunnleggende verdier i det litterære systemet i Norge.

– Vi forfattere må antakelig kompromisse når det gjelder tilgangen til gratis litteratur via bibliotekene. Og forlagene må nok si fra seg noen potensielle inntekter i et system hvor konkurransen blir hardere i alle

Buskerudpilot:

Dag Erlend Lohne Mohn

ledd i verdikjeden, sier Olsen, før han kaster ballen videre til biblioteksektoren.

– Bibliotekene må akseptere at de ikke kan berøre markedet i så stor grad at de kan ødelegge inntektene til de to leddene som virkelig trengs – forfatterne og redigeringsleddet i forlagene.

Årets julegave

Hva vet kultursjefen eller rådmannen i kommunen din om bibliotek? Eller hva med rektor på skolen hvor du er bibliotekar, vet hun nok om skolebibliotekets muligheter?

Har du en slektning du ønsker å innvie i biblioteksektoren og dens mange spennende oppgaver og utfordringer?

Ønsker du som biblioteksjef å korte ned den tiden det tar å la bibliotekets eksemplar gå på sirk ved å kjøpe et medarbeiderabonnement til rabattert pris?

Hva med å gi bygdas tannlegekontor et abonnement, så pasientene kan roe seg ned med litt bibliotekstoff før de setter seg i stolen?

Benytt deg av vårt juletilbud og du blir med på trekningen om et gavekort (Universal Presentkort) på 1000 kroner.

For nærmere informasjon – se www.bokogbibliotek.no

Artikkelkonkurranse for bibliotekarstudenter

Vi utlyser her artikkelkonkurranse for bibliotekarstudenter. De beste artiklene blir publisert i Bok og Bibliotek, og vinneren får et reisestipend på kr 3500,-. Det er kanskje ikke så mye, men det rekker for eksempel til en todagers tur til London, København eller Stockholm – hvor du både kan slappe av og gjøre noen bibliotekbesøk.

Konkurransen er åpen for alle bibliotekarstudenter.

Artiklene kan være på inntil 12 000 tegn inkludert ordmellomrom.

Frist for levering: 31. desember 2010.

Premie til vinneren:

Reisestipend på kr 3500,-

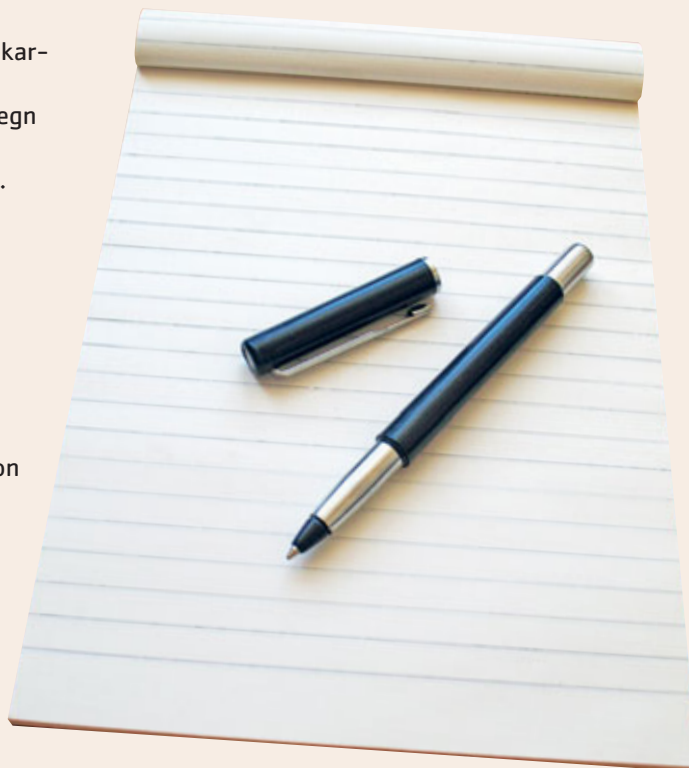
De beste artiklene vil bli publisert i Bok og Bibliotek.

Juryen består av:

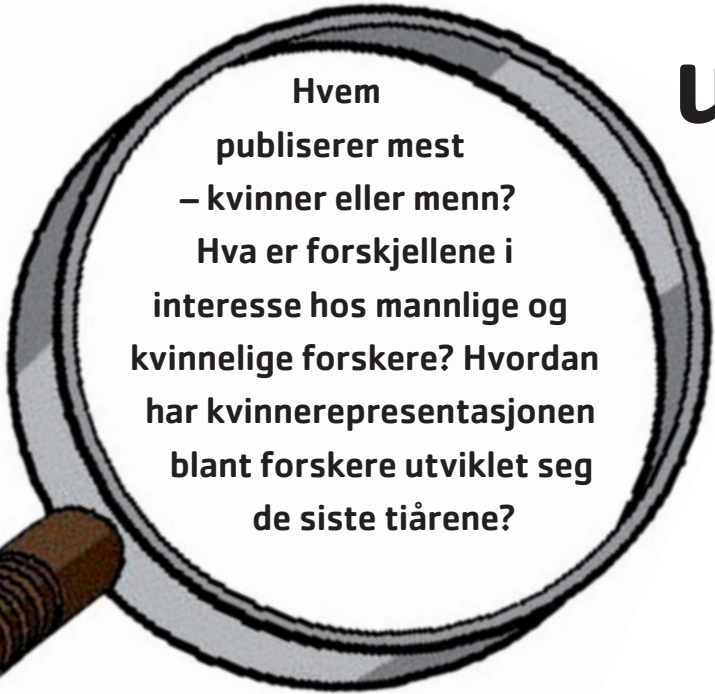
- professor i sakprosa, Johan Tønnesson, Universitetet i Oslo
- redaktør/webutvikler Oskar Anderson Laurin, Stadsbiblioteket, Stockholm
- studieleder og prorektor Jack Andersen, Det videnskabelige akademi

Manus sendes på mail til:
odd.letnes@bokogbibliotek.no

Lykke til!

Litteraturforskere under lupen

Hvem
publiserer mest
– kvinner eller menn?
Hva er forskjellene i
interesse hos mannlige og
kvinnelige forskere? Hvordan
har kvinnerepresentasjonen
blant forskere utviklet seg
de siste tiårene?

Dette er bare noen av spørsmålene vi har søkt å finne svar på i vår undersøkelse "Kjønn og internasjonalisering i *Bibliografi over norsk litteraturforskning*: en undersøkelse av publiseringsaktiviteten til litteraturforskere".

Forskerne og forfatternes kjønn

Resultater av undersøkelsen viser at det er en klar overvekt av både mannlige skjønnlitterære forfattere og bidrag av mannlige forskere. For hele perioden var 65 % av bidragene av mannlige forskere. Tendensen synes å være at publiseringsaktiviteten jevner seg ut mellom mannlige og kvinnelige forskere, men til tross for dette kan vi se at det fortsatt er store forskjeller

i hvor mye det forskes på forfattere av ulikt kjønn. Er dette fordi det er for få kvinner å skrive om, eller er det fordi forskerne ikke er like interesserte i å skrive om kvinnelige forfattere som mannlige?

Av et totalt antall på 506 skjønnlitterære forfattere, var 72 % mannlige forfattere og 28 % kvinnelige forfattere. Videre kan vi se at 77 % av all publiseringsaktiviteten handlet om mannlige forfattere og 23 % om kvinnelige forfattere. En sammenligning av disse tallene kan tyde på at det helt enkelt er for få kvinnelige forfattere å skrive om. Hvis vi derimot ser på antallet mannlige og kvinnelige forskeres bidrag om mannlige og kvinnelige forfattere, er interessen for kvinnelige forfat-

tere tydelig en viktig faktor.

Det er store forskjeller mellom hvilket kjønn mannlige og kvinnelige forskere skriver mest om. Av de mannlige forskerne skriver 88 % om mannlige forfattere, mens bare 12 % av bidragene deres er om kvinnelige forfattere. Tallene er svært annerledes for de kvinnelige forskerne. De kvinnelige forskernes bidrag viser en mer jevn fordeling når det gjelder hvilket kjønn de omhandler, men også de kvinnelige forskerne skriver mest om mannlige forfattere. 56 % av bidragene deres handlet om mannlige forfattere, mens 44 % handlet om kvinnelige forfattere. Tilsynelatende må det her være en kjønnsbasert preferanse når forskerne velger hvem de vil

Av Hanne Karina Grønneberg, student, Universitetet i Oslo og Kari-anne Bjørseth Vodáková, student, Høgskolen i Oslo

skrive om. Vi vil vise at interessen, slik den er uttrykt her, ikke korresponderer med andelen mannlige og kvinnelige forskere i utvalget vårt.

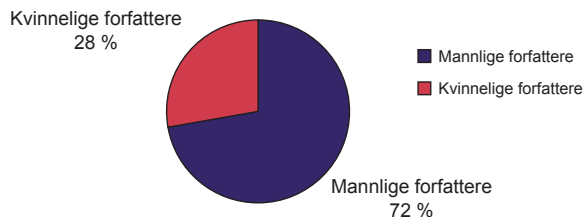
Ibsen, Hamsun, Undset

I undersøkelsen har vi også sett på hvilke forfattere forskerne skriver om. Henrik Ibsen, Knut Hamsun og Sigrid Undset topper listen over forfattere som det totalt sett er mest populært å skrive om. Ibsen er mest populær uansett forskerkategori, mens populariteten til de to andre forfatterne varierer avhengig av forskers kjønn og nasjonalitet. Det er flere mannlige enn kvinnelige forskere som skriver om Ibsen og Hamsun, noe som kan forklares med at det er flere mannlige forskere enn kvinnelige. Når det gjelder bidrag om Undset, endrer situasjonen seg. Ved å sammenligne de to nobelprisvinnerne Hamsun og Undset, ser vi at Hamsun har blitt omtalt hele 80 ganger av mannlige forskere, mens Undset bare er omtalt 12 ganger. Hvis vi ser på hvilke forfattere som har blitt omtalt av kvinnelige forskere, kan vi se at dette forholdet er annerledes. Etter Ibsen er Undset på en andreplass med 42 bidrag av kvinnelige forskere. Knut Hamsun er til sammenligning nede på en sjetteplass med bare 16 bidrag av kvinnelige forskere. Dette er et godt eksempel på hvordan de kvinnelige forskerne skriver langt mer om kvinnelige forfattere enn de mannlige forskerne.

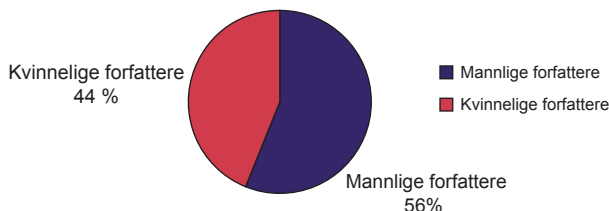
Kjønnspreferanser

Som nevnt tidligere, er 72 % av forfatterne i utvalget vårt menn, 28 % kvinner. Det betyr at det er 2,6 ganger flere mannlige enn kvinnelige forfattere i utvalget vårt. Hvis det er slik at det ikke er noen kjønnspreferanse til stede, så bør både de mannlige og de kvinnelige forskerne skrive 2,6 ganger mer om mannlige forfattere enn kvinnelige. Likevel kan vi se at de mannlige forskerne skriver 7,3 ganger oftere om menn enn kvinner, mens kvinnelige forskere publiserer kun 1,2 ganger oftere om menn enn om kvinner. Hvorfor er det slik? Det kunne være interessant å se på årsakene, men dette er ikke fokuset for

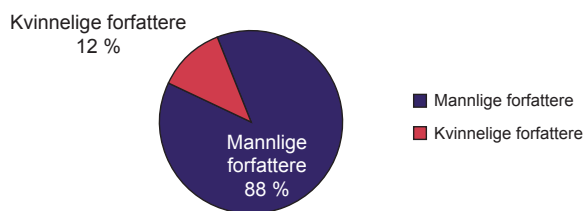
Andel mannlige og kvinnelige forfattere

Andel bidrag av kvinnelige forskere

Andel bidrag av mannlige forskere

Bakgrunn for undersøkelsen

I mai i år utførte vi en studie på Nasjonalbiblioteket hvor vi kartla aktiviteten til forskere som skriver om norsk litteratur. Vi var særlig opptatt av forskjellene i publiseringsaktiviteten mellom forskere av ulikt kjønn og ulik nasjonalitet. Studien var en kvantitativ undersøkelse hvor vi benyttet *Bibliografi over norsk litteraturforskning* som studieobjekt.

Bibliografi over norsk litteraturforskning, også kjent som *Littforsk*, er en fagbibliografi som trykkes årlig i *Norsk litterær årbok*. Den er også tilgjengelig som en database via Nasjonalbibliotekets nettsider. I undersøkelsen tar vi utgangspunkt i et utvalg av bibliografiske poster som er registrert i databasen som strekker seg fra 1965 til 2005. Bibliografien tar hovedsakelig for seg det som har blitt skrevet om norsk litteratur utgitt etter år 1500. Man begynte å registrere til bibliografien på 1960-tallet. Bibliografien er derfor et utmerket utgangspunkt for å studere publiseringsaktiviteten til forskerne.

I undersøkelsen refererer begrepet publiseringsaktivitet til antallet publikasjoner en forsker har bidratt til. I noen deler av undersøkelsen er ikke fokuset på publikasjonene i seg selv, men heller skjønnlitterære forfattere som deres tema. Her vurderes bidragene til en gitt publikasjon separat for hver skjønnlitterær forfatter. På denne måten kan vi enkelt se hvor mye som er skrevet om hver forfatter.

vår undersøkelse.

Både andelen kvinnelige forskere og andelen kvinnelige forfattere som har blitt omtalt, har steget siden 1965. I 1965 utgjorde bidragene skrevet av kvinnelige forskere bare 10 % av det totale antallet bidrag.

Dette tallet hadde i 2005 steget til 42 %. Det begynner å nærme seg en mer lik fordeling mellom kvinnelige og mannlige forskere. Har det vært en lignende økning når det gjelder hvor mye det har blitt skrevet om kvinnelige forfattere? De kvinnelige forfatterne som ble omtalt i 1965 utgjorde kun 9 % av det totale antallet bidrag. I 1975 økte denne andelen til 21 %. Dette er sammenlignbart med andelen bidrag av kvinnelige forskere, som i 1975 var på 20 %. Selv om andelen bidrag om kvinnelige forfattere fortsatte å stige etter dette, var den bare 28 % i 2005. Hvorfor har ikke andelen av bidrag om kvinnelige forfattere steget i takt med andelen kvinnelige forskere?

Forskernes nasjonalitet

Hva viser resultatene når vi sammenligner bidrag av norske og utenlandske forskere? Ikke overraskende er publikasjonene i hovedsak (87 %) skrevet av norske forskere, mens utenlandske forskere kun i liten grad (13 %) bidrar. Mer interessant er det å sammenligne hvor mye det er som skrives om mannlige og kvinnelige forfattere. Av resultatene kan vi se at norske litteraturforskere skriver mer om kvinnelige skjønnlitterære forfattere enn det de utenlandske forskerne gjør (24 % i motsetning til 18 %, eller 4:3).

Selv om denne forskjellen kan virke liten, så viser statistisk testing at den er signifikant.

Ved å se på de individuelle forfatterne, kan vi gjenkjenne et liknende mønster hvis vi lager en liste over de tjue mest omtalte forfatterne. Ibsen og Hamsun kaprer de to første plassene hos både norske og utenlandske forskere, etterfulgt av henholdsvis Undset og Ludvig Holberg. Disse forfatterne har et merkbart forsprang sammenlignet med resten av forfatterne på topp tjue-listen. Her er det ikke særlig stor forskjell i popularitet mellom forfatterne, men kvinnene er likevel underrepresentert i forhold til mennene.

En sammenligning av de komplette forfatterlistene rangert etter popularitet, avdekker tydelig ensidighet hos de utenlandske forskerne. I utvalget vårt fant vi at utenlandske forskere skriver om 86 forskjellige forfattere. Av disse representerer de tre (3,5 %) mest omtalte forfatterne ca. 50 % av publiseringsaktiviteten. Til sammenligning skriver de norske forskerne om 494 ulike forfattere. Her dekkes ca. 50 % av publiseringsaktiviteten av de 43 (8,7 %) mest omtalte forfatterne. Forstått på denne måten er mangfoldet i tema nesten 2,5 ganger høyere for de norske forskerne.

Det er interessant å observere at mens de utenlandske forskerne kun er ansvarlige for 13 % av alle bidragene, så utgjør de 44 % av alle bidragene som er skrevet om Ibsen. Dette er over 3 ganger så mye som en kunne ha forventet hvis det ikke var noen forskjell i hvem det er norske og utenlandske forskere skriver om. Vi kan se at de utenlandske forskerne synes å være opptatt av noen få kjente norske forfattere, mens de

norske forskerne har et bredere spekter av norske skjønnlitterære forfattere som de er interessert i.

Avslutning

I undersøkelsen har vi kommet frem til noen forventede, og andre uventede, resultater. Den generelle overvekten av menn som forskere og forfattere er trolig noen av de mindre overraskende funnene. Det samme kan også sies om det smale fokuset til de utenlandske forskerne, men mengden av deres forskningsbidrag om Ibsen er svært interessant. Det mest slående resultatet er likevel signifikansen (=sannsynligheten for at noe er et resultat av tilfeldigheter) av forskjellen i interesse hos mannlige og kvinnelige forskere. Signifikansen ble i våre målinger uttrykt som en p-verdi mindre enn 0,0001. Dette betyr at hvis det ikke var noen forskjell i interesse, så ville sannsynligheten for å observere våre resultater ha vært langt under 1 %.

I det videre arbeidet kan en gjennomføre analyser som kan føre til andre interessante resultater og gjøre undersøkelsen mer detaljert. En kan studere publiseringsaktiviteten til de individuelle forskerne og se på spennvidden i deres interesser, som for eksempel hvor mange forfattere en bestemt forsker gjennomsnittlig skriver om. For å oppnå større nøyaktighet, så bør en inkludere alle postene i databasen for *Bibliografi over norsk litteraturforskning*, heller enn et utvalg. Det kunne også vært interessant å se mer på utviklingen for hvert av de årene som vi har undersøkt. Vi kunne for eksempel også sett på utviklingen av de mest omtalte forfatterne fra år til år.

Skjevhet. Av de mannlige forskerne skriver 88 % om mannlige forfattere, mens bare 12 % av bidragene deres er om kvinnelige forfattere.

Store byggeplaner i Skien

» Folkebiblioteket i Skien kan komme til å havne i nye og storslåtte omgivelser når plankonkurransen om utvikling av den gamle Jernbanebrygga i byen blir tatt. Både sjøbad, flytende boligblokker og bibliotek i den gamle Tollboden inngår nemlig i de ulike scenarioene, skriver Varden.

De fire forslagene som nå har utkrystallisert seg, legger ifølge avisen alle opp til en blanding av boligblokker, kulturarenaer, bevertninger, kontorer og annen næringsdrift. Det var ventet at vinneren ville bli kåret i slutten av november.

Gratis film på biblioteket

» Hver mandag og torsdag, samt fjerde hver lørdag, byr Tønsberg og Nøtterøy bibliotek i høst og vinter på gratis kino. Biblioteket har nemlig et eget videorom i kjelleren, og her vil det bli vist eldre spillefilmer.

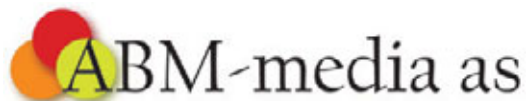
Bibliotekar Trygve Kikut forteller til Tønsberg Blad at det først og fremst er voksenfilmer som blir vist, mens barnefilmene vises i bibliotekets eventyrrom.

Biblioteket er det første i Vestfold lanserer dette tilbudet, som i første omgang skal gå fram til mars måned. Tjenesten er utviklet av Deichmanske, i samarbeid med Norsk Filminstitutt og Norgesfilm.

Forrykende åpning på Time

» Det ble en flott start for det nye biblioteket i Time på Jæren og en forrykende åpningsuke det publikum fikk ta i bruk det nye kulturbygget. Godt over 1000 innbyggere og gjester tok turen til biblioteket for å delta i selve åpningsarrangementet, skriver Time bibliotek på hjemmesiden sin.

Det nye biblioteket ligger midt i Bryne sentrum og er et samarbeidsprosjekt med Garborgsenteret. Åpningsdagen var 17. oktober, og siden gikk det slag i slag fram til 23. oktober, med både forfatterbesøk, filmframvisninger, konserter og andre innslag.

Bøker fra ABM-media as

Kaisa Johanna Maliniemi:

Hva arkivene skjulte: En undersøkelse av kvensk og samisk i offentlige arkiver i Kistrand (Porsanger) og Nordreisa 1865-1948. ABM-media, 2010

ISBN 978-82-997932-3-0

Kr 275,-

Ellen Hjortsæter:

Emneordskatalogisering.

3. utgave. ABM-media, 2009

ISBN 978-82-997932-2-3.

Kr 250,-.

“Undervegs.

Festskrift til Egil Nysæter” (2009).

Festskrift for Egil Nysæter, som i løpet av dei siste 40 åra gjort ein stor innsats for å utvikle to det regionale arkivlandskapet og det lokalhistoriske arbeidet. Redigert av Anne Aune og Gudmund Valderhaug.

ISBN 978-82-997932-1-6.

Kr 300,-

Bibliotekdirektør Asbjørn Langeland:

**“Biblioteklover og annen statlig bibliotekpolitikk i Norden”
(ABM-media as, 2008)**

ISBN 978-82-997932-0-9

Kr 200,-

Bøkene kan bestilles fra post@abm-media.no

Brukarskapt. Lokalhistoriewiki er eit godt eksempel på brukarskapt innhald. Folkebiblioteka vil neppe greie å tilpasse seg den nye tida før ein ser på folk som deltakarar såvel som brukarar.

S@mle lokalt, tilby glob@lt

Den beste tida til biblioteka ligg foran oss. Med åtte milliardar menneske kopla til internett så vil behovet for å skape møteplassar og tilretteleggje for kunnskap og kreativitet verte større enn nokon gong.

For fagbiblioteka synes trenden mot tilgangsoptne tidsskrifter, bøker, data og open forskning som uunngåeleg. Folkebiblioteka er igang med Bibliotek 2.0, men treng å fjerne orda brukar/kunde/forbrukar/lånar og erstatte dei med ordet deltakar. Dette er naudsynt for å

tilpasse seg verda rundt seg. Biblioteka må snu funksjonsmåten sin frå å samle globalt og tilby lokalt, til å samle lokalt og tilby globalt. Fellesnemnaren for både fagbiblioteket og folkebiblioteket er brukarskapt innhald (Commons-based peer production).

Folkebiblioteket som sentrum for serendipitet. Er du ein jegar så er sjansa ganske stor for at du kjenner til kammeret.no. Er du oppteken av helsenyhende så kjenner du sikkert til lommelegen.no, og er du interessert i segling så kjenner du gjerne til havna.com eller

»
Universitetsbibliotekar Pål M. Lykkja, Universitetet i Oslo

seilas.no. Det er tallause forum og klubbar for alt ifrå spesielle bilmerker og motorsykkelmmerker til tatoering og mote.

Sjølvs om dei har merkelappen som amatørar, så er mange av deltakarane ofte meir kunnskapsrike enn dei såkalla profesjonelle, og mange av dei er gjerne profesjonelle i arbeidstida si også. Dei møtes stort sett på nettet, men også på ulike treff innimellom, men desse møteplassane manglar eit viktig element: den fysiske serendipiteten, det vil seie oppdagingsreisene i tilfeldigheiter blant andre menneske. Viss ein er nyfiken på segling, så skal det likevel ein god del til før ein troppar opp i den lokale seglklubben og presenterar seg sjølv.

Energi i lufta. Biblioteket har tradisjonelt vore ein stad der nyfikne folk har drege til for å få impulsar og oppdage nye interesser. Å surfe rundt på internett er sjølvsaft veldig populært, men mange likar å motta impulsar ved å observere andre, snakke saman med folk, kjenne at det er energi i lufta. Folkebiblioteket har mulegheita til å dekkje eit behov som einsam surfing på nettet, seniorklubbar, ungdomsklubbar eller foreiningsmøter ikkje kan dekkje.

Bibliotekarane ifrå ei bygd der det er veldig interesse for slektsgransking eller stadnamn kan opparbeide seg kunnskap over tid på desse felte ved å lære av kunnskapsrike amatørar som er innom. Dei kan vidareføre kunnskapane om nettsider, publisering av slektstre, tips om sikker bevaring av forumsider, biletarkiver og bloggar. Alt for mange gode historier, handverks-tradisjonar, lokalkunnskapar går i gløymeboka ettersom tida går. Svære forumarkiver med enorme

mengder informasjon om hobbyaktivitetar har også ein tendens til å verte ubrukelege etter nokre år, og det kryr av nedlagte nettsider. Her kan den lokale bibliotekaren hjelpe til med å litt av kvart.

Biblioteket sitt potensiale til å blåse liv i bygda. Dei fleste ungdomar i dag skolerar seg for kunnskapsintensive yrker som er i byane.

Dersom kommuneadministrasjon og Rimi er det nærmas-te ein kjem kunnskapsstimulans, så vil nok mange nyutdanna synes at det vert litt for daudt. Folkebiblioteket kan utløyse potensialet i bygda ved å vere møteplassen for engasjerte menneske, gjerne i kombinasjon med ein trendy kaffibar. Og ikkje minst innvandarane plar setje pris på slike tilbod. Skal ein lukkast med slike miljøtiltak så må ein sjå på brukarane som digitale samfunnsborgarar som ynskjer å delta, ikkje berre vere ein lånar, kunde eller brukar. Engasjerte folk brukar ofte veldig mykje av fritida si på nettsamfunn, men det betyr ikkje at dei ikkje likar å møte folk med same interesser andlet til andlet.

Store kulturskifter. Alle veit me korleis kontroll over informasjon har vore praktisert i nesten alle diktaturer opp gjennom tidene. Det opne usensurerte internettet med sitt ende-til-ende-prinsipp er vel det diktatorar mislikar aller mest bortsett frå den frie tanken. Kommunikasjon med tale eller symboler har vore uglesett av dei leiande eliter frå tidenes morgon og heilt fram til i dag. Internett byr på store utfordringar for næringslivet også.

Grunnføresetnaden for all profitt har i tusenvis av år vore

kontroll over ressursar og etableringshindringar. Når ressursane er basert på atomer så fungerer tradisjonelle metoder bra, men når bits tek over for atomene og eigenskapane transport og knappheit for-dunstar, då får ein problemer. Organisasjonar og institusjonar har lært seg å leve i ulike former for symbiose med både næringslivet og styresmaktenes behov for kontroll. Mange kjenner seg truga av bitsane sitt inntog. Her gjeld det å avlære mange forestillingar, og lære mange nye, både for folk, næringsliv og organisasjonar.

Folkebiblioteka vil neppe greie å tilpasse seg den nye tida før ein ser på folk som deltakarar såvel som brukarar.

Internett i fylgje empirien.

Sjølvs om dei gamle forestillingar tilseier at internett er som å drikke gift, så visar det seg no etter ein god del år med internett at det ikkje går den vegen mange hadde trudd. Tvert imot, fyrsteamenuensisen i jus og elektroingeniør Barbara van Schewick frå Stanford hevdar at ende-til-ende-prinsippet til internett er den arkitekturen som gir maksimal innovasjon samanlikna med alle andre tenkjelege arkitekturar. Computer and Communication Industry Association i USA hevdar at 17 millionar arbeidsplassar er avhengig av Fair Use prinsippet. For kvart år me røyner internett så dukkar det opp meir og meir talmateriale som peikar mot at verda både trivast med, tenar massevis av pengar på, og faktisk ynskjer open og fri tilgang på nettet.

Teoriane om disruptive nyvinningar, innovatøren sitt dilemma, overflodsøkonomien, ende-til-ende-innovasjon har vist seg å ha robust forutseingskraft

dei siste åra. Leiande intellektuell eigedomsteoretikarar og innovasjonsteoretikarar har no eit sterkt fokus på behovet for reform av åndsverkslovene og handelslovene. Gong på gong så visar det seg at ny teknologi som raserar enkelte bransjer nesten alltid produserar minst like mange jobbar og lønsame foretak. Og samfunnsbehova som den raserte bransjen fylte dekkjast minst like bra etter den disruptive innovasjonen vann fram. Transportmulegheitene forsvant ikkje med at hestedrosjeeigarane gjekk konkurs.

Konsekvensar for fagbiblioteka.

Eg vil påstå at den tilgangsupne revolusjonen allereide er igang. På tross av ganske kraftig motstand så har denne trenden vore umogleg å stoppe. Fordelane ved nesten totalt uhindra publisering er overveldande i forhold til om ein krev førehandsbetaling. Betalingsystemer etter visning av innhald, for å oppnå nedslastingsrettar, strauming eller andre bruksrettar kan fungere, med førehandsbetaling så komplisert flyten radikalt.

Etter mange år med tilgangsupne publisering så visar det seg i undersøking etter undersøking at siteringsraten er langt høgare på tilgangsupne artiklar i samanlikna med abonnementsbaserte. Den eksponensielle veksten både i volum og antal publikasjonar av tilgangsupne informasjon er også noko som sakte men sikkert marginaliserar lukka kjelder. Dei siste fem åra så har det vorte skapt like mykje vitskap som i heile verdshistoria opp til for fem år sidan. Og kvaliteten er bra om ein skal døme etter kor fort vitskapelege gåter vert løyst. Mulegheita til å utnytte stordriftsfordelane ved uhindra vitskapeleg kommuni-

kasjon på global basis, enorme globale databankar og mulegheitene til å analysere dataene i opne nettverk løyser tidlegare uløselege vitskapelege problem i rekordfart.

Spørsmålet har vore om biblioteka eller nokon andre skulle ta på seg oppgåver i samband med denne opne vitskapsrevolusjonen. Utviklinga det siste året visar at fagbiblioteka får desse oppgåvene på bibliotek etter bibliotek. Stilingsutlysningane på fagbiblioteker visar at det er ein massiv trend for å bygge opp kompetanse innan tilgangsupne publisering av både data, video, lyd, tekst i alle slags former. Bibliotekdirektøren på Harvard, Robert Darnton, har teke initiativ til å skape eit “National library without walls”. Det skal haldast ei stor konferanse om dette prosjektet våren 2011, og interessa er stor.

Bibliotekas tusenårige rasjonale ligg fjellstøtt.

Brukarskapt innhald, eller slik Yochai Benkler kallar det, “Commons-based peer production” (CBPP), er ein generell trend som er komen for å verte. Det er til dømes pålegg om opne data, opne standardar, ope innhald med opne lisensar i det offentlege i fleire og fleire land for tida. Både fagbibliotek og folkebibliotek bør rette blikket framover og starte med å endre førestillingane om bibliotekets rolle og aktivitet som er tilpassa den nye tida me lever i. På dei siste to dagane så produserte internett like store mengder informasjon som vart produsert på alle medier frå det store smellet og fram til 2004. Dette vil føre til at om nokre år så vil mengdene av kultur og vitskap frå den trykte tidsalderen verte relativt sett mindre og mindre i

høve til digitalt innhald.

I skrivande stund er 2 milliardar av jordas innbyggjarar på internett. Historia skrivast når åtte milliardar menneske med ein samla talentmasse som verda aldri har sett før, får uttrykkje seg via internett i nær framtid. Då er det åtte milliardar deltakarar me har med å gjere, ikkje passive lånarar, brukarar, forbrukar eller kundar. Det historiske materialet har me, det me ikkje har som til dømes filmrullar frå fyrste verdskrig eller lydbandopptak frå historia er det alt for dyrt å avklare rettane til, så det rotnar vekk av seg sjølv til vernetida går ut langt inn i framtida.

Dei beste dagane for biblioteka ligg difor foran oss, men bibliotekets fundamentale rolle er uforandra: Å gjere verda til ein betre stad ved å tilrettelegge for kunnskap og kreativitet. Inkompetanse og manglande evne til å forstå dei føresetnadane ein arbeider under har historisk sett alltid vorte straffa, uansett bransje.

Kilder

- Benkler, Yochai (2006) “The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom”, Yale University Press
- Darnton, Robert (2010) “A Library Without Walls” i The New York Review of Books
- Lankes, David R. (2010) “Killing the User and Other Necessary Acts”
- Schewick, Barbara van (2010) “Internet Architecture and Innovation”, MIT Press

Kortspill. Hver kveld er fire frivillige på jobb i de fire timene biblioteket holder åpent. (Foto: Guri Fjeldberg)

Bibliotek uten vegger

Initiativtagerne til Tel Avivs bibliotek for innvandrere valgte å plassere bokhyllene ute i de fri – midt i en park beryktet for prostitusjon og narkotikaomsetning.

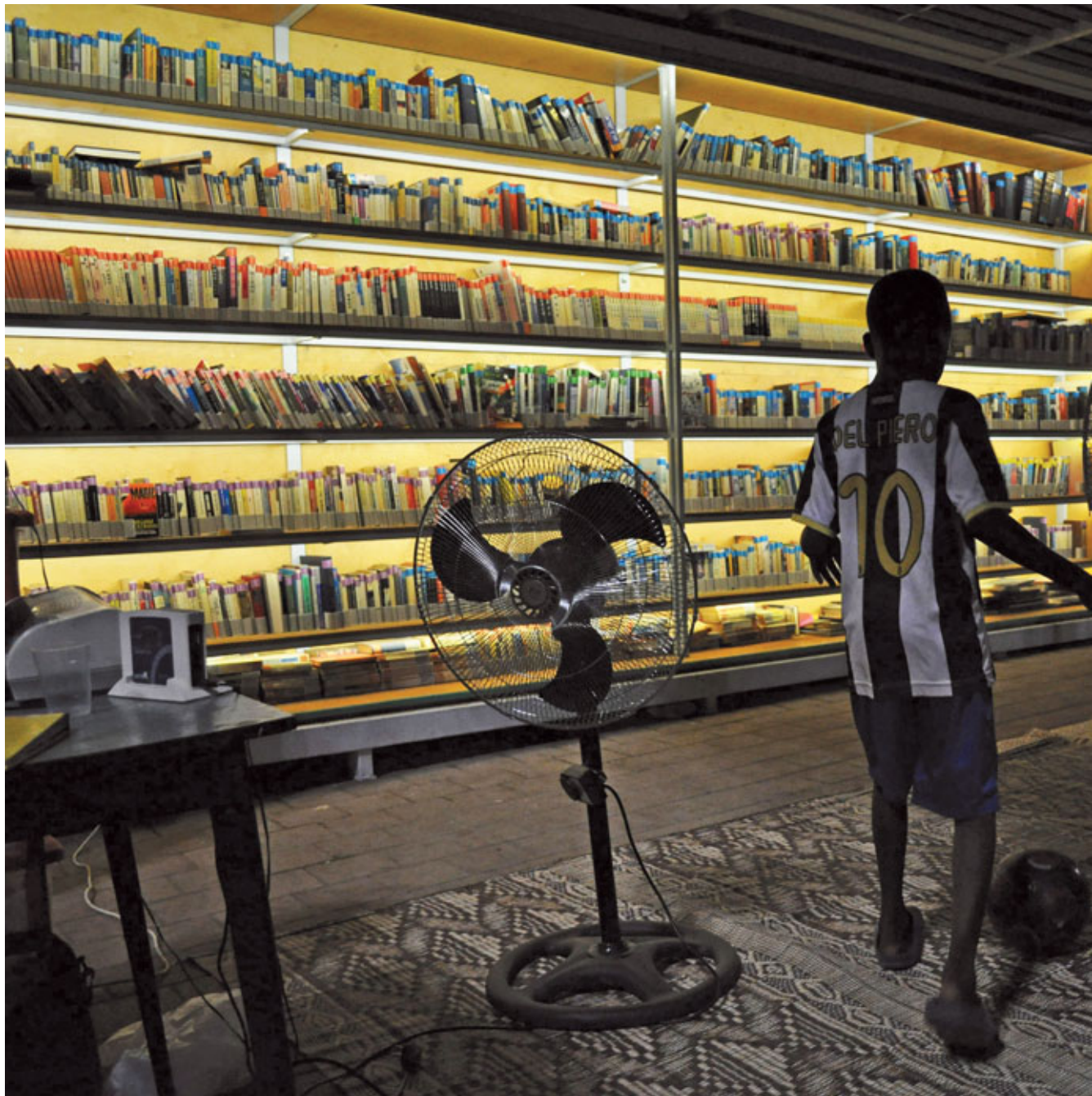
Lampene i bokhyllene lyser opp kveldsmørket i Levinsky Park i Tel Aviv. Her står *Lilletterollet* av Tor Åge Bringsværd i engelsk versjon,

Sofies verden av Jostein Gaarder er å finne på fransk sammen med *Harry Potter* på arabisk. I dette strøket holder mange av gjestearbeiderne til, særlig i helgene, i

kort avstand til sentralstasjonen med bussene som bringer dem på jobb. Noen har lovlig opphold, mens andre er illegale innvandrere som enten har tatt seg

»
Av Guri
Fjeldberg,
frilansjournalist

«The Garden Library» Når bokskapene åpnes i parken, kan bøker og fotball kombineres på en måte som virker helt selvfølgelig. (Foto: Lena Einhorn)

ulovlig over grensen eller blitt værende etter at visumet er utløpt. Mange har barn.

Angst for dører

Grunnleggerne av biblioteket, prosjektgruppa «Arteam», fikk tilbud om flere innedørs lokaler, men valgte likevel parken. Tanken er at folk ikke skal behøve å oppsøke biblioteket, det er biblioteket som skal oppsøke folk. Hver fredag, lørdag og søndag ettermiddag

åpnes de to digre bokskapene for publikum – et lavt for barn og et høyt for voksne. Ingen ærverdige dører og ingen av Israels så karakteristiske sikkerhetsvakter må passeres for å finne hit. En datamaskin troner på et lite bord, ved siden av står elektriske vifter som kjøler oss mens sola går ned.

– Biblioteket har passert 200 lånere siden oppstarten i fjor, kan den frivillige arbeideren Shabtay Rabin fortelle. Han

spør deg ikke om legitimasjon ved innmelding, du kan kalle deg hva som helst, dermed har immigrasjonsmyndighetene lite å hente i dette låneregeisteret. For å sikre seg at bøkene blir returnert, kreves et depositum på 30 shekel, tilsvarende 50 norske kroner.

Bøker som menneskerett

Mens statlige myndigheter slår hardt ned på det som anslås til å være godt over 100.000 illegale

innvandrere, er borgermesteren i Tel Aviv, Ron Huldai, mer liberal. Under åpninga for et år siden, var han blant talerne. Han støtter tanken om at tilgang til bøker er en grunnleggende menneskerett – om du har gyldig arbeidstillatelse eller ikke.

Dette er hovedpoenget til initiativtakerne bak parkbiblioteket. «Arteam» er en gruppe kunstnere med sterkt sosialt engasjement. De har klart å involvere mange støttespillere.

Både Israels utenriksdepartement og en rekke ambassader har vært involvert i å skaffe et variert og godt boktilbud. Bøker er donert av forlag så vel som enkeltpersoner. Flyselskapet El Al har fløyet inn mange av bokeskene gratis. Samlinga teller nå omlag 2 500 titler, og er altså plassert midt i en park som er mest kjent for narkotikaomsetning og prostitusjon. Gruppas arkitekt Yoav Meiri har designet både bokskap, et lite tak og plattingen der barna sitter. Det hele er pent plassert inntil parkens offentlige bomberom.

På eget morsmål

Det er flest barn å se rundt bokhyllene, og de frivillige leser gjerne høyt for dem. For barn er det først og fremst bildebøker på hebraisk, men også på arabisk og engelsk.

– Foreldrene vil jo gjerne at barna skal lære seg hebraisk, da klarer de seg bedre i israelsk skole, sier Rabin.

Voksne blir fortrinnsvis tilbudt bøker på sitt eget morsmål, de skal møtes med respekt for sin identitet og eventuelle hjemlengsel. Voksenbøkene er å finne på over 20 språk. De best representerte har fått egen fargekode på bokryggen: hindi, engelsk, fransk, arabisk, mandarin, spansk, bengali, rumensk, tyrkisk, thai, tagalog, amharisk og nepali.

– Arbeiderne fra Nepal er de ivrigste lånerne, kan Rabin fortelle. – Ellers går det mest i hindi og engelsk.

Brukermedvirkning

Egentlig er det ikke meningen at bøker på samme språk skal stå ved siden av hverandre.

Ved innlevering blir lånerne bedt om å gi en vurdering. Du kan velge mellom følgende kategorier: «Amusing, Bizarre,

Boring, Depressing, Exciting, Inspiring, Sentimental». Hver karakteristikk har sin farge. Noen centimeter nederst på hver bokrygg er tapet over i grått. Oppover tapen blir stemmene markert med et påklistret fargebånd. Intensjonen er at boka skal plasseres sammen med andre bøker som gir tilsvarende opplevelse, og at den skal kunne bytte hylleplass avhengig av vurderinga til den siste som leste den. Slik skal bøkene vandre rundt i bibliotekets lille verden, en verden der hver leser skal kunne bidra til en forandring.

Frivillig og ufaglært

Så langt er ikke nok av bøkene lest til at et slikt system kan fungere. Men kan du fargekodene, vil et raskt blikk på bokryggen fortelle både hvilket språk boka er på, hvor mange som har lånt den og hvordan den er opplevd. Bedre veiledning er det vanskelig å få. De totalt 40 frivillige som jobber her har et sterkere engasjement for innvandrere enn for bøker.

– Ingen har bakgrunn som bibliotekar. Selv arbeider jeg med air-condition, forteller Rabin.

Ingen av de frivillige har innvandrerbakgrunn heller. – Vi jobber med saken, lover han.

Tips oss

Har du et nyhetstips til redaksjonen – eller andre innspill du ønsker å ta opp med oss.

Send en mail til odd.letnes@bokogbibliotek.no

Ny funksjon:
Gamle
telefonbokser i
London blir nye
BookCrossing-
"bibliotek".

Les en bok og la den vandre!

BookCrossing søker å frigjøre bøkene fra bokhyllene og forvandle hele verden til et bibliotek. Prosjektet, som i hovedsak handler om å dele gratis bøker på offentlige plasser, sprer seg på de mest usannsynlige steder over hele planeten. Ikke minst sprer det seg til landets folkebibliotek.

BookCrossing (BC) er å dele leseglede og formidle litteratur utenfor tradisjonelle arenaer. De siste årene har nærmere 3000 norske anonyme lesere merket og løslatt mer enn 20 000 bøker over hele landet¹. Alle kan delta, og hvem som helst kan snuble over en BookCrossing-bok på offentlig sted. Aktiviteten har blitt et offisielt verb i det engelske språket. Oxford Concise

Dictionary innlemmet i 2004 ordet "BookCrossing" som "the act of leaving books at public places and encouraging other people to do likewise"²

En plasserer altså bøkene sine i sitt nærmiljø slik at andre mennesker kan finne dem, ta de med, lese og legge dem ut igjen etterpå. Tanken er at bøker skal være frie og på farten i stedet for å støve ned på hylla. Som biblioteksbøker er BC-bøker

klart merket, som regel med BC-logoen som viser en bok på rømmen. Basen for aktiviteten er et aktivt nettsamfunn hvor en kan følge bøkernes ferd, enten de er gitt til noen en kjenner eller lagt igjen på offentlig sted.

Det unike er at en kan spore bøkernes reise ved hjelp av nettstedet www.bookcrossing.com. Ideen om kom til amerikanerne Ron og Kaori Hornbaker i 2001, og har nå nærmere

»
Av Marit Letnes,
litteraturformid-
ler og skribent

Marit Letnes er litteraturformidler, og leverte en masteroppgave om BookCrossing-nettverket i Norge ved Universitetet i Oslo i år. Letnes har mange års erfaring med sosiale media, radio og avis.

1 million registrerte deltakere på verdensbasis. Til sammen har disse delt nærmere 6,6 millioner bøker som har reist gjennom 132 land.³

Bøker fra folket – til folket

Mange steder er det nå satt opp offisielle bokkryssesoner. Det er ubevoktede bokhyller på steder hvor folk ferdes, som på caféer, parker og venterom. I Berlin finnes et BC-boktre i den hippe bydelen Prenzlauer Berg*, i Storbritannia blir telefonkiosker

omgjort til bokdepoter⁴ og den mest aktive BC-sona i Oslo finnes på Oslo S. Så kan man kanskje spørre: er denne guerilalignende bokdelingen en trussel for folkebibliotekene? Nei, tvert i mot.

I Rogaland fylke har ikke mindre enn tre folkebibliotek tatt i bruk BookCrossing for å nå nye lesere. Først ut var Sola og Stavanger bibliotek som gikk sammen om å sette opp ubetjente bokkryssesoner utenfor egne lokaler, én på en bokcafé på Sandnes Brygge og én på Kvadrat kjøpesenter. Nordmenn har de siste årene hatt økt kjøpekraft, noe som gjør også at vi er mer mobile. Backpacking og sydenferier er nå allemannseie. Denne trenden speiler seg i bibliotekshyllene.

– Ideen var først å tilby pocketbøker til reisende, siden de er lettere i bagasjen, sier bibliotekar Bjørn Veen ved Gjesdal bibliotek.

– Så vi satte opp en hylle med pocketbøker ved siden av reisehåndbøkene i 2008. Da vi så initiativet fra Sola og Stavanger, var ikke veien lang til å sette opp vår egen bokkryssesone. I motsetning til de andre bibliotekene har gjesdølene plassert sonen i bibliotekslokalet. Den første BC-boka fra Gjesdal bibliotek ble registrert på nettsamfunnet og lagt ut 09.01.2009, og markerte slik åpningen av den offisielle sonen. Sonen står rett ved siden av turist- og guidebøkene og understreker BC-bøkernes reiseaspekt. Her kan folk fritt legge igjen og ta med seg de bøkene de vil, uten å tenke på lånetid og tilbakelevering.

Sporbare soner

En må ikke arbeide med bøker for å sette opp en bokkryssesone. Alt som trengs er initiativ.

I seg selv er reisende bøker med mange lesere uten én definert ansvarlig eier, gammelt nytt. Mange som har reist kjenner til etterlatte bøker på turisthytter, vandrehjem og lignende. Det nye med bokkryssing er koblingen med webteknologi. Nettsamfunnet er drevet av tusenvis av frivillige som registrerer og informerer hvor soner finnes. Bak nedgangen til flytoget, på caféen La Baguette på Oslo S står det for eksempel en liten 3-etasjers bokhylle diskret plassert mellom to sofaer. Omgitt av forretningsreisende på vei til flyplassen, byens løse fugler med knekk i knærne og rastløs ungdom, opplyser et lite skilt:

”I denne hylla finner du

BookCrossing-bøker

– reisende bøker!!

Du er hjertelig velkommen

til å ta med deg en bok.

Gå inn på www.bookcrossing.com

og tast inn bokas unike

ID-nummer. Da kan du se hvor

boka har vært, hvem som har

lest den før og hva de synes om

den. Du kan skrive inn hvor du

fant boka, hva du synes om den

og hva du har tenkt å gjøre med

den. Det er helt gratis å være

medlem, eller du kan være

anonym. (Som medlem kan du

følge bokas reise videre.) Du

kan også gjerne sette ut bøker

her. BookCrossing – slipp

bøkene fri!! [sic]”

Altså kan hvem som helst bidra til BC-samlingen og videreføre bøker. En informant i min masteroppgave forklarer sin motivasjon for å delta:

– Jeg ender alltid opp med mye grei litteratur som jeg ikke leser, men likevel tenker er bra. Så dette er litt å formidle videre. Det ligger også et menneskesyn eller en filosofi bak dette. Det vi

* Bierman, Cille:
”Bytter bøker på trær”
(2010)<http://www.nrk.no/nyheter/kultur/litteratur/1.7169032>

Oslo S:

Skal du ut å reise og trenger lesestoff er det bare å forsyne seg.

BookCrossing 10 på topp

Her er landene med høyest andel BookCrossere i verden:

1	USA 29%	2	Tyskland 16%
3	Storbritania 13%	4	Nederland 11%
5	Finland 10%	6	Kanada 8%
7	Australia 5%	8	Frankrike 4%
9	Portugal 3%	10	Spania 1%

(Kilde: <http://www.bookcrossing.com/about>)

BookCrossing i Norge:

- Norge har pr. 1.5.2010 3268 Bokkryssere
- De har til sammen registrert 20 997 bøker
Den yngste bokkrysseren er 8 år
- Den eldste bokkrysseren er 76 år

(Kilde http://www.bookcrossers.eu/bc_statistics/norway/)

har her er jo et stort felles bibliotek, som det ligger en mengde tilfeldighet bak.

Tilfeldigheter satt i system

Informantene opplyste at Bokkryssing gir dem inspirasjon og tilgang til å lese et mye større utvalg av bøker, i flere sjangere og på flere språk (som engelsk, svensk og dansk) enn det de gjorde tidligere. Denne forandringen skjer både gjennom å besøke offisielle soner for å se hva som tilfeldigvis lå der den dagen, men også gjennom å bruke nettsida. En annen informant fortalte at det beste med BookCrossing for henne var at hun fikk muligheten til å se hva andre leste og likte på nettsiden.

Brukeranbefalinger er et velkjent grep innen nettløsninger i dag. Mange nettbutikker viser hvilke andre produkter brukere kjøper eller kikker på, og lar

brukerne rangere produktene. En del biblioteker benytter seg av lignende webløsninger for å formidle sitt tilbud. Nettjenesten "Kikkhullet" hvor en kan se hva andre låner, hva som er mest populært eller hva bibliotek bestiller, ble av en informant dratt frem som "nesten like bra som BookCrossing." Men "Kikkhullet" lar ikke leserne komme i direkte kontakt med hverandre.

Litterær meldeplikt

Hver BC-bok har en sporingskode og en tekst som oppfordrer finneren til å registrere på nettsiden hvor den ble plukket opp og hvor den legges ut. Da får en tilgang til de andre lesere som har hatt den samme boka mellom hendene. Imidlertid er det ikke alle som overholder denne meldeplikten. Den bokkryssende bibliotekaren i Gjesdal har inntrykk av at et

fåfall av de som benytter seg av BC-sonen bruker nettsamfunnet. Faktisk opplyser BookCrossings egen statistikk at bare 25% av alle registrerte BC-bøker blir registrert på nytt. Altså er 75% i det blå på verdensbasis⁵.

Men det vil ikke si at bøkene ikke blir lest eller ikke fortsetter ferden. Som flaskepost kan bøkene flyte rundt i åresvis før en finner gir respons. Ikke alle har internett, andre er glem-somme, men BC-bøker kan dukke opp igjen plutselig, etter årevis med stillhet og på de mest uventede steder. I Gjesdal opplever de også at gammel lånevane er vond å vende: BC-bøkene kommer tilbake til hylla når de er ferdigleste, i stedet for å bli lagt nye steder. Men at bøkene faktisk reiser og at BookCrossing fungerer som system, er Veen derimot sikker på.

– Vi vet at en del pensjonister

tar med seg bøker når de flyr sørover for vinteren og legger igjen bøker der, forteller han. – Vi har også hatt besøk av ivrige BookCrossere som har sett sonen vår på nettsiden, som brukeren ”Haugtussa” og mottatt senderinger med bøker fra en bokkrysser ved navn ”Shimi,” sier han.

Bøkene ingen vil ha?

BookCrossing-samlingen består av alt fra bestselgerne fra i fjor, gamle klassikere fra dødsbo, letteste pocketbøker til obskure selvutgivelser. I Gjesdal har de enn viss kvalitetskontroll i sine lokaler. – De fleste bøkene kommer først til de ansatte, som foretar en vurdering. Nå har vi en kasse med bøker som skal legges ut, men noen bøker kommer aldri så langt, sier Veen. Samtidig understreker han at de privat innkjøpte bøkene komplimenterer bibliotekssamlingen:

– En bonus med sonen er at vi nå får underholdningsserier vi ikke hadde kjøpt inn selv, som vi kan tilby de som ønsker det. Vi slipper å holde styr på 14 serier á 20 bind hver. Kasse med ventende bøker til tross, bibliotekaren opplyser om at det fremdeles er plass i sonen. Enkelte bøker blir flyttet til turistinformasjonen i kommunen, særlig bøker skrevet på engelsk, tysk eller fransk.

Verktøy for leseglede og deling

Tilbakemeldingene fra brukere av bokkryssesoner er positive. På sonen i Gjesdal, som på Oslo S, dominerer en liten kjerne som jevnt er innom, setter igjen og tar med seg. Til tross for dette, vokser fenomenet og BC-bøker dukker stadig opp også alene på offentlig steder. Et slikt system for å dele bøker ukontrollert på

ters av sjanger-, alders- eller nasjonale grenser skaper engasjement og samarbeid på nye måter og i større skala enn mulig tidligere. Veen forteller at de er i kontakt med det irske biblioteket i Fingal som bruker BookCrossing aktivt som et verktøy for litteraturformidling. Der har biblioteket til nå registrert over 8000 BC-bøker!

– For bibliotek er BookCrossing enda et verktøy for å skape leseglede. Det er en ny måte for oss å tilby kommunenes befolkning litteratur gratis, avslutter Veen.

Biblioteket og bokkrysserne fortsetter nå med arbeidet å spre bøker til folket – og neste steg i Gjesdal er forhåpentligvis en ny

sone på det lokale kjøpesenteret. Sammen deler bokkrysserne målet om at bøker kan frigjøres fra hyllene og plasseres der de hører hjemme; mellom hendene på lesere.

Kilder:

- 1 http://www.bookcrossers.eu/bc_statistics/norway/
- 2 <http://www.oxfordadvancedlearnersdictionary.com/dictionary/bookcrossing>
- 3 <http://www.bookcrossing.com/about>
- 4 <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1232331/The-red-phone-box-Britains-smallest-library.html> (2009)
- 5 <http://www.bookcrossing.com/faqs> “General”. 05.05.2010.
- 6 Bierman, Cille: ”Bytter bøker på trær” (2010) <http://www.nrk.no/nyheter/kultur/litteratur/1.7169032>
- 7 Letnes, Marit: *Books Without Borders* (2010) (Masteroppgave UiO)

La strekkodene hjelpe dere!

Alle biblioteker ønsker seg en effektiv og pålitelig løsning for merking av bøker samt inn- og utlevering.

Interconnect AS har levert strekkodelesere, etiketter, etikettskrivere og programvare for inn-/utlevering av bøker i mer enn 20 år.

Be om referanser, vi har mange!
Ring 67 16 64 00 eller kontakt oss på
data@interconnect.no

interconnect

Haloween og happening i Akershus

» Siste uke i oktober var det litteraturfestival på bibliotekene i Akershus, med 150 arrangementer på 22 forskjellige bibliotek. Noen kommuner hadde opptil 15-20 arrangementer, og bød på alt fra bokbad og foredrag om Bjørnstjerne Bjørnson, til kulturhappening og teddybjørnens dag.

Ideen kom egentlig fra Vestfold, som har hatt en slik festival i mange år. Biblioteksjef Heidi Berg Kjuus i Vestby ønsket derfor å lage en tilsvarende festival lokalt i Vestby, og deretter ble ideen utvidet til hele Follo. Til slutt omfattet den alle folkebibliotek i Akershus samt fylkesbiblioteket. Den siste dagen, 31. oktober, stilte bibliotekarene i heksekostymer i anledning Halloween, melder Østlandets Blad.

Arbeidsmiljøpris til utsatte bibliotekarere

» Deichmanske bibliotek på Holmlia (illustrasjonsfoto) fikk sammen med den pensjonerte LO-tillitsmannen Bjørn Erikson arbeidsmiljøprisen for 2010, ved Arbeidsmiljøkongressen i Bergen. Verneombud Marit Kristiansen og avdelingsleder Elin Hermansen tok imot prisen på vegne av biblioteket, melder fagforbundet UNIOs hjemmeside.

Biblioteket på Holmlia har slitt med at lokalet er blitt brukt som varmestue for narkotikaselgere. Dette har slitt på de ansatte, og det ble satt i gang arbeid for å verne arbeidsmiljøet. Forholdene har nå bedret seg, og de ansatte har klart både å ta vare på miljøet og hverandre.

Demoteket på plass igjen i Bergen

» «Demoteket», der unge mennesker mellom 14 og 30 pluss kan få lagt ut musikk, kortfilm, fanzine, tegneserie, novelle, dikt eller andre egenproduserte arbeider, er nå på plass i Bergen Bibliotek igjen, etter å ha vært lånt ut til Laksevåg.

Her kan unge mennesker også få de egenproduserte tingene sine lagt ut til andre, akkurat om annet materiale på biblioteket. Det er ikke nødvendig å være tilknyttet noe forlag, plateselskap eller lignende, skriver biblioteket på hjemmesiden sin.

Miljøpris til Halden bibliotek

» Som den første kommunale enheten i Halden, er byens bibliotek blitt miljøsertifisert. Det synlige beviset ble overrakt i form av en miljøpris, melder Halden Arbeiderblad.

Biblioteket er blitt sertifisert blant annet på grunn av automatisk styring av varme og lys i helgene, kildesortering og gjenbruk gjennom salg av brukte bøker. Lederen av Hovedutvalget for næring og miljø i kommunen, Mons Hvattum, sa at målet var at halvparten av de kommunale enhetene innen 2015 skulle klare det samme som biblioteket.

Nasjonalromantikk i Kragerø

» Litteraturprofessor Arild Linneberg trakk fullt hus i Kragerø bibliotek da han senhøstes holdt foredrag om nasjonalromantikken i norsk litteratur i perioden 1840 til 1870. Blant de han trakk fram, var Magdalene Thorsen og den i våre dager ikke spesielt kjente skuespillforfatteren Rolf Olsen og hans teaterstykke «Salongen eller intrigen i kræmmerhuset», fra 1840.

Foredraget inngikk i en serie foredrag om litterære epoker, som skal avvikles i høst og i vinter. Biblioteket har ifølge Kragerø Blad Vestmar fått 50.000 kroner fra Fritt Ords midler til styrking av folkebibliotekene som formidlingsarenaer.

Jazz på Asker bibliotek

» Det var duket for samarbeid mellom jazz og figurteater da forestillingen «I tråd med musikken» i høst ble planlagt på Asker bibliotek. Stykket ble produsert i 2002, som en skoleteaterforestilling, og oppført ikke mindre enn 250 ganger. Etter en pause mente gruppen bak forestillingen at det var på tide å hente den fram igjen.

– Jazz og figurteater er ikke så forskjellige kunstformer som man skulle tro. Begge har sitt utgangspunkt i folkelige former og begge bygger på improvisasjon, sier trommelager Espen Rud til budstikka.no.

Bibliotekenes IT-senter

VI ØNSKER DEG OG DINE

Et grønt, glitrende tre med tusen tente julelys
og høyt i toppen den blanke stjerne

Engler som daler ned i skjul
og slekter som følger slekters gang
mens vi klapper i hendene og knytter kjærlighets bånd

- Og fred over denne deilige jord!

GOD JUL!

Eboka og bib en stat

Fremtiden er her allerede, den er bare ujevnt fordelt. Dette sitatet fra forfatteren William Gibson er et greit utgangspunkt for å drøfte ebokfeltet i Norge.

Til tross for at mange millioner lesere er blitt dagligkonsumenter av engelskspråklige ebøker via sine Kindle-lesebrett og iPader, forblir det litterære systemet i all hovedsak en analog affære. Salg av ebøker utgjør for tiden ikke mer enn 2-3% av boktotalen i USA, som er kommet lengst i utviklingen.

Det mest overbevisende med ebokmarkedet er vekstraten. Midt i den dypeste økonomiske krisen siden 1930-tallet, har ebokmarkedet i USA vokst med 150-200 % det siste året, samtidig som bokbransjen forøvrig stagnerte.

Hovedårsaken til dette er Kindle-lesebrettet fra nettbokhandelen Amazon, som står for mellom 80% og 90 % av ebekomsetningen (presise tall er vanskelige å skaffe, da teknologiselskapene holder kortene tett inntil brystet). I den siste inkarnasjonen av

Kindle er kontrasten og brukervennligheten økt ytterligere, men vel så viktig er satsingen på leseprogramvare for datamaskiner og mobiltelefoner.

I dag kan en Kindle-bruker lese en ebok på lesebrett på sengen om kvelden, fortsette der hun slapp på mobilen på pendlerbussen neste dag og så hente opp samme boka på sist leste side på jobb-PCen. Amazon har et laseraktig fokus på å gjøre lesing av lange tekster på skjerm lett og behagelig, og er blitt belønnet i markedet for det.

Dette er også året da Apple klarte å piske liv i det gamle konseptet om en PC uten skjerm. Samtidig med nettbrettet iPad lanserte Apple Amazon-konkurrenten iBooks. Så langt har ebøker fra Apple gjort mindre innhogg i Amazons markedsansider enn mange teknologiskribenter spådde.

Men lanseringen av et

lioteket høsten 2010: usrapport

nettbrett fra Barnes & Noble (den tredje store ebokaktøren i USA) forleden er et tegn på at dette kan bli en interessant plattform, ikke minst for ebøker med multimediainnhold og interaktivitet.

Det har lenge vært antatt at Google i år ville åpne ebokhandel i forlengelse av digitaliseringsprosjektet Google Books, og slik bli den fjerde store aktøren i ebokmarkedet. Så langt har det imidlertid vært usedvanlig stille fra den kanten, med unntak av rykter om at Googles kjøpe-ebøker skal kunne leses i nettleser.

Men den raske veksten er ikke smertefri. Fremdeles må vi som kunder slite med innbyrdes inkompatible ebokstandarder, og leverandører som bruker kopibeskyttelse for å «låse» oss til egen løsning. Ikke minst er prisspørsmålet i ferd med å få sprengkraft.

Amazons standardpris for bestselgere på Kindle var fra starten av 10 dollar, noe forleggerne hele tiden har ment var økonomisk uholdbart. Etter lanseringen av iBooks i vår brukte amerikanske forleggere konkurrenten som pressmiddel mot Amazon, for å få gjennomslag for en ny prismodell.

Den overlater prissettingen til forlagene, og resultatet er at mange bestselgere på Kindle

Store koster det samme som – i enkelte tilfelle mer enn – den innbundne utgaven. Amazon toer sine hender mens kundene raser. For øyeblikket er kjente forfattere som Stephen King rammet av aksjoner der lesere gir bøkene laveste karakter i Amazons ratingsystem i protest mot prisøkningen.

Det norske ebokmarkedet

Sammenlignet med USA er tilstanden i Norge preget av tilnærmet stillstand – i alle fall på overflaten. Vi har sannsynligvis noen tusen eboklesere i Norge idag, men siden de fleste av dem laster ned til sine Kindler fra USA, syns de ikke på lokale statistikker.

Etter at storforlagene i vår skrinla planene om en storstilt satsing på ebøker, er digitalbok. no fremdeles alene om å selge titler på norsk. Årsaken til at du i dag ikke kan laste ned e-romaner fra Gyldendal og Aschehoug er ifølge forlagene merverdiavgiften på ebøker, som Finansdepartementet har nektet å fjerne.

Isteden har departementet foreslått å legge 25 % moms på ebøker kjøpt i utlandet fra neste sommer. Departementets steile holdning i saken – statssekretær Roger Skjerva har mer eller mindre beskyldt forlagene for å fare med fusk – og tausheten fra Kulturdepartementet er viktige

årsaker til at vi tidligst vil se en lansering av en større ebokhandel på norsk i 2011.

Men dette handler også om teknologi. Fremdeles er få lesebrett tilgjengelige i Norge. Kindle er mest brukervennlig, men har kontraktsvilkår norske forleggere ikke kan leve med. Apples iPad er i skrivende stund ikke lansert her (og blir dyr når den kommer), og Sony-brett får man kun tak i via parallellimport.

Forhandlingene om en normalkontrakt for nye ebøker pågår fremdeles (det ble enighet om en kontrakt for backlistebøker tidligere i år), en prosess som ikke gjøres lettere av usikkerheten som råder rundt sluttprisen på ebøker.

I de siste månedenes debatt om prisen har forlagene insistert på at en ebok med moms vil koste noenlunde det samme som papirekvivalenten uten moms. Ebøker til 300-400 kroner fremstår som meningsløst dyre i et 10-12-dollarsmarked, på den annen side tilsier det norske kostnadsnivået at vi umulig kan selge nye bøker til Amazon-pris.

Norske forlags store eierandeler i papirbokhandlere gjør diskusjonen ekstra komplisert her til lands. Forlagene har så langt lyktes dårlig med å overbevise lesere og ebokenga-

Av Eirik Newth,
forfatter

sjerte forfattere (som f.eks. undertegnede, Torgrim Eggen og Tom Egeland) om at milliardinvesteringer i papir er uvesentlig for prisnivået på norske ebøker.

Prisspørsmålet er direkte relatert til fenomenet «kannibalisering», som innebærer at digitalsalg eter av papirbokas markedsandeler. Det virker logisk at det skal være slik, og erfaringen fra platebransjen støtter antakelsen: salg i iTunes og streaming i Spotify går på bekostning av CD-salg.

Kannibalisering blir et økonomisk problem for produsentene fordi man må anta at digitale produkter gir lavere inntjening per solgte enhet. Det vi har av tallmateriale underbygger bekymringen: verken i USA eller Norge klarer digitalsalg av musikk å kompensere for innteksttapet fra fallende CD-salg.

Amazon peker riktignok på at Kindle-kunder kjøper langt flere bøker enn vanlige kunder, opp mot 25 bøker per år i snitt. Men det er vanskelig å tro at denne trenden vil vise seg å være varig. 25 bøker er tross alt mye i privat lesesammenheng – til sammenligning låner gjennomsnittsnordmannen fire bøker per år i biblioteket.

En siste nyttig lærdom fra platebransjen: digitale revolusjoner går langsomme enn vi teknologientusiaster vil ha det til. Det mest vellykte eksempelet på digital revolusjon er Apples iTunes Music Store, i kombinasjon med musikkspilleren iPod.

I 2009, seks år etter

lanseringen, hadde iTunes 25 % av platemarkedet i USA (som bare er en del av den samlede musikkomsetningen). Samme år var CD-salget sju ganger større enn det samlede digitalsalget i Norge. Selv om forskjellene mellom plate- og bokbransjen er mange, gir slikt god grunn til ettertanke.

Selv om bokbransjens holdning kan virke flegmatisk, jobbes det iherdig utenfor medienes søkelys. Gyldendal forlag har i det siste lansert flere bok-applikasjoner til iPhone og iPad, og Bokdatabasen utvikler programvare og infrastruktur for salg (og med tid og stunder) utlån av mer konvensjonelle ebøker i Norge.

Bibliotek på sidelinjen

I den gryende ebokdebatten er det én viktig aktør som ofte glimrer med sitt fravær, jeg hadde nær sagt naturligvis. Marginaliseringen av biblioteksektoren kommer tydelig til uttrykk i et av de viktigste innleggene om eboka på norsk i år, Torgrim Eggens essay i tidskriftet Prosa (nr. 04/10).

Etter en grundig gjennomgang av feltet kommer Eggens eneste henvisning til biblioteket i et kort PS. En åpenbar årsak til at det er slik, er bibliotekets posisjon i verdikjeden. Det er rettighetshaverne som bestemmer takten og rammene for utviklingen av ebokmarkedet i Norge. I prinsippet er det intet i veien for at bibliotekene som en fremtidig storkunde sier tydeligere fra om sine ønsker. I praksis forvanskes

dette av et fragmentert biblioteksystem som gjør det vanskelig å tale med én klar stemme.

Til en viss grad dreier det seg også om holdninger i sektoren selv. I sitt Prosa-PS henviser Eggen til et innlegg i samme tidsskrift som eksemplifiserer dette. Under tittelen «Beklager, fila er utlånt» skildrer Jonas Svartberg Arntzen en visjon av bibliotekets fremtidige rolle jeg vet deles av mange teknologi-kompetente bibliotekarer:

”Selvsagt skal forfatter og forlag ha betalt for bøkene sine, men å overføre eksemplar-tankegangen fra papirverdenen til den digitale blir etter mitt syn feil. En løsning hvor hvert lån utløser en sum til rettighetshaverne, uavhengig av antallet parallelle lånere, er mer fornuftig. [...] Den boka man vil lese, er alltid tilgjengelig, uansett hvor populær den er eller om det lokale biblioteket har prioritert å kjøpe den inn. Det spiller ingen rolle om du bor i Farsund eller Stavanger, utvalget av bøker er like stort.”

Problemet med Svartbergs Arntzens resonnement er at eksemplartankegangen ikke bare er overført til den digitale verden, i verdens største ebokmarked er det innskrenket i den forstand at eksemplaret kun er tilgjengelig på et lite antall leseheter.

Om eksemplarbegrepet er feil eller ei er av akademisk interesse når det er markedet som rår. Jeg har lenge ment at dagens kopibeskyttelse på ebøker skaper produkter med så mange restriksjoner at man anstendigvis burde snakke om utleie snarere enn kjøp. Men jeg innser likevel at jeg som rettighetshaver og debattant må forholde meg til bokmarkedet

slik det er i dag, og sannsynligvis vil forbli en god stund.

Når kjøpeboka har noenlunde samme bruksegenskaper som bibliotekboka, må det skapes forskjeller. Kall gjerne forskjellen for kunstig, men ventelister på populære ebøker blir i denne forbindelsen et enkelt og relativt publikumsvennlig tiltak.

I motsetning til Svartberg Arntzen tror jeg ikke at fremtidens e-lånere vil reagere så negativt på at de må stå på liste for å få låne den siste bestselgeren. Erfarne brukere vet at utsatt behovstilfredsstillelse er prisen man av og til betaler for å lese gratis. Og de vil verdsette hvor lett det er å laste ned boka når den blir tilgjengelig. «Convenience is King», også i biblioteket.

Produsentleddet ser på ubegrenset utlån av (bestselgende) ebøker som en trussel mot inntektsstrømmen i et gryende ebokmarked. I dokumentet «Nasjonal e-bokstrategi – et diskusjonsnotat», som ligger på NBFs nettsider, skisserer Morten Harry Olsen, Bjarne Buset fra Gyldendal og Kjartan Vevle fra Biblioteksentralen en integrert løsning for salg og utlån av ebøker i Norge.

På listen over aktørenes forventninger til systemet i Vedlegg 1 står følgende under punktet «Forlag»: Realistisk biblioteksmodell (=grenser for gratis). Klarere kan det i grunnen ikke sies.

Ebokstrategi for fremtiden

Ytterst sett tror jeg det vil være et strategisk blindspor for bibliotekene å gjøre et sterkt utvidet gratisprinsipp til fanesak. Erfaringen så langt tilsier at innføringen av ebøker ikke endrer den grunnleggende dynamikken i bokmarkedet: det

er fremdeles de samme menneskene som leser, og de kjøper velkjente genre fra etablerte forlag og forfattere.

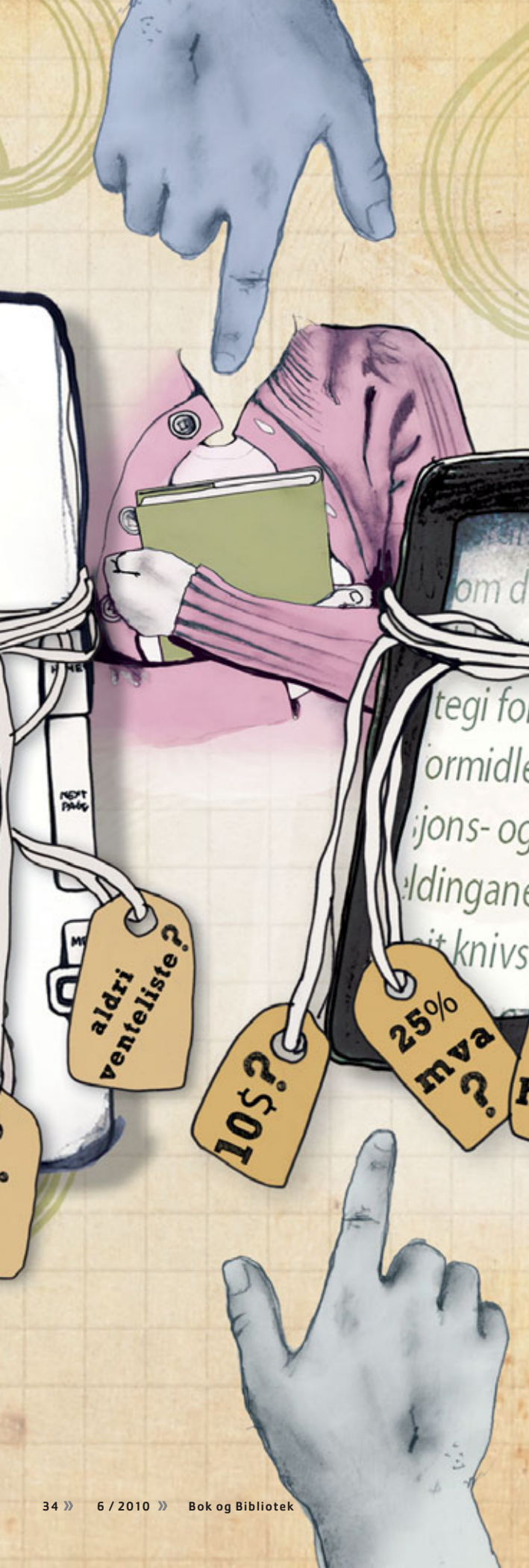
Et tenkelig scenario er at ebokrevolusjonen først og fremst fører til mer effektiv distribusjon (jamfør systemet som skildres i diskusjonsnotatet over), og at vi ikke kommer til å se en eksplosjon i nye bokgenre eller en redefinisjon av lesing som aktivitet.

Et annet er at internett, forutsetningen for at ebøker skal bli et massefenomen, utvikler seg annerledes enn himmelferden de fleste ser for seg i dag. I den nylig publiserte rapporten «The Evolving Internet» tegner fremtidsforskere bilder der utviklingen stanser opp som følge av at svindel og hackerangrep reduserer tilliten til nettet (slik skimming idag har underminert minibankenes rykte).

For en sektor med begrensede ressurser og stadig nye oppgaver er dette scenarier som må tas på alvor. Det må også muligheten for at storstilt ebokbruk i biblioteket kan føre til budsjettkutt og oppsigelser. Sony-lesebrettet Daily Edition, som støtter utlånssystemet Overdrive, eksemplifiserer dette.

Med Daily Edition kan brukere låne ebøker via mobilnettet (dvs hvor og når som helst), uten å sette sin fot i et fysisk bibliotek. Hele utlånsprosessen, fra bokanbefaling til innlevering, håndteres av brukeren og systemet. Om eboka vinner store markedsandeler i Norge på bekostning av papirboka, er det vanskelig å tro at bibliotekene vil unngå prosessen som rammet norske bankfilialer etter innføringen av nettbank.

Det understreker at arbeidet

med å utvikle biblioteket som et møtested og en arena for andre yringer enn de bokbaserte, må fortsette som før. Dette er også et nyttig utgangspunkt for å utvikle bibliotektilbud som er noe mer enn et gratisalternativ til ebokhandelen.

Buskerud-prosjektets satsing på utlån av ebøker og lesebrett er interessant i så måte. Lesebrettet vil være en ukjent teknologi for mange i overskuelig fremtid, og biblioteket kan tilby potensielle brettlesere langt bedre (og mer uforpliktende) veiledning enn bokhandlere – for ikke å si elektroforhandlere.

Biblioteket bør også se på formidling av ebøker, eller mer generelt e-tekster, utenfor de konvensjonelle bransjerammene. Lokalt produsert litteratur har alltid spilt en viktig rolle i Norge, og med en ekstremt lav terskel kan dette bli en interessant nisje i ebokmarkedet. Bibliotek med en sterk lokal forankring bør kunne dra nytte av dette, slik de gjør med papirbøker idag.

En helhetlig ebokstrategi må også inkludere bokhylla.no. Jeg har vært blant prosjektets mest høylydte kritikere, og mener fremdeles at mye arbeid gjenstår før brukervennligheten er der den burde være. Men Nasjonalbiblioteket har vist seg lydhør for konstruktiv kritikk, og tilbyr nå – uten ventelister – flere nyere norske ebøker enn vi kan regne med å se i kommersielle ebokhandler på mange år.

Teknologien er i ferd med å gjøre bokhylla.no

langt mer tilgjengelig. Holder du en iPad horisontalt, er det gjort i en håndvending å plassere en innskannet roman slik på skjermen at den kan leses som en oppslått papirbok. Alt som trengs for å forvandle bokhylla.no til et bok-Spotify for nettbrett, er en programsnitt som automatiserer denne prosessen. Det burde borge for spennende muligheter for formidling i årene fremover.

Når veien foran oss er usikker, kan det være smart å la noen andre gå først. Og her smiler skjebnen til bibliotekene og bokbransjen. For norske storavisers er fast bestemt på å begynne innholdssalg til nettbrett og smarttelefoner i nær fremtid. Lenge før det blir ordentlig sving på ebokhandel i Norge, vil vi antagelig ha mye kunnskap om nordmenns vilje til å betale for tekst på skjerm.

Summa summarum: Etter å ha fulgt ebokmarkedet tett i 12 år, er jeg kommet til at man ikke begår noen kardinalsynd om man skynder seg langsomt og tenker mye i mellomtiden. Usikkerhetsfaktorene er mange, og mulighetene til å sløse bort verdifulle ressurser store. I Morten Harry Olsens ebokrapport for Kulturrådet fra 2009 anslår han at ebøker kan ha en markedsandel på 5% om tre-fire år. Den gang mente mange det var en i overkant nøktern vurdering. I lys av dagssituasjon virker anslaget nesten for optimistisk. Biblioteksektoren bør handle deretter.

Vil skjerme Madla bibliotek

» Rektor ved Madlamark skole i Stavanger, Sven Fandrem, protesterer i Rogalands Avis mot nedleggelsen av Madla bibliotek. Han sier at elevene hans vil tape på en nedleggelse, og at han er redd de da vil lese mindre.

I forslaget til kommunebudsjett for neste år er det lagt opp til at Sølvberget bibliotek og kulturhus skal spare inn 4,4 millioner kroner, og et av alternativene er å legge ned bibliotekfilialen på Madla. Fandrem mener at spesialavdelingen ved filialen er spesielt viktig.

– Et bibliotek er mer enn bøker, det er en viktig sosial arena, sier han til avisen.

Bibliotekets beste venner

» Nettutgaven av lokalavisa på Grorud, Groruddalen.no, utnevner Nordtvet biblioteks venneforening til «bibliotekets beste venner» etter at foreningen ikke bare klarte å forhindre at filialen ble nedlagt, men også i høst sponset biblioteket med 20.000 kroner til nye bøker.

Kari Bjørklund i foreningen sier at neste mål må være å sikre at biblioteket skal få større budsjett. Hun mener at biblioteket nå bare har kanskje halvparten å rutte med i forhold til tidligere, og understreker at biblioteket er viktig for de som bor på Grorud.

Fagforbundet for alle som jobber i bibliotek

● omtanke ● solidaritet ● samhold

Fagforbundets bibliosofi:

- Folkebibliotekene skal være arena for kultur og kunnskap, og være tilgjengelige for alle.
- Biblioteket skal være en sosial møteplass.
- Gi skolebibliotekene en sentral rolle i den helhetlige skoledagen.
- Oppretthold og videreutvikle mobile bibliotek tjenester.
- Sikre bibliotekene digitale kunnskapsressurser.

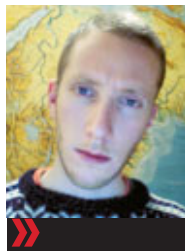
Fagforbundet ivaretar bibliotekarers og bibliotekansattes faglige interesser og lønns- og arbeidsvilkår. Som medlem får du også gunstig forsikring og medlemsbladet Fagbladet.

Velkommen som medlem via SMS!
Send Fagforbundet medlem til 1980

FAGFORBUNDET

Seksjon kirke, kultur og oppvekst

KBBMEBGF

OK det er greit, slik har det seg: Vi var åtte stykk

som vart eksaminert ut sist sommar med bachelor i bibliotek- og informasjonsvitskap. Med det same sommarferien var over, etablerte vi Korleis Bli ein Betre og meir Ekte Bibliotekar Gjennom Fagfellesskap (KBB-MEBGF).

I starten var det berre ein mailingliste, men det vart raskt noko meir: Eit program manifesterte seg, og no, knapt eit halvt år seinare, må eg stå fram: Eit fagfellesskap er eit absolutt i bibliotekarsamanheng.

La meg forklare, la meg få vise fram kva for empiri som ligg til grunn:

Program for KBBMEBGF:

1. Oppstartspils

I august samla vi oss og lagde programmet for heile hausten. S meinte vi måtte halde ved like

fagkunnskapen vi hadde tileigna oss. Kva om vi ikkje lenger hugsar korleis vi skulle utøve gode referanseintervju? Kva om vi ikkje meistra den elementære dataprogrammeringa som sjefen spurte etter allereie den første veka på jobb? Og kva om vi vart spurt om kva for bok vi ville anbefale, av ei sekstitreår gammal kvinne som helst ikkje ville ha noko dramatisk, sidan mannen hennar nett hadde gått bort? Eg kjente panikken breie seg, både i meg sjølv og hos dei andre.

Vi drakk opp pilsen og kjøpte ei runde til.

J sa no klart i frå (han var med eitt blitt underleg hørgrøysta): Vi må hjelpe kvarandre. Hjelpe kvarandre, sa M, kven trur du at du er? Liv Sæteren? Og her slo J handa i bordet så tre av dei tomme glassa klirra mot kvarandre, og han sa: Eit fagfellesskap for å halde ved like kunnskapen, eit fagfellesskap for å utveksle erfaringar og læring, eit fagfellesskap for å halde i hevd forelesaranes ord om biblioteket som demokratiets forlenga arm (her braut H inn og spurte kva dette meinte, kva er ein forlenga arm, vil det

seie at det er ein protese, og kva betyr i så fall det? Hald kjeft, sa eg)! Vi heva glasa våre.

2. Fisketur

Det neste steget på programmet var tydeleg prega av alvoret: Berre fire stykk møtte opp. Vi fekk heller ikkje noko fisk. Og diskusjonen gjekk trått. Verken eg, J eller H hadde fått jobb, og vi var meir opptatt av å snakke om kor utruleg uflaks det var for oss at finanskrisen først slo inn over offentleg sektor *no*, når *vi* trengte jobb. T sa at dette skjønte ho ikkje, ho hadde fått jobb, ho hadde ikkje merka noko til finanskrisen, hadde vi i det heile tatt søkt på jobb?

Resten av turen var ei ulukke. H fann nokre soppar som han meinte var piggsopp, men enten var det portvinen,

eller så var det Hs manglande kunnskap om sopp, for to av oss endte opp på pumping på Ullevål sjukehus same natta. Det såg dårleg ut.

3. Kveldsmat/kveldsfest

S samla troppane nokre veker seinare, og inviterte til fagprat over ein kveldsmat. Temaet for kvelden: Referanseintervju.

Dette var noko som engasjerte alle, trass i at det framleis berre var tre som hadde fått fast jobb. Eit fleirtal meinte at undervisninga på Høgskolen på dette feltet hadde vore tilfredsstillande. Men nokre av oss fortalte kor skremmande det var nokre gonger å snakke høgt i bibliotekslokalet, som om det var ein uskrive regel eller eit krav frå brukarane, om at her inne, i biblioteket, skulle ein ikkje snakke så meir enn to par øyrer hørte det. Og kva skulle ein gjere om ein av brukarane hørte dårleg? H synes det var eit større problem dersom han fekk ereksjon midt i eit referanseintervju. Om det skjer, sa han, så seier eg alltid at nei, den boka er dessverre utlånt, men eg kan reservere ho for deg. S synes H skulle halde kjeft, og J tok ordet og spora samtalen inn att mot referanseintervjuet.

Utover kvelden vart det satt fram portvin, men enkelte av oss nekta å smake på dette, og i staden vart det funne fram whisky og vin. Samtalen kretsa no omkring kulturfondbøkene – skulle ein verkeleg katalogisere og sette fram alle saman? Eller skulle ein gjere eit selektivt utval? Og kva med kasseringa? Det var alltid nokon av dei eldre tilsette som starta å skjelve på hendene med ein gong ordet ”kassering” vart nemnt. H nemnte at han likte eldre damer, men kanskje ikkje dersom dei skalv på hendene. T sa ho var blitt meir skeptisk til kassering no som ho hadde jobba litt ”ute

på golvet”. Ho vart mobba resten av kvelden.

4. Wrestling

Blod og sveitte og UDK. Kva meir kan ein drøyme om. I ein idrettshall sat vi og såg på wrestling medan M heldt foredrag for oss om UDK og dei potensielle muligheitene for at Deweysystemet kunne bli bytta ut om ein berre organiserte seg. Eg var skeptisk, medan S og J fekk ein wrestlingutøvar kasta oppå seg (M ga utøvaren eit UDK-nummer, men fekk berre eit olmt blick tilbake).

Kvelden enda med ein heftig diskusjon: Er det for mykje vekt på formidling i biblioteka. M var blitt oppglødd etter sitt eige foredrag og ropte kunnskapsorganisering! Kunnskapsorganisering! Det heile enda med at vi gjekk kvar til vårt, medan M sat igjen på ein pub og mumla noko om samanhengen mellom UDK og mengden på øl i glasa ho bestilte.

Neste møte? Da skal vi treffe våre gamle forelesarar og utfordre dei på tematikken omkring teori og praksis. Verken Tord Høivik eller Unni Knutsen har foreløpig svart på invitasjonen.

Tilbake til Ranganathan

– “biblioteket er en voksende organisme”.

Slik lyder den siste av den klassiske bibliotek- og informasjonsvitenskapelige teoretikeren Ranganathans fem lover for bibliotekvitenskap. Hva betyr det?

Det innebærer at bibliotek er i kontinuerlig vekst, endring og utvikling. Men det innebærer samtidig at denne veksten bygger på og gis retning av det som er har vært – av bibliotekenes historie. Men enda viktigere: det betyr at historien ikke bare er historie, et avsluttet kapittel, men levende del av biblioteksorganismen på samme måte som de erfaringene hver og en av oss har gjort gjennom livet, er en levende del av oss som mennesker.

De to danske forskerne

Casper Hvenegaard Rasmussen og Henrik Jochumsen illustrerer det godt i sin doktoravhandling fra 2006. Der analyserer de bibliotekdebatten i de viktigste danske bibliotektidsskriftene og identifiserer diskurser og konflikter. Da folkebibliotekene var i ferd med å institusjonalisere seg de første ti-årene av det 20. århundre, hadde man en konflikt mellom en demokratisk opplysningstradisjon med røtter i folkehøgskolebevegelsen og en mer teknokratisk og byråkratisk tradisjon. For dem med røttene i folkehøgskolebevegelsen, kunne muntlige fortellertradisjoner være like viktig som trykte bøker og man var ikke så opptatt av formell utdanning, byråkratiske strukturer og

formelle systemer. De teknokratiske modernistene, derimot, var opptatt av den trykte boka, av kanon og kvalitet, formell utdanning hos dem som skulle drive bibliotekene, formelle systemer og byråkratisk organisasjon. De siste vant. Så beskriver Jochumsen og Hvenegaard Rasmussen Hvordan nye måter å tenke om biblioteket og dets rolle på vokser fram gjennom diskusjonene på 1960-, -70-, -80 og 90-tallet: de eliteorienterte unge mennenes opprør mot det de så som populærlitterær forflatning på 1960-tallet; venstrebevegelsen med en folkelig orientering på 1970-tallet – mangfoldets diskurs som de kaller det, 80-tallets økonomiske krise med vekt på forsøksvirksomhet fram til dagens situasjon. Ulike tankemåter og diskurser har stått mot hverandre. Den ene tendensen har avløst den andre. Men alle har avleiret seg i biblioteksorganismens genmateriale. Det gir feltet et rikt repertoar av tilnærminger og perspektiv. Og tilnærminger som har tapt men som allikevel er en levende del av det idémessige arvematerialet, kan aktiveres igjen. Den retningen som i det danske bibliotekfeltet tapte den aller første kampen som Hvenegaard Rasmussen og Jochumsen beskriver – den som hadde sine røtter i folkehøgsko-

lebevegelsen, som sidestilte den muntlige fortellingen med den trykte boka, som var lite opptatt av formelle regler og systemer og en etablert litterær kanon – er ikke den aktualisert igjen i på 2000-tallet?

Men biblioteket som en voksende organisme slik Ranganathan beskriver det, betyr mer. Det betyr et perspektiv på biblioteket som en organisk enhet med flere ledd som utgjør en integrert helhet og der man ikke kan ta ut ett ledd, uansett hvor viktig det er, og beskrive biblioteket med utgangspunkt i det. En del høyskoler og universitet har døpt om biblioteket til læringssenter. Og læringssenterfunksjonen er naturligvis en helt sentral dimensjon ved biblioteket. Men det kan ikke reduseres til det. Et bibliotek er mer, og det bibliotekariske ligger i denne større helheten.

La oss ta et eksempel – igjen fra dansk bibliotekforskning – for å illustrere det. En av de mest innflytelsesrike arbeidene i nordisk folkebibliotekforskning de siste årene, er Marianne Andersson og Dorte Skot-Hansens bok fra 1994 – *Det lokale bibliotek – avvikling eller utvikling*. Her skisserer de fire modeller for folkebiblioteket: Biblioteket som kultursenter, biblioteket som kunnskaps- og læringssenter, biblioteket som

Professor'n

Av professor Ragnar Audunson,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

informasjonssenter og biblioteket som sosialsenter. Enten på grunn av bevisst planlegging fra bibliotekarenes side eller på grunn av måten brukerne tar et bibliotek i bruk på, kan den ene eller andre av disse modellene dominere. De observasjonene vi har foretatt innenfor ramme av PLACE-prosjektet i Holmlia, Sandaker og Røa filial av Deichmanske bibliotek har vist oss at biblioteket i disse bydelene tas i bruk på ulike måter som både vektlegger og utformer disse funksjonene noe ulikt, selv om bibliotekene tilsynelatende ser like ut. Biblioteket som organisme påvirkes av og tilpasser seg den biotopen det er en del av.

Men alle må være tilstede.

Ikke noe bibliotek kan reduseres til den ene eller den andre av disse modellene. Et bibliotek kan ikke være *bare* informasjonssenter eller læringsenter. Dels er det slik at de ulike funksjonene forutsetter hverandre. Bibliotekets særlige rolle som læringsarena er for eksempel betinget av dets rolle som sosial møteplass og av dets rolle som kultursenter. Dels er det slik at det som definerer bibliotekets spesielle karakter og kvalitet, til forskjell fra for eksempel et kommunalt informasjonssenter,

er mulighetene til å vandre mellom kulturrommet, læringsrommet, informasjonsrommet og det sosiale rommet. Selv om Anderssons og Skot-Hansens modell er utformet for å fange folkebibliotekene, gjelder den slik jeg ser det også bibliotek ved skoler og universitet.

I et vedlegg til den danske bibliotekstyrelsens utredning fra 2010 om folkebibliotekene i kunnskapssamfunnet, har Skot-Hansen sammen med Hvenegaard Rasmussen og Jochumsen utviklet denne modellen videre. Utgangspunktet for denne nye modellen er bildet av et bibliotek som skal støtte opp under fire grunnleggende funksjoner:

- Erkjennelse og erfaring, dvs. læring
- Engasjement
- Empowerment, eller myndige borgere
- Innovasjon.

De to første funksjonene er knyttet til menneskenes behov for læring, aktivitet og identitet i et komplekst samfunn – de to siste til samfunnsmessige behov. For å bidra til å støtte opp under disse funksjonene, beskrives så biblioteket med utgangspunkt i fire rom:

- Et *inspirasjonsrom* orientert mot *opplevelser* som støtter opp under og binder sammen innovasjon og erkjennelse.
- Et *performativt rom* for kreativitet og skapende aktivitet, som støtter opp under og binder sammen engasjement og innovasjon.
- Et *møterom* for *deltakelse* som støtter opp under og binder sammen engasjement og empowerment og den myndige borger.
- Et *læringsrom* som støtter opp under erkjennelse og erfaring.

Her er det enda tydeligere enn i modellen fra 1994 hvordan de ulike "rommene" ikke kan isoleres fra hverandre, men griper inn i hverandre, forutsetter hverandre og bidrar til å utvikle hverandre på samme måte som organene og leddene i en organisme. Og vi ser hvordan funksjoner som har vært sentrale for folkebibliotekene siden de oppsto – læring, opplevelse og myndiggjøring – er utgangspunktet for modellen, men er videreutviklet og tilpasset i forhold til det miljøet dagens folkebibliotek skal virke i.

Biblioteket er en voksende organisme.

«Menneskebibliotek» på Hamar

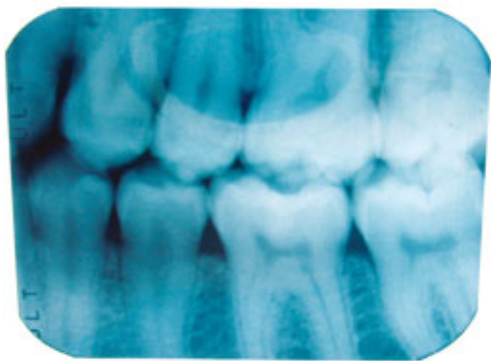
» Hamar bibliotek arrangerte sist i oktober «menneskebibliotek» sammen med Norsk Folkehjelp. Opplegget var, som andre steder, at «boka» – ofte en asylsøker – setter seg ned sammen for en samtale som gjerne varer i 30-45 minutter.

Her kan lånerne stille de spørsmålene de ønsker, og «boka» kan fortelle om seg selv og sitt liv. En gruppe kan også låne en «bok» sammen. På Hamar kom «bøkene» fra Irak, Somalia, Afghanistan og Palestina, og opplegget var en del av Internasjonal uke på Hamar.

Gratis konsert for søvnløse barn

» Fauske bibliotek arrangerte sist i oktober en gratis konsert for barn ved duoen «Kalle og Tralle», alias distriktsmusikerne John Kristian Karlsen og Ole Anders Seines. De spilte brødrene Kalle og Tralle, som ikke får sove – en situasjon både barn og foreldre nok kjenner seg igjen i.

Forestillingen, som har fått meget god kritikk, er satt opp i forbindelse med «Leselystaksjonen i Indre Salten». Produksjonen er støttet av Nordland fylkeskommune gjennom scenekunstordningen, melder Fauske kommunes hjemmeside.

Lær av tannlegene

Bibliotekforskningen trenger strategisk debatt. Derfor er jeg glad for kritikken jeg har fått fra to av mine kolleger – Andreas Vårheim i Bibliotekaren nr. 10 og Ragnar Audunson i Bok og Bibliotek nr. 4.

Vårheim og jeg er enige om at bibliotekforskningen har et problem. Vårheim mener vi har for lite forskning – og at den forskningen vi har er for lite teoretisk. Løsningen er mer forskning og mer teoriutvikling. Jeg ser problemet fra en litt annen vinkel. Det er det manglende *samspillet* mellom bibliotekforskningen, på den ene siden, og bibliotekenes løpende praksis, på den andre, som feltet vårt bør gjøre noe med. Så lenge forskningen ikke blir tatt i bruk, har det liten hensikt å øke forskningsinnsatsen.

Før jeg startet som biblioteklærer, var jeg fredsforsker. – Blir'e noe fred av all denne forskningen, var et vanlig spørsmål når jeg holdt foredrag. Spørsmålet er helt legitimt. Hensikten med fredsforskningen var ikke å skrive artikler om krig og fred, men å bidra til fredelig konfliktløsning.

De akademiske disipliner stiller i en annen klasse. Jeg aksepterer at oppdagelser i

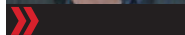
matematikk og fysikk, sosialantropologi og historie har verdi i seg selv. Vi studerer ikke astronomi for å sende folk til Månen, men for å forstå galaksenes liv og død. Bibliotekforskningen, derimot, bør ikke begrunnes på samme måte. Sosiologer, historikere og økonomer kan selvsagt studere bibliotek uten å bry seg om den praktiske nytten av resultatene. Men da snakker vi om studier beregnet på andre fagfolk innenfor disse disiplinene. Bibliotekforskningens hensikt er å styrke bibliotekenes praksis. For å sette det på spissen: vi studerer ikke bibliotekene for å forstå deres liv og død, men for å sende folk til biblioteket.

Det er selvsagt ikke negativt å studere bibliotekenes historie. Bibliotekforskningen er ung i Norge. Mange som vil kvalifisere seg som forskere, må gjøre dette innenfor etablerte disipliner som historie, statsvitenskap og filologi. Da må de følge disse fagenes konvensjoner når de dokumenterer sine prosjekter.

Men poenget med bibliotekfaget, som med alle andre profesjonsfag, er å utøve en praktisk virksomhet rettet mot mennesker, grupper, organisasjoner og samfunn. Vitenskapene prøver å forstå verden. Profesjonene prøver å forbedre verden.

Vårheim ser ut til å akseptere dette. Han sier at – bibliotekforskning har som siktemål å gi bidrag til å utvikle et best mulig tilbud til brukere og potensielle brukere av bibliotek tjenester. Han påpeker også avstanden mellom nye forskningsresultater og etablert praksis: – Det blir gjerne en kamp mot eksisterende praksiser som ny kunnskap ofte taper. Dersom ny kunnskap mot formodning skulle vinne innpass ..., er veien fortsatt lang før nye ideer tas i bruk i det praktiske arbeidet.

Men så skilles våre veier. Den manglende bruken er ikke forskernes problem, sier Vårheim. Det er bibliotekarene som må skjerpe seg. – (H) ovedproblemet er ikke forsk-

Plinius

Av førsteamanuensis Tord Høivik,
Høgskolen i Oslo, avd. JBI

ningens karakter eller manglen-
de formidling, men organisasjo-
ners kapasitet for mottak og
integrasjon av nye forsknings-
resultater. Forskerne er for
opptatt med å forske, med å
undervise og med å skrive
søknader om forskningsmidler.
– Å få midler til utviklingsar-
beid og konsulentbistand i
søknader om forskningspenger
er svært vanskelig.

Min uenighet med Vårheim
dreier seg altså ikke om hvor-
dan verden ser ut. Kløften
mellom forskning og praksis er
synlig for begge. Men vi
plasserer ansvaret hos ulike
grupper. Begge definerer
utvikling som forskningens
siktemål. Men for meg betyr
dette at siktemålet bør inngå i
FoU-prosjektene. Dersom nye
innsikter ikke fører til praktisk
endring, har ikke bare biblio-
tektfeltet, men også bibliotek-
forskningen et problem.

Problemet er forøvrig felles

for alle profesjonsfag. Jeg tar
for gitt at Norge og Europa er
på vei fra en industribasert til
enn kunnskapsbasert økonomi.
Satsingen på forskning i
profesjonsfagene er en del av
denne prosessen. Men veien
videre er ikke entydig. Vi står
overfor et valg mellom to
kunnskapsstrategier.

Den *akademiske eller
teoriorienterte* strategien
konsentrerer seg om å bygge ut
forskningsevne og
samarbeidet mellom forskere.
Forskerne skriver for hveran-
dre. Dermed blir ansvaret for
profesjonsfeltet redusert. De
nye belønningssystemene, som
bare teller fagfelle-vurderte
publikasjoner, forsterker
tendensen. Systemet dytter
forskningen bort fra prakti-
kerne. Fagtidsskriftene florerer.
Frida opererer med en liste på

nærmere to hundre stykker i
biblioteks- og informasjonsvi-
tenskap. Av disse ligger tjuefem
på nivå 2 – som gir tredobbel-
uttelling. Men fagartiklene
henvender seg helst til andre
forskere. På nivå 1 får vi ett
poeng for artikler i *Revista
Puertorriqueña de Bibliotecolo-
gía y Documentación*, i
*Zeitschrift für Bibliothekswesen
und Bibliographie* og i ytterli-
gere ett hundre og seksti
tidsskrifter. Men disse publika-
sjonene blir svært sjelden lest
av norske bibliotekarer.

Den *kunnskapsbaserte eller
praksisorienterte* strategien
konsentrerer seg om å styrke
samspeilet mellom tre prosesser:
forskning, utdanning og
praktisk innovasjon. Både
nasjonalt og internasjonalt blir
det nå lagt økende vekt på
innovasjonssiden. I europeisk
debatt snakker man om kunn-
skapstriangelen. Kunnskapsøko-
nomien kan ikke nøye seg med
kunnskap i form av innsikt.
Den krever kunnskap som
faktisk blir tatt i bruk.

I Bok og Bibliotek nr. 4

trekker Ragnar Audunson et
annet profesjonsfag, nemlig
odontologien, fram som for-
bilde. Det odontologiske fakul-
tetet i Oslo driver mye forskning
innen tannmedisin – samtidig
som mange av landets tannleger
utdannes her. – Forskningens
mål, sier Audunson, er å utvikle
praksisfeltets handlingsrepertoar
– i dette tilfelle diagnostikk,
behandling og forebyggende
virksomhet i tannpleien. Publi-
seringen i fagfelle-vurderte tids-
skrifter bidrar til å kvalitetssikre
forskningen – til å skille skitt fra
kanel.

Men svært mye av utvi-
klingsarbeidet i det norske
bibliotekmiljøet er ikke rettet
inn mot disse tidsskriftene. Den

akademiske artikkelen er bare
en av mange kunnskapssjangre.
Skriftrekken til ABM-u, hoved-
oppgaver fra bachelorstudenter,
foredrag på IFLA og prosjekt-
rapporter fra utviklingsprosjek-
ter gir mange viktige bidrag til
feltets nyskapende virksomhet.
Det finnes andre kryddere enn
kanel her i verden.

Selv om publikasjonsmøn-
steret i bibliotekfag skiller seg
en del fra odontologi og
medisin, har jeg ingen proble-
mer med å lære av disse profes-
sjonene. I medisinske fag er det
selvsagt at forskere og lærere
også tar aktivt ansvar for å
utvikle en bedre profesjonell
praksis. Koplingen mellom fors-
kning, undervisning og egen
praksis i de “lange” helsefagene
er sterkere enn det som er
vanlig ved bibliotekstudiet i
Oslo og ved dokumentasjons-
studiet i Tromsø. Doktorgraden
er ikke den eneste veien til
topps. I likhet med legene har
tannlegene mulighet for å
kvalifisere seg til spesialister.

Norsk odontologi ser ut til å
realisere kunnskapstriangelen i
sin egen praksis. Fakultetet er
stolt av sin tette kopling til
praksisfeltet – og poengterer at
forskningssammenheng i bionano-
teknologi – har tatt ut patenter
på overflatemodifikasjon av
implantater. Seksjon for bioma-
terialer og klinisk forskningsla-
boratorium fikk Birkelands
innovasjonspris 2007/2008.
Fluoridering har vært politisk
omstridt, men professorene
overlot ikke den politiske
kampen til praktikerne – fordi
de selv var så fryktelig opptatt
med å forske.

Jeg så gjerne at vi som
arbeider med forskning,
utvikling og innovasjon i biblio-
tektfeltet kan bidra til en like
sterk integrasjon mellom teori
og praksis.

E-BOKA: EVOLUSJONENS VILKÅR

E-boka er ikke hva du tror! Ok, akkurat nå er den kanskje det. Men dens innerste vesen – essensen – er noe mer, og mer nyskapende. La oss se på «The Brave New World» som e-boka på sitt beste faktisk representerer.

De fleste av oss har en tendens til å tenke på e-boka som en digital/elektronisk kopi av papirboka. Og det er såvisst mye ved dagens e-bok som forleder oss til å gjøre det. Den siste boka jeg leste ferdig, for noen dager siden, og som e-bok, var «Pandora's Seed: The Unforeseen Cost of Civilization» av Spencer Wells, forfatteren av boka og TV-serien «The Journey of Man», som også har gått på norske skjermer. Ikke lystelig lesing, men la det ligge.

Det som slo meg under lesingen var hvor teknisk dårlig tilrettelagt boka – som er av ganske ny dato (den kom ut i vår/sommer) – var for e-bok-mediet. Lesbarheten var grei nok, men blanklinjer mellom kapitler og avsnitt var feilplassert, illustrasjoner sto ikke på riktig plass, den interne lenkingen var utilfredsstillende (manglet tilbakeknappsfunksjon) osv. I tillegg kunne minst et par av tabellene med fordel vært i interaktiv 2D, med mulighet for å studere dem fra flere sider/dimensjoner.

I bunn og grunn er de eneste teknologiske fortrinnene fremfor papirboka at man kan merke et ord, og få opp ordbokdefinisjonen, samt lenker til Wikipedia og andre oppslagsverk.

Slik sett skiller den seg ikke ut fra grosset av bøker solgt fra Amazon/Kindle. Naturligvis ikke, ettersom den er utviklet for et teknologisk ganske enkelt lesebrett med begrensede muligheter, og ettersom den er tilrettelagt digitalt for å holde kostnadene nede, slik at Amazon kan fortsette sin priskonkurranse i markedet.

Men sånn trenger det ikke være. E-boka har enorme muligheter. En gjennomsnittlig (uten forkleinselse) roman har ikke det store potensialet for å berike teksten. Men la oss ta en av mine favorittbarnebøker, Zinken Hopps «Trollkrittet» med alle dens finurlige grafiske snurrepipperier integrert i teksten: Hvordan kunne ikke den vært utnyttet som e-bok! Og det skulle ikke forundre meg om Zinken Hopp selv, i denne digitale mulighetsverden, ville ha visualisert den som en interaktiv, sprelsk barnebok uten at det på noe vis ville ha forrådt tekstens eller den litterære visjonens integritet.

Tidlig på åttitallet satt jeg på UiO og hjalp til med å oversette hulespillet «Dungeons & Dragons» til norsk – ikke som brettspill, men som interaktivt, tekstbasert dataspill. Noen år senere «fablet» Jan Kjærstad i en

kronikk eller to i Dagbladet om mulighetene for å skrive en roman etter hulespillprinsippet. Ennå er det ikke gjort med noen litterær kredibilitet, men e-boka har flyttet muligheten for at det kan skje minst ett skritt nærmere.

Og alt dette er bare de enkleste formene for nyskapning, uansett, på linje med de mulighetene som ligger i å presentere lyrikk på en ny måte, eller integrerte tekst/lyd-bøker med elektronisk tale (som begynner å bli av upåklagelig kvalitet), eller bøker med et musikalsk lydspor (altså et soundtrack), og så videre.

Den virkelige fremtiden for e-boka er tydeligst i kunnskapslitteraturen, enten den er av allment slag og kalles sakprosa, eller mer faglig spesifikt art. Hvorfor i all verden skal en historie om opptakten til første verdenskrig som Barbara Tuchman's udødelige tobindsverk «The Proud Tower» og «The Guns of August» i fremtiden utstyres med flate og som regel kjedelige fotografier og rudimentære strek-kart når den kan utstyres med filmklipp, interaktive kart over troppebevegelser, interaktive 2D-grafiske tegninger av de første ubåter og tanks osv? Eller lenkede kryssre-

Meninger
Av Morten Harry Olsen, forfatter

feranser til originalkilder (avis-sider, brevsamlinger) eller senere forskning.

Jeg bruker dette eksemplet fordi Tuchmans bøker ikke lar seg manipulere. Hun er en av historielitteraturens store poeter og fortellere. Det vil neppe (måtte musene forby det!) falle en moderne forlegger inn å tukle med teksten hennes; den må leses. Men å *berike* bøkene, ja, det kan gjøres. På så mange forskjellige måter.

Tenk da på hvilke muligheter som ligger i mer «moderne» utgivelser: I bøker hvor fotografier kan erstattes med interaktive 2D-illustrasjoner av kroppen, hjertet, hjernen – eller Roma anno BC52, AD31, AD2011. Dette – ikke en pdf-fil-lignende kopi av en papirbokside – er e-bokas fremtid. Det multimediale og grensesprengende er *essensen* av e-bok-evolusjonen.

Det handler om dypere

kunnskap. Ikke dyp kunnskap erstattet av flashy animasjoner. Ikke lang tekst erstattet med brokker av tekst. (Jeg har alltid vært en svoren fiende av Dorling-Kindersley-bøker.) Men begge deler på samme tid, for det er det

som er muligheten: Å *berike* den lange og kunnskapsrike og innsiktsfulle teksten med noe mer, som gir den enda større dybde. E-boka er kanskje det første nye «mediet» som har potensial for å ikke forenkle og for dumme, men å kommunisere berikende.

Ta en virkelig beriket utgave av «Et dukkehjem»: Originaltekst + kommentartekster + håndskriftsamlingens magasiner + edisjonsfilologiske berikelser + Fjernsynsteaterets og filmenes tilskudd + hvem vet hva annet som finnes. Hvilken dybde finnes ikke muligheter for her?

Det tåpeligste vi kan gjøre

nå, er å sette kunstige grenser for e-bokas utvikling mot dens sanne natur: Den multimedialt berikede teksten. Og det gjelder enten de kunstige grensene er et moms-regime som skal skille mellom «bøker» og «tjenester» (et rett og slett latterlig skille), eller at kommersielle aktører skal sitte på hver sin tue og holde på trange rettighetsdefinisjoner.

Det man da gjør, er i praksis å skille den kunnskapsfattige fra den kunnskapsrike versjonen av e-boka, der den kunnskapsfattige

skal fordelsbehandles, mens den utvidede, rikere, mer intelligente versjonen skal begrenses. Hvor blir det da av alle vyer om kunnskapsnasjonen Norge, om innovasjon, om alle ønskene om at norske skolebarn skal klatre opp mot verdenstoppen igjen? Oppfylles de av å gjøre vilkårene prohibitivt trange for fremveksten av bedre kunnskap, dypere og mer spennende kunnskap?

E-boka er knapt nok kom-

met, det har jeg sagt før og det sier jeg igjen, men den har stukket en lilletå inn i døråpningen, og det ligger bare såvidt ante muligheter i den: Ikke for forflatning og vulgarisering, men for et møte mellom de lange, kompliserte tankebanene og all den berikelsen de kan få av tilleggskunnskap. E-boka er et paradigme i den forstand at vi ikke lenger trenger å velge mellom det dype og det brede, men kan si, som Ole Brumm, at vi takker ja til begge deler.

E-boka er en evolusjonær begivenhet på linje med den genetiske mutasjonen som førte oss fra gjeller til lunger. Vi trenger å tilrettelegge for den, ikke legge hindringer i veien.

«Orvilsk» på sørlandske bibliotek

» Den unge pianisten Lars Jakob Rudjord og sangerinnen Ingvild Koksvik Amundsen var i høst på turné i flere bibliotek på Sørlandet med dikt av den norske lyrikeren Ernst Orvil, som Rudjord hadde satt melodi til. Den første konserten ble gitt på Farsund bibliotek, og deretter skulle duoen videre til Kristiansand Folkebibliotek og Tvedestrand rådhus, i regi av Bokbyen Skagerrak. Senere var det planlagt en rekke opptredener ved norske bibliotek, fra Hammerfest og sørover.

Duoen har tidligere utgitt platen «Orvilsk» og planlegger ifølge Fædrelandsvennen flere plater. Rudjord sier at de ved å spille i bibliotek vil møte et variert publikum.

Til kamp for skolebibliotekene

» Skoleelever i Bærum varslet i høst demonstrasjoner for å beholde ordningen med skolebibliotekarer på alle skolene i kommunen. Denne ordningen var nemlig foreslått avvirket i høstens budsjettforslag, noe sin ville gi en innsparing på 2,4 millioner kroner.

Leder og nestleder ved Hosletoppen skole, Ola H.B. Pedersen og Lula Helene Aandahl, sa derfor til budstikka, no at de nå ville samle elever ved alle de 12 ungdomsskolene i kommunen til demonstrasjoner og påvirkning av politikerne. De sa også at bibliotekarene hadde store kunnskaper og var til enorm nytte for elevene i forbindelse med prøver.

Litterær geriljakrig på den

Biblioteka er den store taparen i den kommunale kultursektoren. Berre dei sjølve kan snu utviklinga. No er det tid for geriljakrig.

I 2003 utgjorde bibliotekutgiftene 20,2 pst av dei samla driftsutgiftene til kultur i norske kommunar. I 2009 var denne delen redusert til 15,6. I faste prisar er bibliotekutgiftene til norske kommunar lågare i dag enn dei var i 2003. Dette i ein periode der dei samla kommunale kulturutgiftene i faste prisar har vakse med 27 pst. Berre kommunane i Troms utgjør eit lite unntak. Dei har halde skansen, så vidt det er.

Nedgangen i talet på avdelingar i folkebiblioteka heldt fram også i 2009. Det same gjeld besøkstalet per innbyggjar. Også medieløyvingane til og talet på årsverk i folkebiblioteka vart reduserte. Derimot gjekk utlåns-tala litt opp. Dette skuldast i hovudsak auka utlån av film og lydbøker for vaksne. Alt dette, og mykje meir til, kan vi lese oss til i Bibliotekstatistikk 2009, utgitt av det som i dag vert kalla "ABM-under-avvikling." Det er forresten ei gåte for meg at statistikken for 2009 ikkje er tilgjengeleg før langt ut på hausten 2010. I dagens digitaliserte samfunn skal statistikk vere ferskvare. Bibliotekstatistikken er dessutan svært detaljert og nesten heilt fri for analyse og tidsseriar. Det er rom for store betringar. Men kven som på nasjonalt nivå skal ta denne utfordringa, er for tida uvisst.

I rapporten "*Kommunal kultursektor under endring*," som låg føre tidlegare i år, peikar forskar Oddveig Storstad frå Bygdeforskning i Trondheim ut folkebiblioteka som den store taparen i dei interne kommunale prioriteringane på kultursektoren. Ho finn ingen samanhengar mellom korleis kommunane har prioritert på kulturfeltet og kva som kjenneteiknar kommunane når det gjeld sentralitet, politisk samansetjing, organisering osv. For folkebiblioteka er dette opplagt. Dei er budsjettaparen i så godt som alle kommunar i landet.

Kartlegginga til Storstad

viser at bibliotekdrift framleis er det kulturfeltet kommunane brukar mest tid til. I heile 78 pst. av kommunane brukar ein svært eller ganske mykje tid til bibliotekdrift, deretter følgjer drift av den kommunale kulturskulen (74 pst). Men det er dei "nye" kulturfenomena som i aukande grad legg beslag på arbeidskapasiteten: I 54 pst. av kommunane har ein i løpet av siste femårsperiode auka tidsbruken til Den kulturelle skulesekken. 37 pst. av kommunane seier at dei no brukar meir tid på kulturskulen og på anna barne- og ungdomsarbeid, medan 31 pst. brukar meir tid på å arrangere festivalar. I 21 pst. av kommunane vert det brukt meir tid i dag enn for

fem år sidan på bibliotekdrift, i 70 pst. er tidsbruken uendra, medan berre 9 pst. brukar mindre tid på biblioteka.

56 prosent av kommunane

ønsker at bibliotekarbeidet vert opppriortert. Øvst på prioriteringslista står kategorien "anna barne- og ungdomsarbeid" (75 pst.). Biblioteket er på fjerdeplass. Kommunane viser til at mange bibliotek har gamle og nedslitne lokale, utdatert bygningssmasse og at dei ikkje klarar å følgje med i den teknologiske utviklinga av nye medium. Det er dei sentrale og byprega kommunane som brukar mest tid til bibliotekdrift. Det er også desse kommunane som i sterkast grad ønsker at bibliotekarbeidet vert opppriortert.

Storstad konstaterer at det dei siste åra har skjedd endringar i korleis kommunane vektlegg dei ulike oppgåvene på kulturområdet. Men ho seier at endringane er "små", og at det ikkje synest å vere slik at "det nye kulturlivet" har fortrent "det gamle". Her viser ho mellom anna til at kommunane framleis brukar mest tid på drift av biblioteket. Ho legg lite vekt på den sterke relative nedgangen i kommunale driftsutgifter til folkebibliotek. Men samtidig understrekar ho at kommunen i større grad har teke på seg ei rolle som tilretteleggjar og koordinator for kulturaktivi-

Meiningar

Av forskningsleder Georg Arnestad, Høgskolen i Sogn og fjordane

kommunale slagmark?

tetar og i mindre grad sjølv er kulturprodusent. Nye aktørar i og nye krav til kulturlivet har drege kommunens rolle meir i retning av tilrettelegging. I størst grad, føyer eg til for eiga rekning, har dette gått ut over biblioteka. Og danna folkebibliotekarar, det litterære ords kommunale forvaltarar, gjer ikkje opprør.

Ingen vil folkebiblioteka noko vondt. Ingen vil dei visst noko godt heller. Knut Olav Åmås etterlyste i Aftenposten våren 2008 myndige kommunale biblioteksjeffar som kunne vere "åndelige bulldosere i bygd og by." Men det finst ingen slike bulldosarar. Norsk Bibliotekforening held seg med megastore landsmøte, og klagar jamleg over statsbudsjettet. Som om det er statens ansvar å drive folkebiblioteka. Leiaren, Svein Arne Tinnesand, skriv velmeinande og inkjeseiande aviskronikkar og artiklar. Hans siste artikkel, 4. november i Kommunal Rapport, heiter "Folkebiblioteket som kommunal utviklingsmotor", og viser, om ikkje anna, at Tinne-

sand har lært seg dei mest brukte ordpaddene i dagens kommunale vekstretorikk.

Landet rundt vert det skipa til seminar og konferansar der temaet er kultur og næring, kultur som lokal vekstkraft, kultur som motor i næringsutvikling osv. Flosklane vrirmlar. Fargesprakande powerpointpresentasjonar slår kvarandre i hel. Hit kjem dei i hopetal: ordførarar, rådmenn, næringssjeffar, prosjektmakarar, sponsorar, bankdirektørar, festivalsjeffar, næringshageleiarar, rektorar, forskarar. Pluss ein og annan entreprenør og, kanskje, ein hende kunstnar. Kommunaldepartementet er alltid representert. Dette er deira domene.

Men ingen har så langt sett snurten av ein biblioteksjeff på ein slik konferanse. Og same kan det vere. For dei som skipar til og dei som innleiar på desse seminara, bryr seg katten om det kommunale folkebiblioteket. I det mentale kartet til alle kultur- og næringsaktørane som for tida teppebombar landet vårt, er det

ikkje rom for dei lokale forvaltarane av det litterære ord.

Det hjelper lite å skrive fleire aviskronikkar. I staden skal biblioteksjeffane ta med seg orda og bøkene, pc-ane, i-paden, lesebretta, filmane og lydbøkene, og skrive seg inn på konferansane. Ta ordet i debatten, utfordre, inspirere, krangle. Vise seg fram for dagens symbolske makt. Drive geriljakrig, ikkje misjonsferd. Kjempe, ikkje velsigne. Vere udanna, for ein gongs skuld. Bruke tydelegare ord.

Jo da, eg veit at nokre folkebibliotek har teke skeia i ei anna hand. Eg veit at det finst nye og spennande initiativ rundt om kring. Men biblioteka er den store og einaste tapar i dei endringane som har prega kommunal kultursektor på 00-talet. Og det finst knapt ein kommunepolitikar som bryr seg.

Berre folkebiblioteka sjølve kan snu utviklinga. No er det tid for ein litterær geriljakrig på den kommunale slagmarka.

Ukelang åpningsfest i Holmestrand

» Holmestrand kommune planla i høst å markere åpningen av de nye bibliotekslokalene hele den første uken i november, med ordførertale, bløtkake og lokale artister den første dagen, og med presentasjon av den lokale kulturminneregistreringen den andre dagen. Deretter skulle det være forestilling for barnehagene, og så skulle lokale ungdommer vise hva de hadde fått til med film og trommer.

Markeringen skulle avsluttes med forestillingen «Kjærlighetsbrev». Etter forestillingen ble det lovt «Kjærlighetssuppe» på Lille Holmestrand, ifølge kommunens hjemmeside.

Bloggromanen

– den nye utfordringen inn

Høstens sterkeste tematikk i ungdomsbøkene har vært selvmord. Aldri før har jeg lest så mange bøker om dette temaet som nå i høst. Den ene personen etter den andre har valgt å ta sitt eget liv på en eller annen måte i litteraturens verden.

IHPIL - LÁHPPON MÁNÁID BESTEJEADDJI

DECEMBER 17, 2007

Mánnodat juovlamánu 17. beaivi

Last night I dreamt that somebody loved me. Ja ii lean niehku. Lean mon, ja mu vuolggastat. Ráhkis, Steven; in dieđe goktes galgган čilget. Lean dobdan albma giedaid fáttmasteami. Lea imaš ja hearvái. Ja dál lea vuolgán. Odne iđđedis 08.00 vulggii girdi Romssa girdiiljus, ja girdis čohkkái son guhte lea šaddan mu moarsin. Čuvvon su girdái, čužžon su olis gate'as vuordime, ja ovdal vulggii cummestín su niera ja baksamiid, lei sálti ja linis, ja "lean nu ráhkis" geardduhuvvui litna baksamiin, ledje mojít ja gatnjalat, ja eanan jorragodii.

Ja dál čohkkán fas lanjas. Lean nu lihkolaš ahte čierun. Lean nu lihkolaš ahte illá nagan čohkkát. Vuolggán odne siidii vanccain dñlbu 16.00. Lean hoahpus, muhto fertejin veahá čállit ovdal vuolggán. Muitalit. Muitalit ahte máilbmí lea šattolaš báikin šaddan. Muitalit ahte vuosttaš mánná lea bestojuvvon.

BLOG ARCHIVE

▼ 2007 (49)

▼ December (7)

Mánnodat juovlamánu 17.
beaivi

Duorastat juovlamánu 13.
beaivi

Distat juovlamánu 11. beaivi

Sotnabeaivi juovlamánu 9.
beaivi

Gaskavahkku juovlamánu 5.
beaivi

Distat juovlamánu 4. beaivi

Lávvardat juovlamánu 1. beaivi

► November (11)

Lureri: "De fortapte barns frelser" gjengir en blogg skrevet av ei samisk jente under pseudonymet Ihpil. Bloggen foregår fra jentas første dag som student i Tromsø august 2007 og fram til hennes tragiske dødsfall 17. desember... Men så var alt bare fake.

A skrive om selvmord er ikke noe nytt, selv om det fremdeles er tabuelagt å snakke- eller skrive om det. Helt siden Goethe i 1774 utga sin Unge Werthers lidelser, brevromanen om en kjærlighetslengsel som endte i selvmord, har det gått rykter om at boken/bøker kan utløste en

epidemi av selvmord.

Preget av selvmordsbølgen i ungdomslitteraturen, var opplevelsen en fredag i september ubeskrivelig for de av oss som var på jobb og ufrivillig ble vitne til at "Pelle" som hadde hengt seg i parken utenfor det gamle sykehuset i Stavanger, ble hentet ned av politiet. Jeg kjente ikke

"Pelle" som kun ble 21 år gammel, jeg kjente ikke hans forhistorie, men etter å ha leste mange av høstens ungdomsbøker har jeg fått en større innsikt i tematikken ungdom og selvmord. Mange av "Pelles" venner har brukt nettet for å uttrykke sin sorg. Det var en meget sterk lesing.

enfor ungdomslitteraturen

Åpenhet

Barnebokforsker Maria Nikolaeva, professor of Education at the University of Cambridge, som er en av verdens fremste forskere innenfor barne- og ungdomslitteraturforskningen, har forsket på virkningen for ungdom som leser dystre bøker og har kommet til at bøkene forplanter seg til ungdommens hjerner. For meg blir da åpenhet og synliggjøring av litteraturen viktig og ikke minst behovet for en debatt rundt selvmord nødvendig.

Bloggroman

– en autentisk blogg

Det var tilfeldig at jeg kom over boken "De fortapte barns frelser" av Ihpil utgitt av det samiske forlaget, "Skaániid girjie". Boken fanget min interesse fordi den skilte seg ut fra alle de andre bøkene om selvmord som jeg hadde lest. Forlaget skriver at boken er en gjengivelse av en autentisk blogg som fremdeles er på nett, en blogg skrevet av en 19 år gammel samisk jente Ihpil som begynner å blogge den 17.

august 2007. På bloggen beskriver Ihpil sitt liv, sine utfordringer, sine gleder og ikke minst sine sorger. Den siste bloggposten blir skrevet den 17. desember 2007.

Ihpil blir funnet druknet i Tromsø havn samme dag. Forlaget velger å publisere bloggen usensurert i bokform med familiens tillatelse, slik at vi alle kan lese og kanskje forstå mer om hvorfor unge velger å ta sitt liv?

Slik har historien vært fremstilt fra forlaget side. Jeg

Høstens bøker om selvmord

- **Tilstrekkelig vakker** av Synne Sun Løes. Johanne er syk og vet at hun skal dø. Jenny ønsker ikke å leve lenger. De skriver brev til hverandre, og gjennom brevene får vi vite mye om de to jentene, om deres liv, deres drømmer og tanker. Dette er en ungdomsbok som det er vanskelig å legge fra seg. Cappel Damm forlag
- **Fengsla** av Hilde K. Kvalvaag. Snart 16 år gamle Idun er den flinkeste i klassen. En dag får Idun vite at kusinen hennes, Mai, kommer for å bo hos dem. Men med Mai følger det trøbbel, og Idun lar Mai trekke seg inn i en farlig affære. Samlaget forlag
- **Alltid Andrea** av Tor Fretheim. Skolen brenner, og en gutt står og betrakter det hele på god avstand. Politiet har grunn til å tro at brannen er påsatt, og etterforsker saken deretter. Vi følger gutten som er elev ved skolen, og blir kjent med et uvanlig menneske med mange hemmeligheter. Cappelen Damm
- **Søkeord: Ayotzintli** av Marit Kaldhol. Mikke er hjemme alene mens moren og stefaren er på ferie i Chile. De andre i klassen er i gang med russefeiringen, men han vil ikke være med. Han har slått opp med Siri, og svarer ikke når hun sender meldinger. Han sitter ved pc-en om nettene og skriver dagbok og leser om skilpadder. Samlaget
- **13 gode grunner** av Jay Asher. Clay Jensen finner en pappeske med kassetter stående på trappa en dag etter skolen. Kassetten er fra Hannah Baker som tok livet av seg to uker tidligere. Clay hører på kassetten og hører Hannah si at han er en av de 13 grunnene til at hun er død. Schibsted Forlag
- **Alt som er galt med Georg** av Hilde Hagerup. Det er de to siste månedene av første år på ungdomsskolen. Klassen har gått seg til, rollene er for lengst fordelt. Så dukker Georg opp, og en ny stemning brer seg – av ondskap. Og det er ikke mot den nye eleven ondskapen retter seg. "Alt som er galt med Georg" er en ny ungdomsroman i umiskjennelig Hilde Hagerup-stil. Aschehoug forlag
- **Vinterjenter** av Laurie Halse Anderson. Lia og Cassie var bestevenner, vinterjenter frosset fast i fyrstikkropper. Men nå er Cassie død. Lias mor er opptatt med å redde andre menneskers liv. Faren hennes er på forretningsreise. Stemoren har ikke peiling. Og stemmen inni Lias hode forteller henne at hun må beholde kontrollen, være sterk, gå ned mer, veie mindre. Hvis hun fortsetter sånn, vil hun kanskje bli helt usynlig. Cappelen Damm
- **Jasper Jones** av Craig Silvey: Australia, 1965. Tretten år gamle Charlie Bucktin skvetter til da Jasper Jones, en utstøtt fra gruvebyen Corrigan, banker på vinduet hans. Jasper trenger hjelp til noe, og tar med seg den vettskremte Charlie ut i villmarka, hvor han blir vitne til en grusom oppdagelse. Cappelen Damm

har hatt en del etiske diskusjoner vedrørende det å publisere innhold fra ulike blogger i bokform. Det er ikke helt uproblematisk, spesielt ikke med et slikt alvorlig tema som selvmord er. Spesielt ikke når vi vet at den nyeste forskningen på barne- og ungdomsbokfeltet viser at dystre bøker påvirker hjernen til de unge. Hvilke tanker gjør ungdommen seg når de leser denne boken? Har

forlaget et ansvar utover utgivelsen? Kan man skrive hva man vil uten å ta hensyn til målgruppen?

Å eksperimentere med andres liv?

Det viser seg at vi alle er blitt lurt, dette var ikke en autentisk blogg og 2 år etter at boken første gang kom ut på nordsamisk innrømmer/avslører nå forfatteren Sigbjørn Skåden,

tidligere nominert til Nordisk råds litteraturpris, at det er han selv som har skrevet bloggen Ihpil: Láhppon mánáid bestejeaddji.

Jeg håper kunstprosjektet hans var grundig gjennomtenkt...

Ines digitale-hjørne

"Apps du bare må ha på iPad'en"

Den siste tiden har det vært mye fokus på utvikling og salg av barnebok-applikasjoner til ulike mac-produkter. På Twitter har diskusjonen om de ulike applikasjoner pågått en stund. Man får ved å følge dialogen en følelse av at dette er noe alle har og alle har et forhold til. Bare "må had det" liksom.

Jeg hadde store forventninger til å laste ned og lese ulike barnebøker på iPaden. Gyldendal forlag var først ute med applikasjonen til iPhone & iPad for barn med boken "Tambar er et troll" av Tor Åge Bringsværd. Det ble tilsynelatende en stor suksess, høytlesningsapplikasjonen ble lastet ned 1400 ganger i løpet av tre dager og toppet salgsstatistikken på iPads appstore. Jeg vet ikke helt om jeg syntes dette var det helt store, til det mangler det for mye på den tekniske oppbyggingen av produktet. Produktet fremstår som for enkelt og gammeldags til å kunne konkurrere med andre apps til iPaden.

Det digitale klasse- og kunnskapsskillet

Produktets svakheter tatt i betraktning, er det ikke noen tvil om at å "lese" en barnebok på iPad er en opplevelse, en givende opplevelse fordi vi har ikke annet å sammenligne med på det digitale mediet, men dog en leseopplevelse forut de få.

Det er estimert at ca 50 000 i Norge har tilgang til en iPad. Det vil si at bruken av barnebok-applikasjoner på ulike mac-produkter kun er forbeholdt den digitale eliten. Det er en utfordring for både klasse- og kunnskaps skillet som er voksende i samfunnet. Utfordringene står i kø, i Sverige blir nu barnet brukt i kampen om markedsandeler i den digitale verden.

Venter: Mens jeg venter på nye & bedre bøker på Ipad forsetter jeg å spille spill.

Da er det en trøst å vite at IKT har blitt en viktig del av skolens virksomhet ved at grunnleggende ferdigheter i bruk av digitale verktøy er integrert i alle fag blant annet ved at skolen må forholde seg til barn og unges nettbruk og utviklingen av identitet og sosial kompetanse gjennom nettsamfunn og lignende.

Så mens jeg venter på nye & bedre bøker på iPad forsetter jeg å spille spill.

Den store spilldagen

» Den 20.oktober samlet nærmere 100 spillinteresserte bibliotekansatte seg i Drammen for å lære mer om spill og få ideer til Nordisk spilldag 2010, som i år var berammet til 13. november. Deltakerne fikk blant annet høre foredrag om dataspill som kultur og om «transmediale fortellinger», samt erfaringer fra Sverige og Danmark.

Per 1.november hadde over 100 bibliotek meldt seg på, går det fram av den internordiske hjemmesiden for spilldagen,

Framtidsbyer i Drammen

» 15 barn hadde stjerner i øynene da de 1. november, ved en høytidelighet på Drammens Bibliotek ble utropt som vinnere av Miljøverndepartementets tegnekonkurranse «Din framtids by». Det kom inn nærmere 300 tegninger, og de stolte vinnerne fikk også en sjekk på 1000 kroner hver, skriver Drammens Tidende.

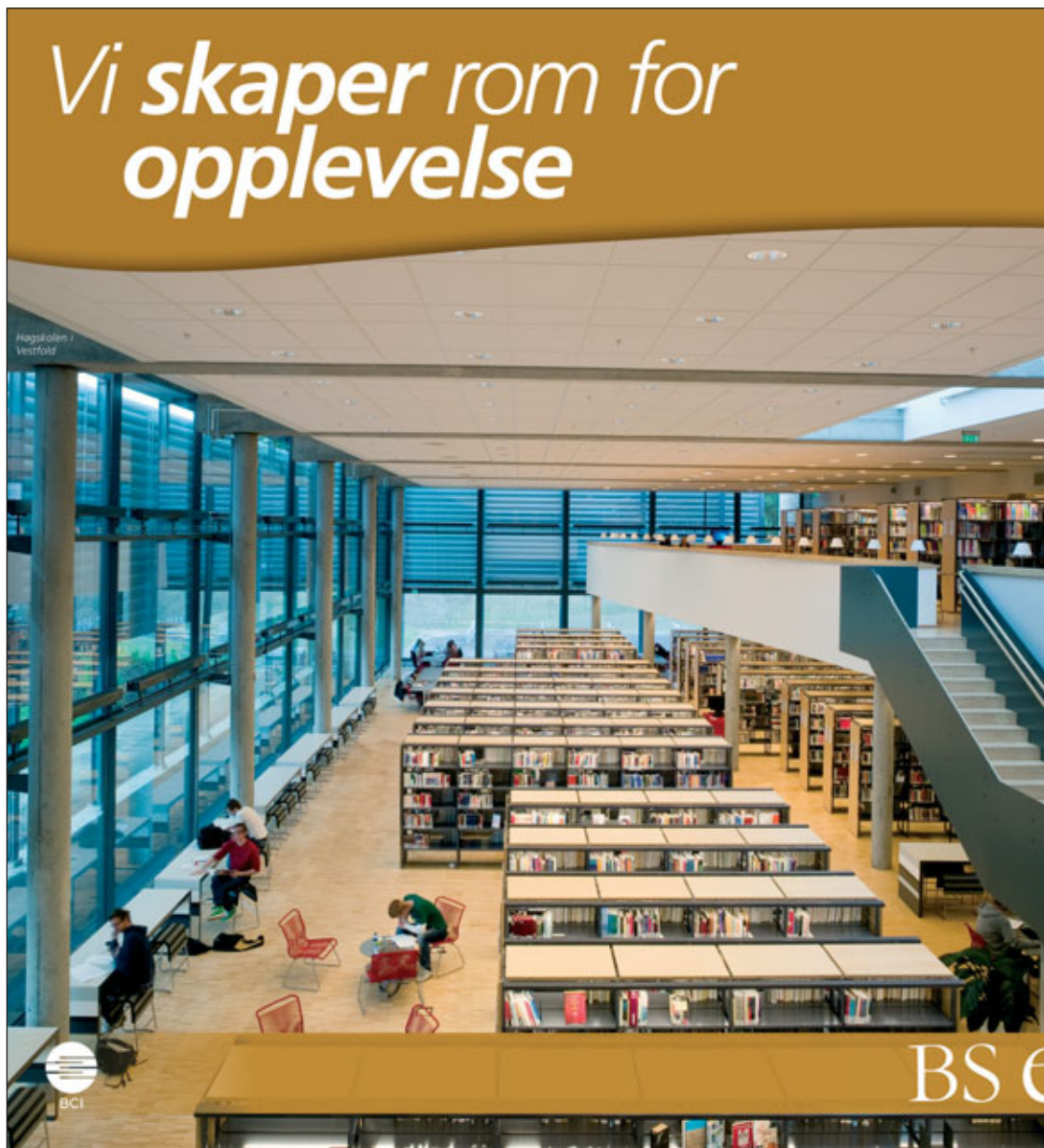
Utdelingen skjedde i forbindelse med konferansen «Framtidens byer», som også gikk i Drammen, og der temaet var attraktiv og klimavennlig byutvikling. Vinnertegningene ble hengende på biblioteket en uke, og deretter flyttet til rådhuset.

Vi skaper rom for opplevelse

Noen av våre prosjekter 2010:

Bergen offentlige bibliotek
Ole-Johan Dahls hus,
Universitetet i Oslo
Sandefjord videregående skole
Time bibliotek og nasjonalt
Garborgsenter
Deichmanske bibliotek,
Lambertseter
Kunsthøgskolen i Oslo
Høgskolen i Vestfold
Bioforsk
Finstad skole
Melsom videregående skole
Norsk Polarinstitutt, Ny-Ålesund
Fyrstikkalleen skole – F21, Oslo
Universitetsbiblioteket i Agder
Høvik skole
Melhus bibliotek
Forsvarets høgskole, biblioteket

BS Eurobib

www.bseurobib.no

Magnet.
Åpningen av
Brynes nye
storstue trakk
mange folk.

Ny møteplass på

Det nye biblioteket på Bryne i Time kommune er stort og fleksibelt for å møte framtidens utfordringer.

– De nye lokalene gir enorm fleksibilitet, ny giv for oss, og mye bedre kår for publikum, sier Vidar Lund, biblioteksjef i Time, strålende fornøyd.

Turen sørover til Jærens nye litterære storstue, gikk i heftig og heller mistrøstig høstvær. Grått og kaldt regn, som på Klepp skiftet farge og form til

hvite og våte ulldotter som skeinte skrått ned fra himmelen. Da var det godt å komme inn i det nye biblioteket der lyset slippes inn gjennom store vindusflater fra både nord og sør.

Ifølge Lund holdt det gamle biblioteket til i litt bortjemte lokaler i 2. etasje i Rådhuset.

– Nå har vi fått mye større plass med langt bedre eksponering mot publikum. Før rådde vi over 634m². Nå har vi hele 1600-1700 m² med bibliotekareal, sier han.

Luftig

Det nye Time bibliotek åpnet 17. oktober. Over tusen perso-

»
Av frilansjournalist Kjetil S. Grønnestad

Jæren

ner strømmet til første dag. Da uka var omme, hadde over 5000 vært innom for å låne bøker, se seg om, eller for å delta på et av åpningsukas forfattertreff, konserter, filmframvisninger, opplesninger, debatter med mer. Alle 5. og 9. klassinger i Time, var blant de innbudne gjestene. Lund er strålende fornøyd med besøkstallet, ikke minst med tanke på at kommunen kun har drøyt 16.000 innbyggere.

Utenom hovedsalen med boksamlingene i 1. etasje, har

biblioteket tre grupperom, en lesesal og tre studieceller. Ved tidsskriftssamlingen skal det etableres en café. Den skal drives av Garborgsenteret som åpner til neste år. Biblioteket og Garborgsenteret vil også spleise på en felles ekspedisjon. Garborgsenteret skal bruke deler av nybyggets 2. etasje. Resten disponerer biblioteket selv.

Det er godt med plass mellom bokreolene i den lyse og luftige hovedsalen i 1. etasje. Ifølge Lund skal de ikke plassere ut flere bøker enn i de gamle lokalene. Derimot får de nå anledning til å lage mer fristende presentasjoner av boksamlingen. Bokreolene i midten av lokalet står på hjul. De kan enkelt flyttes til side for å frigjøre plass til større arrangement slik som under åpningsuka. Da kan hovedsalen huse

opptil 200 publikummere. Caféen kan romme 50 stykker.

60 mill

Vidar Lund er svært fornøyd med kommunen, og mener de har bevist at de satses på kunnskap og kultur, ikke minst ved kjøpet av nybygget til en pris av 60 millioner kroner.

Større lokaler gir større kostnader. Biblioteket får kompensert økte utgifter til renhold, strøm og vaktmester, men ikke til økte ikt-kostnader.

Det vil gå ut over mediebudsjettet, men Lund håper ikke publikum skal merke for mye til det.

Biblioteket får ikke flere ansatte, selv med nesten tredoblet areal. For å kompensere dette, går de over til større grad av selvbetjeningsløsninger for publikum. Det frigjør tid som de ansatte kan bruke på formidling.

Nye og moderne lokaler fordrer framtidsrettet satsing. Derfor øker Time bibliotek satsingen på digitale tilbud. De oppretter abonnement på ordbokdatabaser, og ikke minst Library Press Display. – Det gjør at vi får et tilbud på pdf-versjon av aviser. Vi abonnerer ikke på utenlandske papiraviser, men med det nye digitale tilbudet vil vi kunne tilby aviser til innvandrerbefolkningen, sier Lund.

Fremtidsrettet

Økt digital satsing står i stil til bibliotekets nye plassering. Nybygget ligger i det som kanskje er Brynes mest framtidsrettede område. Like øst for jernbanestasjonen, på et nedlagt industriområde, skyter urbane leiligheter, og kontorbygg for tjenesteytende og kreative næringer, opp. Nærmeste nabo er Forum Jæren, en 18 etasjer høy skyskraper. Det nye biblioteket ligger ved foten av dette landemerket som rager i det flate jærlandskapet. En ny videregående skole med plass til 1400 elever, skal bygges på nabotomta i sør. Skoleelevene der får lett tilgang til det nye biblioteket.

– Selv om det er for tidlig med statistikk, ser jeg allerede nå at vi har fått flere menn på besøk, sier Lund og tenker på det dresskledde nabolaget.

I en paneldebatt i åpningsuka, ble problemstillingen rundt

Spark. Jeg ser på Litteraturhuset i Oslo som et spark i baken til bibliotekvesenet. Litteraturhuset gjør det som bibliotekene egentlig skulle gjort, sier Vidar Lund og puster ut i en av bibliotekets sittegrupper.

digitale bøker tatt opp. Vidar Lund er ikke blant dem som engster seg for papirbokas død og tomme bibliotek.

– Jeg tror den digitale utfordringen er overdrevet. Cd-en var for ung til at noen fikk et forhold til den. Papirboka derimot, har vært med oss i flere hundre år og har rotfestet historie. Jeg tror vi får både digitale bøker og papirbøker samtidig i lang tid framover, sier han.

Selv med stadig flere digitale bøker, tror han leserne fortsatt vil ha et behov for å møtes rundt litteraturen. Da kan biblioteket være møteplassen. I så fall er de fleksible lønningene på Bryne, med flere mindre møterom, og flyttbare bokreoler, noe som kan fremme dette. – Nå har vi muligheten til å ha opptil tre større og mindre arrangement på samme tid, bekrefter Lund.

Digitale tanker

Han tror at enda mer av katalogiseringsarbeidet, blir sentralisert med de digitale bøkene. Det er positivt. Det tror han kan frigjøre kapasitet til økt formidlig.

Hvordan digitale bøker skal finansieres, er en spennende og viktig problemstilling. Dersom en lander på et alternativ der forfatteren og forlaget får betalt per bibliotekutlån, ser ikke Lund noe politisk problem i en sperre på antall samtidige utlån av hver e-bok, dersom det er biblioteket som skal betale dette. Hans poeng er at det blir feil at biblioteket må bruke alle ressursene på for eksempel den siste boka til Jo Nesbø. En må også unngå ordninger der budsjettet for utlån av digitale bøker brukes opp før året er omme, slik at en i september plutselig må si nei til flere utlån.

Når det gjelder smalere litteratur, som lyrikk og skuespill, tror Lund at det ville vært en fordel dersom de ble gitt ut digitalt. – Siden de fleste eksemplarene av disse bøkene kjøpes opp gjennom innkjøpsordningen til bibliotekene, er det i realiteten Staten som betaler utgivelsen av disse bøkene. Hvis de gis ut digitalt, kanskje også fritt tilgjengelig, blir de mer tilgjengelige for publikum og forfatterne får bedre utbredelse, sier han.

Litteraturhus

Lund ser det kommende samboerskapet med Garborgsenteret, som et stort pluss. De skal ikke bare drive caféen og ekspedisjonen sammen. De vil også samarbeide om flere arrangement.

– Vi kunne ikke hatt møtesalen i 2. etasje med 100 seter, uten at Garborgsenteret var med, slår han fast.

Lund frykter ikke den varslede bølgen med litteraturhus. –

Jeg ser på Litteraturhuset i Oslo som et spark i baken til bibliotekvesenet. Litteraturhuset gjør det som bibliotekene egentlig skulle gjort. Planene for nye Deichman viser at de tok hintet i Oslo, sier han.

Han har ingen illusjoner om at de på Bryne kan ha et hus med like stor aktivitet som Litteraturhuset i Oslo. Men han satser på at Time bibliotek, sammen med Garborgsenteret, blir en arena for det offentlige ordsiftet, og slik får en litteraturhusfunksjon. Det gode oppmøtet til arrangementene i åpningsuka, også med folk fra nabokommunene, ser han som et tydelig tegn på at det er et marked for et jærsk litteraturmiljø. Med base i litteraturen kan biblioteket, sammen med Garborgsenteret, gi Bryne et godt urbant og kulturelt tilbud som kommer hele regionen til gode. Med jernbanestasjonen som nærmeste nabo, har de 50.000 jærbuene enkel tilgang til Brynes nye storstue.

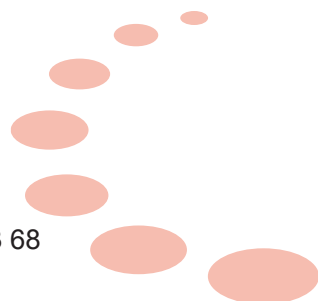
NBF Tidsskriftformidlingen

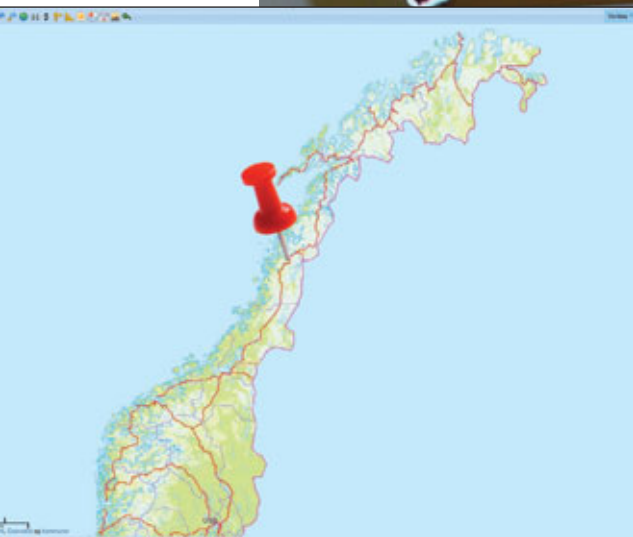
Din leverandør av tidsskrifttjenester

Du får tidsskriftene - vi gjør jobben!

www.nbft.no

Postboks 6540 Etterstad, 0606 Oslo. Tlf: 23 24 34 30 - Faks: 22 67 23 68
E-post: tidsskrift@norskbiotekforening.no - www.nbft.no

Eventyr.
Hilde Aulie med
boka som har
vore hyppig
utlånt på
Hemnes
folkebibliotek;
*Eventyret om
TERRA*, skrive av
Morten Hofstad,
som gjorde saka
kjend i media.

Tekst og foto:
Berit Oksfjellelv

Innsparingar etter Terra gjev kreative løysingar

Før var Hemnes kanskje mest kjent for vakker natur, båt- og kraftproduksjon. Etter 2007 endra dette seg. Då vart denne kommunen på Helgeland landskjend på grunn av Terraskandalen. Tre år etter har biblioteksjef Hilde Aulie fått merke innsparingane.

Ho vart tilsett som bibliotekar i kommunen i 2002. Første dagen var ein så fin start på triveleg arbeid her at ho ikkje vil forlate skuta når ho no kan sjå ut for å synke.

– Ein liten tass på 6 år kom inn på biblioteket, stilte seg opp med hendene i sidene, sette mørke auger i meg og kravde: ”Eg skal ha den skumlaste boka de har”! Eg fann fram ei bok

om spøkjelse. Hadde guten
komme i dag, hadde kanskje
boka om Terrasaka passa
betre...

Korleis har innsparingane i kjølvatnet av Terra påverka bibliotekdrifta?

– I starten merka vi ingenting. Politikanene og administrasjonen i kommunen hadde nok ei tru på at den økonomiske situasjonen ville løyse seg, at vi ville få tilbake nokre av pengane

dei hadde rota bort på børsen. Då det viste seg at kommunen måtte dekkje opp for mesteparten sjølv, fekk vi merke smellen. Frå 1. januar i år måtte vi spare inn 1/3 av tidlegare budsjett. Det vart utfordrande, og vi fekk ei slags panikkjensle.

Kva konkrete tiltak har de sett i verk?

– Vi måtte mellom anna seie opp ein bibliotekar, så no driv eg åleine dei to filialane i Korgen og på Hemnesberget. Før hadde Åse Johansen ansvaret for skranken på filialen på Hemnesberget, medan eg betjente publikum i Korgen og tok meg av tinging og merking av bøker. No må eg gjere alt dette sjølv. Innkjøpsbudsjettet er kutta kraftig: No kan eg berre kjøpe inn eitt eksemplar av kvar tittel, og det er mange titlar vi ikkje kan kjøpe inn i det heile. Det fører til lange ventelister, og lekkasje av kundar til bibliotek i nabokommunen.

Julemore. Trass kraftige nedskjæringar har Hilde Aulie likevel hatt råd til å kjøpe inn denne boka, ein lånesuksess i haust.

Velvillige politikarar

Sjølvs om Aulie har fått auka arbeidsbyrde og er fråteken den einaste kollegaen ho hadde, vil ho likevel rose politikarane for vilja deira til å halde oppe tilboda i den kriseramma kommunen.

– Vi er lovpålagt å ha eit bibliotektilbod, men det står ingenstad at vi må ha meir enn eitt bibliotek, heller ikkje kor stort biblioteket skal vere. Derfor kunne kommunen ha lagt ned den minste filialen, men det er det ingen politikarar som vil. Kommunen er så vidstrekt at det trengst verkeleg to bibliotek. Pensjonistar og skuleungar som ikkje kan kjøre må få ha eit bibliotektilbod i nærleiken.

– Derfor ser kommunepolitikarane seg heller om etter alternative løysingar i denne overgangsfasen. Det eine er at vi har kutta ned på opningstidene. Før hadde begge biblioteka oppe tre dagar i veka, med fleire timar enn det er no. I dag er eg tre dagar i Korgen og to dagar på Hemnesberget, og kan ikkje ha oppe så lenge som eg ønskjer.

Ei anna løysing var det kultursjefen som kom med ideen til. Vi har alltid leigd lokale i eit privat bygg på torget på Hemnesberget til filialen der. No har vi sagt opp avtalen der og sparer leigeutgiftar.

Gale, men godt for noko

Kor skal de flytte?

– Kommunen eig sjølv lokale på Olsenhågen, eit slags kultursenter som ligg litt utanfor sentrumstomta held til på no. Der er det ledig plass for oss, og vi håpar å vere på plass der i månadsskiftet februar/mars.

Du ser så fornøgd ut. Kva er fordelene med dette?

– Mental Helse har kafé i same bygget. Han er open kvar dag mellom 10.00 og 14.00. Vi skal samarbeide med dei tilsette i kafeen slik at biblioteket har oppe i opningstida til denne. Dei dagane eg ikkje kan vere der blir det sjølvbetent utlån. No er jo bibliotekdrift eit kommunalt ansvar, det skal ikkje bli slik at tenesten blir privatisert for å spare pengar. Derfor passar vi oss slik at vi ikkje utnyttar

organisasjonen som driv kafé. Denne løysinga kjem til å få positive konsekvensar for kafeen òg, som no får preg av å vere ein bibliotekskafé. Eg skal setje inn stativ med tidsskrift og avisar som gjestane der kan lese i medan dei drikk kaffien sin. Så kan gjestane kombinere kafé- og bibliotekbesøk. Og som eg gler meg til å få ”kollegaer” igjen!

Filialen på Hemnesberget flyttar litt ut av sentrum. Blir ikkje det eit problem for kundane?

– Nei, det er faktisk berre ein fordel. Olsenhågen ligg nært skulen på Hemnesberget, så det blir lettare for elevane å komme til oss. Nokre pensjonistar er nok leie for den nye plasseringa over den bratte bakken frå sentrum, men dette let seg òg løyse, ser du. Kvar torsdag går det ein pensjonistbuss som tek pensjonistane gratis med. Han kan stoppe ved biblioteket.

Einmannsbedrift

Korleis sjonglerer du drifta elles no når du er åleine bibliotekar?

– Det er vorte litt tøffare. Eg kan til dømes ikkje ha den oppfølginga av skulebiblioteka som eg ønskjer, eg kan ikkje ha oppe så lenge som folk vil, og det er altså vorte lengre ventetid. No på hausten har eg det travelt med å få oversyn over og gjere klar dei nyttgjeverne bøkene for publikum. Men eg har framleis høgtlesing for barnehageungane i Korgen annakvar onsdag, noko som er veldig populært. Eg samarbeider med skulen på Hemnesberget og får besøk av klassar der. Vi prøver dessutan å få til forfattarbesøk og utstillingar. Eg samarbeider òg med helsestasjonen og deltek på alle 15-månaderskontrollane. Dette er eit ledd i Leselystaksjonen.

Då presenterer eg meg for foreldra og forklarar kva biblioteket har å by på, og så kostar vi på oss å gje ei biletbok til alle ungane – Terra eller ikkje!

Har den økonomiske situasjonen fått konsekvensar for utlånet og bruken av biblioteket?

– Ja, men i positiv retning! Utlånsstatistikken er så finurleg innretta at han syner talet på utlån per tilsett. Og i og med at eg er berre ein, blir alt utlånet registrert på meg, sjølv om vi har to bibliotek. Derfor kjem Hemnes høgt på utlånsstatistikken. Besøket har halde seg slik det har vore, og vi har framleis mange lånarar i aldersgruppa 30-50 år. Og så er det vel slik at i økonomiske nedgangstider strømmer folk til kulturen.

Optimist

Korleis ser du for deg framtida?

– Vi veit ikkje kor lenge denne innsparingssituasjonen vil halde seg. Eg trur no vi skal få pengar ein gong, slik at vi gradvis kan byggje opp drifta igjen. Draumen min er å få full

bemannning her i Korgen og på filialen på Hemnesberget, samt få råd til å tilsetje ein bibliotekar som kan ha ansvar for skulebiblioteka på dei fem skulane i kommunen. Sjølv om biblioteket har fått merke innsparingane, har vi det på langt nær så ille

- Hemnes kommune har 4600 innbyggjarar, fordelt på fem tettstader. Dei to største sentra, Korgen og Hemnesberget har kvar sin bibliotekfilial.
- Hemnes var ein av 8 norske kommunar tilknytta Terraskandalen i 2007.
- Etter råd frå meklarar i finansfirmaet Terra Securities tok kommunane opp store lån med sikkerheit i framtidige kraftinntekter, og investerte totalt 451 millionar kroner i såkalla *strukturede kredittprodukt*. Etter kraftig belåning auka beløpet til 4 milliardar kroner.
- Kommunane måtte betale inn mange millionar fordi investeringane fall i verdi.
- Det økonomiske tapet prøver kommunane no å dekkje inn ved å redusere i det kommunale tilbodet.

Kjelde: SSB.no og Wikipedia

Døgnåpent i Agder

» Bibliotekene i Aust- og Vest-Agder startet 15. oktober en kampanje for det døgnåpne biblioteket – det vil si, hvordan publikum kan bestille bøker og bruke andre bibliotekstjenester døgnet rundt.

Ved å bruke Agder Samsøk kan lånerne søke i bibliotekenes kataloger, og med nasjonale lånekort kan de låne og reservere filmer, musikk og bøker fra alle Agder-bibliotekene. Det lokale biblioteket gir beskjed om når alt kan hentes, leser vi på Audnedal kommunes hjemmeside.

Også universitetsbiblioteket og bibliotekene ved de videregående skolene er med i kampanjen, og der ble annonsert på Facebook, Google og nettavisene til Agderposten og Fædrelandsvennen.

Slektsforskning på biblioteket

» Lørdag 30. oktober var slektsforskerdagen i Norge, og dagen ble blant annet markert på Vefsn bibliotek. Der deltok rundt 20 personer på et seminar med Vefsn Slekthistorielag, skriver Helge-land Arbeiderblad.

På seminaret fikk deltakerne blant annet bla i en kopi av den eldste kjente kirkeboka i Vefsn, fra 1690. Deltakerne fikk ellers en orientering både om skriftlige og digitale kilder, og om hvordan disse kan brukes. Slekthistorielaget opplyste også at det vil bli satt i gang et eget kurs om gotisk skrift, slik at det blir lettere å lese de gamle kirkebøkene.

Trenger du julegavetips?

Gå inn på www.bokogbibliotek.no

INGEN JUL UTE

Det er like før det er jul igjen, og da kommer juleheftene fram. I våre dager vil dette helst si tegneseriehefter eller lokale hefter, men tidligere var dette store, påkostede, landsomfattende magasiner med artikler, dikt og noveller.

Ikke sjelden inneholdt heftene bidrag av stor verdi. Flere av Norges mest kjente forfattere, som Jonas Lie, Alexander Kielland og Sigrid Undset skrev julefortellinger – og illustrasjonene kunne være av kunstnere som Erik Werenskiöld, Gerhard Munthe og Eilif Peterssen.

Det første norske juleheftet, *Julegave eller en liden samling av udvalgte Selskabs- og Drikkeviser ved norske*

Forfattere dukket opp allerede i 1817,

og det første norske juleheftet for barn, *Julegaven for barnlige sind*, kom i 1845. Dette var imidlertid bare

forløpere. De første egentlige juleheftene, som ble utgitt på jevnlig basis og hadde firefarvede omslag, kom på 1880-

tallet, og først etter 1905 kom den virkelig store mengden av julehefter i Norge. Det samme skjedde i våre naboland. Både Danmark og Sverige har en rik tradisjon for julehefter, og gjennombruddet skjedde også her før første verdenskrig.

Puritanske tradisjoner

Ute i Europa kom de første, brede juleheftene på 1800-tallet. Omtrent samtidig, eller noe før, fikk også julekortet sitt store gjennombrudd.

I en del land var det en viss tradisjon for satire og spøk i forbindelse med julefeiringen. Dette gjaldt både i Tyskland og i England, der det ble feiret jul i lystige og for oss gjenkjennelige former helt siden ca. 1660, da restene av det puritanske Cromwell-regimet ble feid på dør. Siden julefeiringen nærmest ble ansett for å være en engelsk, kolonial uskikk, tok det tid før den slo an i Amerika. Den slags utskeielser var ikke noe for de puritanske sektene som hadde flyktet over havet og som kom til å danne grunnlaget for det som senere ble USA.

Det tok derfor tid før den amerikanske julenissen Santa Claus, han som bor på Nordpo-

len, tar seg fram med slede og reinsdyr og som hvert år hjemsøker oss på millioner av juleutstillinger og kjøpesentre, fikk gjennombruddet sitt.

Julen ble faktisk ikke offisiell høytid i USA før i 1870 og den første amerikanske forfatteren som skrev julefortellinger, var Washington Irving. Han blir nå oppfattet som en del av den tidlige amerikanske fabel- og grøssertradisjonen, men begynte

å skrive historier med julemotiv på 1820-tallet. Deretter kastet andre amerikanske forfattere seg på trenden og snart fikk amerikanerne en riktig frodig, om enn tidlig kommersialisert juletradi-

Av Reidar
Jensen, frilans-
journalist

N JULEHEFTER

sjon, med julenisser, julekort, julehefter, julemiddager og det hele – tradisjoner som i et nytt århundre også kom til å prege det europeiske kontinentet.

Norsk nasjonsbygging

I Norden kom det første egentlige juleheftet, *Juleroser*, i 1881. Det ble utgitt i København, etter fransk forbilde, og Knut Hamsun hadde til sammen ni forskjellige bidrag i ulike årganger. Heftet fikk i 1885 undertittelen *Skandinavisk juleblad*, og ble et forum for forfattere og bildende kunstnere i hele Norden – fra Norge medvirket blant andre Arne Garborg, Jonas Lie, Theodor Kittelsen og Erik Werenskiold.

Det første rene norske juleheftet av denne typen het *Juleaften* og kom i 1883. I Norge spilte juleheftene både på nasjonalromantiske og folkeopplysningsmessige strenger. Senere skulle de også få stor betydning for den norske målstriden, og for nynorskutviklingen. Dermed hadde disse heftene en betydelig rolle i nasjonsbyggingen rundt og etter 1905, mener forfatteren Tom Brenne, som i 2009 skrev boken «Norske julehefter» om juleheftenes historie.

Brenne mener at juleheftene representerer spennende kulturhistorie, og at perioden fra 1895 til 1920 var den kvalitetsmessig beste. For mange lesere var dette det første møtet med kjente forfattere og illustratører. Når

deadline for juleheftene nærmet seg utpå sommeren en gang, la for eksempel Johan Falkberget alt annet arbeid til side for å kunne konsentrere seg om årets julehefter. Arbeidet var faktisk også meget godt betalt – i 1922 fikk Falkberget den da svimlende summen 500 kroner for en julefortelling.

Omtrent

det som fantes av framtreddende norske forfattere og illustratører leverte bidrag til juleheftene. En skal heller ikke se bort fra at dette var gode inntekter for norske forfattere, som stort sett ikke levde noe spesielt fett liv. Samtidig var de også sikret en betydelig leserskare: Det var i jula og høytidene folk flest hadde tid til å sette seg ned og lese, i en ellers travel og slitsom hverdag.

Rik kulturhistorie

Både rene ukebladforfattere og etablerte, skjønnlitterære forfattere skrev derfor i disse

heftene. Sammen med «Detektivmagasinet» og en del ukeblad, var de faktisk med på å holde liv i underskogen av norske forfattere. At noen av dem «resirkulerte» fortellingene sine, til bruk i andre hefter året etter,

skjedde nok. Det står likevel uomtvistelig fast at en rekke noveller og dikt av våre mest kjente forfattere først ble publisert i juleheftene.

Tom Brenne kan fortelle at dette blant annet gjaldt Knut Hamsuns novelle «Erobreren», som ble trykket i *Jul* i 1898. Rudolf Nilsens to kjente dikt, «Det lå en pjokk og lukte» og «Den nye dressen» sto først på trykk i *Arbeidets jul*. Frimann Clausens «Lykkeliten» kom i barnebladet *Magnes* julehefte i 1929, og i 1951 så Kjell Aukrusts »Bror min» lyset for første gang, i *Østerdalsjul*.

Mikkjel Fønhus var representert med fortellinger i ikke mindre enn 200 julehefter. I *Jul i Norge* var det i 1917 et eget kunstbilag med Eilif Peterssen. I 1918 hadde *Juleglæde* et inntil da ukjent bilde av Hans Gude på førstesiden, og Theodor

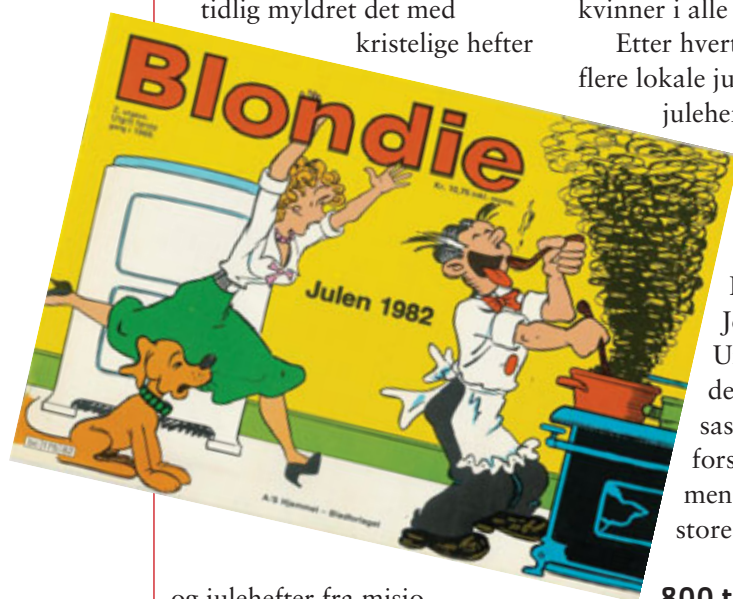
Kittelsen preget flere førstesider også etter sin død i 1914. Harriet Backer var representert på forsiden av *Jul i Norge* med maleriet «Ved spinettet» i 1922, og i 1920 var Frits Thaulows «Hestene vandes» kunstbilag i *Juleglæde*. Også Den norske Forfatterforening utga fra 1915 til 1957 sitt eget julehefte, og da foreningen i 1993 fylte 100 år, ble en del av disse tekstene samlet og gjenutgitt.

Noe for alle – alltid

Alt i alt mener Brenne at innholdet i norske julehefter har variert fra det litterært høyverdige til rent kliss. Dette gjelder også illustrasjonene, som har svingt fra nasjonal kunsthistorie til de rene klisjeer.

Likevel kunne nesten alle, i et langt tidsrom, finne julehefter som passet nettopp deres bakgrunn og interesser. Allerede tidlig myldret det med

kristelige hefter

og julehefter fra misjonen. Avholdssakens julehefter var også populære, og hadde ry for kvalitet. Fiskerne hadde sine julehefter, bøndene også, og det utkom en hel flora med politiske julehefter for arbeiderbevegelsen.

Blant annet utga det daværende *Klassekampen* sitt eget julehefte og Arbeiderpartiet ga

ut heftet *Arbeidets jul*,

som i fem år ble redigert av dikteren Rudolf Nilsen. Den radikale bevegelsen Mot Dag ville ikke være dårligere, og ga derfor ut et julehefte med bidrag av blant andre Kristofer Uppdal og Arnulf Øverland. Eget julehefte hadde også vittighetsbladet *Vepsen*, som brukte å komme med juleutgaven *Julehvepsen*. Det samme gjorde kvinnebladet *Urd*, som hvert år ga ut sitt siste nummer som julehefte. Urd begynte for øvrig å komme ut i 1896, og var beregnet på kvinner i alle aldrer.

Etter hvert kom det til stadig flere lokale julehefter, samt julehefter for ulike bransjer og foreninger, inklusive Dyrebeskyttelsen, Oslo Lærerlag og Oslo Journalistklubb. Under krigen prøvde de nazifiserte organisasjonene seg med forskjellige julehefter, men uten å få det helt store gjennomslaget.

800 titler

Det ble i alt utgitt vel 800 forskjellige titler av norske julehefter. Floraen var rik og opplaget høyst variabelt, men i glanstiden kunne enkelte av dem nå et opplag på hele 100.000. Noen hefter kom bare ut en eneste gang, mens andre ble etablerte og velkjente publikasjoner, som leserne gikk og

ventet på utover høsten.

Innhold og illustrasjoner forandret seg hele tiden. Bonde- tradisjonene ble avløst av juleskikkene i den borgerlige byfamilien, og også arbeidere og småfolk presset seg på. Men lek, underholdning og avkopling hører julen til for alle, og forleggerne og bokhandlerne så tidlig et marked.

De ofte høye opplagstallene og de mange ulike lesergruppene gjorde også juleheftene attraktive for annonsørene. Mange av heftene holdt det derfor gående til lenge etter krigen, selv om opplagene nå begynte å gå ned. Radio og fjernsyn presset på, og de store organisasjonene fant andre inntektsgrunnlag. Det siste av de store, landsomfattende juleheftene var kanskje Redningsselskapets hefte, *Redningsskøyta*, som lenge var et populært innslag i mange hjem langs kysten.

Ingeniør Knut Berg og annet godtfolk

Utover i 1920- og 1930-årene kom et annet, den gang nytt medium, som skulle overta mye av den plassen de tradisjonelle litterære juleheftene inntil da hadde hatt. Det var tegneseriene, som på slutten av 1800-tallet dukket opp i USA og senere erobret det meste av verden.

Først ute som vanlig, kommersiell tegneserie var *The Yellow Kid*, den gule gutten, som gikk i en løssalgsavis i New York og dermed kom til å gi navn til hele løssalgs- og tabloidpressen – den gule presse. Men nesten like tidlig ute var de to røverguttene Knoll og Tott, som var laget etter et eldre tysk forbilde, og som også var hovedpersonene i

Norges første tegneseriejulehefte – «Knold og Tot i skole», fra 1911. Siden har de to og persongalleriet rundt dem – kaptein Vom med sin podagra, megler Smekk og de andre – fulgt oss til dags dato og er fortsatt kjente og kjære julegjes-ter.

Det samme gjelder amerikanske «Fiinbeck og Fia» og – ikke å forglemme – norske 91 Stomperud, som fikk sitt første julehefte i 1938 og siden har hatt like stort strev med å komme seg hjem til Sørumsøya hver eneste jul.

Den norske serien «Vangsgutane» står også høyt i kurs blant entusiastene og samlerne, som i timevis kan diskutere personene og de forskjellige episodene. Også «Ingeniør Knut Berg» bruker å vekke stor begeistring blant entusiastene. Her har vi

nemlig noe så sjeldent som en norsk science fiction-tegneserie, i Jules Verne-tradisjonen. Den norske ingeniør Berg flyker fram og tilbake i verdensrommet, med mange slags transportmidler og i mange slags kostymer. Fra 2007 kommer heftet i nytegnert versjon, med tegninger av Knut Westad og helt nye historier av Bing & Bringsværd.

Dessuten har vi «Tuss og troll», som også har sin tilhenger-skare, men kanskje uten å nå de helt store lesergrup-pene.

Donald og Nemi

År om annet utgir forlagene vel 40 ulike tegneseriejulehefter, noen gamle travere, noen nye. Den absolutte favoritten i Norge og resten av Skandinavia er nok likevel heftene fra Disney-konsernet, og ikke minst de evig-unge seriene til den sagnomsuste tegneren Carl Barks. Gjennombruddet for Donald Duck og de andre amerikanske seriene kom like etter krigen, da nordmenn og norske barn var sulteforet på underholdning. Det var få nye norske serier, og amerikanerne sto klar til å fylle markedet. På 1980- og 1990-tallet tok likevel den norske serieproduksjonen seg opp igjen, og de siste årene har særlig Frode Øverlis «Pondus» og Lise Myhres «Nemi» hevdet

seg godt når det gjelder salg av tegneseriehefter til jul.

Gammeldags jul alltid det beste...

Det eksisterte i 2010 fortsatt rundt 30 tradisjonelle julehefter, de fleste av dem lokale og utgitt av historielag og andre foreninger. Bortsett fra de kristelige juleheftene, var imidlertid de gamle, landsdekkende juleheftene for voksne borte.

Flere av de store bibliotekene har samlinger med eldre julehefter, og arrangerer fra tid til annen utstillinger over dem. Heftene blir ikke lånt ut, men det går an å be om å få se på dem. Der kan vi få et førsteklasses innblikk i juleskikker og juletradisjoner både i nær og noe fjernere fortid – og mange av tradisjonene holder seg fortsatt, selv om de ytre ram-mene er forandret og fjernsynet har overtatt mye av rollen som samlende

midtpunkt. Det er like-vel én ting alle julehefter, helt fra 1880 og fram til i dag,

later til å være helt enige om:

Alt var bedre før, da det alltid var hvit jul, gammeldags julestemning og ditto julefeiring. Kanskje gjelder dette også juleheftene selv – men jul blir det nok, i år også.

Huitfeldt går i Giskes fotspor. Hun går der primært frivillig, men kanskje også noen ganger motvillig.

Hvor går Huitfeldt?

– En kulturpolitisk årsmelding

Jeg skal begynne med å forsikre dere om at jeg vet svaret på det spørsmålet, og jeg skal røpe det veldig veldig snart. Først til tittelen:

Rent metodologisk ville det selvsagt vært et bedre forskningsdesign å spørre kulturministeren selv om hvor hun har tenkt seg. Men siden dagens tittel er gitt meg av professor Per Mangset, så velger jeg å legge metodespørsmålet dødt. Det ble av samme professor nemlig presisert at dette innlegget *ikke* skulle være et forskningsbidrag, men mer en situasjonsrapport, ja, en slags årsmelding.

Så til saken selv: Hvor går Huitfeldt?

Det *vet* de fleste som sitter her. Huitfeldt går i Giskes fotspor. Hun går der primært frivillig, men kanskje også noen ganger *motvillig*. Av og til tar

hun noen selvstendige skritt utenfor stien, som med Kulturrådet, men noen ny mark pløyer hun ikke. Arbeiderpartiet har hatt en heldig dramaturgi med sin kulturpolitiske styring; først rebellen Giske som kjente feltet, kjente alle og som ville forandre alt med alle virkemidler. Flere nye milliarder og 19 stortingsmeldinger er arven fra ham. Deretter inn med Huitfeldt, en kvinne, en profesjonell politiker som kan forvalte arven fra Giske og Huitfeldt fortsetter opptrapningen mot 1 prosent av statsbudsjettet til kultur. Det er full enighet i regjeringen om kulturløftet, vi har en flertallsregjering, og løftet i kulturbudsjettet er nok mindre avhengig av hvem

som styrer ministeriet, enn det man kunne få inntrykk av fra forgiengeren.

Siden empirien er noe begrenset når det gjelder Huitfeldts kulturpolitiske nyvinninger – mer penger, ingen nye stortingsmeldinger og mye arv fra Giske – vil jeg symptomatisere de endringene jeg finner. Men aller først vil jeg minne om at vi lever i et:

Kulturpolitisk lykkeland

Den norske kulturpolitiske situasjonen er nå helt unik i Europa der det stort sett skjæres ned. Vi lever i et kulturpolitisk lykkeland der alle får mer midler hvert år. Uttalelsene fra et par av vinnerne i budsjettet er

»
Av professor Anne-Britt Gran, Handelshøyskolen BI
Alle bilder: Foto: Wenche Nybo/KUD

symptomatiske: ”Det vi hadde lov til å håpe på,” sier operadirektør Tom Remlov når han fikk 48,2 millioner til vasking av operataket og noe høyere lønninger (www.ballade.no). ”Man kunne alltid ha håpet på mer, men vi er fornøyde” sier leder av NTO Morten Gjeltén (www.scenekunst.no). Slik taler representanter for kulturlivet i annerledeslandet Norge. I Sverige hvor det nylig var valg, var det viktigste kulturpolitiske argumentet fra den sittende regjering *skattelette*, slik at forbrukerne kunne få mer penger til å kjøpe kulturprodukter for. Det hjelper som kjent både svensk lyrikk og performancekunst.

Vi bør derfor tenke oss veldig nøye om før vi begynner å sutre over budsjettet. Sammenlignet med Europa, ser Norge uansett ut som et kulturpolitisk paradiset. Det betyr derimot ikke at vi kulturforskere skal slutte å diskutere og kritisere de kulturpolitiske prioriteringene og de kulturpolitiske beslutningsprosessene. Tvert i mot, jo større kulturbudsjettet blir, desto strengere må vi kulturforskere holde øye med kulturpolitikken. Penger er makt. Mer penger er mer makt.

Hva slags minister er Huitfeldt?

Image is everything, er det noe som heter, og man kan spørre seg om det også har begynt å gjelde for kulturministre. Giskelivsstil matchet langt på vei selve kulturfeltets image; særlig den populærkulturelle delen av det. Giske var popminister og hadde en kjendisstatus. Huitfeldt framstilles til sammenligning nærmest som *hemmafru*, tre barn som skal fraktes hit og dit på kultur- og idrettsarrangementer, deretter litteraturlæsning i

heimen. Det blir ikke bedre kulturpolitikk av å ha en festlig og fargerik minister, og det må gå an å være kulturminister og flerbarnsmor. Huitfeldt har med sin økning i neste års budsjett vist at hun innfrir.

Mange har uttalt at de oppfatter henne som utydelig, det er jeg ikke enig i.

Huitfeldt er meget klart forankret i en sosialdemokratisk velferdstenkning – kultur er viktig for samfunnet og i samfunnet. At man kan bruke kulturen instrumentelt i velferdsøymed, trenger ikke gå på bekostning av kunstens og kulturens egenverdi, hevder hun. Det er jeg faktisk helt enig med henne i. Dessuten gjør hun ingen forsøk på å styre det kunstneriske uttrykket, tvert i mot gir hun Kulturrådet friere tøyler enn på lenge.

Det er en tilbakevendende misforståelse i kulturlivet at instrumentell bruk av kulturen forringer det enkeltes verks estetiske verdi. Vi ville ikke hatt et minneverdig kunstverk fra middelalderen, knapt fra renessansen, hvis den kunstneriske verdien ikke hadde overlevd den didaktiske og propagandistiske bruken av verkene – og den gang handlet det til og med om oppdragsverk. Jeg lar Huitfeldt få siste ordet i denne saken, konteksten er Leseåret 2010: ”.../ bibliotekene er samfunnsinstitusjoner som er til for at folk skal bruke dem. Det betyr ikke at jeg skal tvinge Dag Solstad til å skrive kortere setninger.” (Dagsavisen 6. februar 2010).

Inkluderingsministeren

Den tydelige sosialdemokratiske ideologien som ligger til grunn for Huitfeldts virke, gjør at inkludering av utenforskap i kulturlivet – ikke-vestlige etniske

minoriteter, folk med svake leseferdigheter, handicappede, lavere sosiale lag og ungdom – kommer høyest på prioriteringslisten hennes. Det er ingenting som Huitfeldt har uttalt seg så mye om i media som inkludering og utjevning av sosial ulikhet. Hennes tidligere ministerpost som barne- og likestillingsminister har gjort henne spesielt oppmerksomme på sosiale skjevheter generelt og på svakerestilte barn spesielt.

Jeg opplever at Huitfeldt er helt oppriktig her. Huitfeldt tror på folkeopplysning, hun tror på kulturen som opplyser og helbreder og løser samfunnsproblemer. Hun *vil* at de offentlige institusjonene skal bedrive publikumsarbeid overfor de grupper som ikke er brukere av disse institusjonene: etniske minoriteter, lavere sosiale lag, handicappede, folk med svake leseferdigheter og unge.

I forbindelse med Leseåret 2010 uttalte ministeren: ”Det skal ikke være en skam å be om en lettest bok” (Dagsavisen 6. februar 2010). Det er vel første gang på lenge at skam blir brukt som et kulturpolitisk argument i Norge (Prosjektet er opprinnelig et initiativ fra LO og Norsk Bibliotekforening, og i dag er KuD, KD, LO, NAV, NHO og HSH, Leser søker bok, Forfattercentrum og foreningen !les samarbeidspartnere.) Kulturministeren mener at Leseåret kan bidra til å løse sykefraværproblematikken: Tall fra LO viser at det er 12 ganger større sjanse for at du faller utenfor arbeidslivet hvis du har svake leserferdigheter. Huitfeldt sier i samme intervju at det er et problem at politikere ikke peker på kulturlivet når de skal løse samfunnsproblemer. Huitfeldt derimot har tillit til kulturen som problemløser.

Hvorvidt den ufrivillige og kontroversielle flyttingen av A'en og M'en i ABM-utvikling til Kulturrådet er en god ide, gjenstår å se.

Av tiltak på dette feltet har hun opprettet et mangfoldsutvalg som skal jobbe med den etniske mangfoldsdimensjonen ved institusjonene. Liv Hege Skagestad leder gruppen, som skal oppsøke institusjonene og bistå dem i integreringsarbeidet, og forsker Kjell Magne Mælen, som har doktorgrad på publikumsutvikling, er også med i utvalget som for øvrig består av Mostafa Pourbaya, Nefise Özkal Lorentzen og Sampda Samaya Sharma.

Videre har Huitfeldt gitt 5 millioner i støtte til Inkluderende Arbeidsliv, slik at bedrifter er med i IA kan søke om tiltak (40 000 – 200 000 kr.) til bruk av kultur på arbeidsplassen for å skape godt arbeidsmiljø. "Vi vet at et godt miljø på arbeidsplassen er avgjørende for å få ned sykefraværet", sier arbeidsminister Hanne Bjurstrøm i pressemeldingen fra KuD 4. juni 2010.

Hun har i neste års budsjett gitt støtte til medlemsorganisa-

sjonen Norsk Publikumsutvikling i Bergen, som skal være et slags kompetansesenter i publikumsarbeid.

Men Huitfeldt overlater hovedansvaret for å rette opp i de kulturpolitiske skjevhetene til de store institusjonene selv, det slår ikke ut i fordelingsnøkkelen i budsjettet. Det er en kjent sak at den største posten på kulturbudsjettet er scenekunsten, hvis arenaer har et publikum med spesielt høy utdanning og høy inntekt.

Det er på dette punktet jeg etterlyser større kulturpolitisk kreativitet. Huitfeldt er jo fullstendig klar over at det forholder seg slik: "Vi har undervurdert kulturarenaer som årsak til ulikhet i samfunnet vårt", sier hun til Dagsavisen 6. september i år. "Å gjøre noe med det er ikke enkelt", sier hun også samme sted. Hun kunne for eksempel systematisk ha gitt mye mer midler til institusjoner/prosjekter og arenaer som i utgangspunktet har en mer

mangfoldig og demokratisk publikumsprofil. Hun kunne også prioritert økte midler til segregerte minoritetstiltak; det er også en måte å integrere minoritetene på i den offentlige kulturpolitikken. Nyere forskning viser at segregerte fenomener som innvandrersamfunner og minoritetsforeninger også har en integreringsfunksjon (ISF-rapport 2010; *Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn* av Guro Ødegård). Det er en

**"Kulturrikets tilstand",
konferanse på Litteratur-
huset 20. oktober 2010**

Arrangør: Senter for kultur- og idrettssstudier, Høgskolen i Telemark/Telemarksforskning.

Dette hovedforedraget – sammen med alle de øvrige innleggene under konferansen – vil om kort tid bli publisert i en rapport (papir og elektronisk) av Senter for kultur- og idrettssstudier HiT. Vi takker for at vi fikk anledning til å bruke det i Bok og Bibliotek.

skam – nå som begrepet først er innført i kulturpolitikken – at man med så mye friske kulturkroner ikke klarer å frembringe mer kulturpolitisk kreativitet.

Men det er mulig at den rødgrønne regjeringen mener at den store økningen til momskompensasjonen i frivillig sektor kan betraktes som veien til en mer demokratisk kulturpolitikk. For den største økningen i kroner og øre på statsbudsjettet for 2011 er denne momskompensasjonen; hele 262 millioner, der 60 av millionen skal gå til momskompensasjon for nye idrettsanlegg. Her handler det i høyeste grad om det utvidede kulturbegrepet; idrett, amatørøysla og egenaktivitet. Først på 20. plass på denne momskompensasjonslisten kommer er rendyrket kulturorganisasjon, nemlig Norges Musikkorps forbund. Målet er en ytterligere opptrapping av denne poten til 1,2 milliarder fram mot 2014. Da vil det være den nest største poten på budsjettet etter scene-kunsten.

Legitimeringsministeren

Huitfeldt *må* oppmuntre til og premiere publikumsutvikling i årene som kommer, også for å legitimere den store pengebruken. Hun kan ikke for å si det spissformulert, pøse milliarder inn til Vestkantpublikummet i Oslo. Også satsingen på publikumsutvikling er en del av legitimeringsdiskursen: Med så mye friske midler inn i kulturlivet, må også flere få glede av kulturløftet.

Den relativt sett enorme økningen i kulturbudsjettet krever også en ny legitimering: Virker kulturløftet? – blir det mer velferd og likhet og lykke av de nye milliardene. Mer kulturforskning kan gi svar på disse spørsmålene. Punkt 1 i

Kulturløftet II sier nettopp mer penger til kulturforskning.

På en konferanse i KuD på forsommeren i år understreket Huitfeldt at det manglet forskning på kulturfeltet og at KuD i mye mindre grad var styrt av kunnskap enn andre departementer. Nærsynte evalueringer er ikke nok, antydet Huitfeldt, og sparket slik sett til mange aktører i denne forsamlingen. Jeg hadde forventninger til et realløft her, de ble ikke riktig innfridd.

I kulturbudsjettet for 2011 har det kommet en ny pot på 3,5 millioner i KuD som skal gå til FoU. Derimot er det ingen økning i midlene til Norges Forskningsråd, ei heller mer midler til FoU-avdelingen i Norsk Kulturråd. Hvordan skal man tolke dette? Skal midlene forbeholdes det å studere effektene av kulturløftet?

For det første kan ikke dette kalles en *stor* satsing på kulturforskning, selv om økningen er på 100 prosent. For det andre kan den nye pot'en i KuD tolkes som et ønske om at KuD vil ha kontroll over forskningsmidlene selv. Det kan i verste fall føre til mye ukritisk legitimeringsforskning: ”Ja da, kulturløftet har gitt bedre helse, mer velferd, ja da bedre arbeidsmiljø, ja da bedre leserferdigheter osv. osv.”

Jeg har også merket meg at flere av KuDs evalueringsoppdrag har gått til Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI). Det gjelder både evalueringen av ABM-utvikling (i 2008) og evaluering av Rikskonsertene (i 2010). Jeg kjenner ikke så godt til kulturkompetansen i DIFI, kanskje er den høy, men det er pussig at KuD gir evalueringene til et statlig direktorat som ”har ansvar for fornying og utvikling av offentlig sektor

på områda IKT, anskaffingar, kommunikasjon, organisering, verkemiddelbruk og opplæring.” (www.difi.no). Når man dukker videre ned i disse områdene, viser det seg at de har svært lite med kultur å gjøre. Men forvaltning kan de selvsagt.

Mens ministeren nå går inn for fornyet armlengdes avstand til de kunstneriske beslutningene i Kulturrådet, må vi følge med på om armlengden er i ferd med å bli kortere når det gjelder FoU-aktiviteter.

Styrking av Norsk kulturråd og armlengdesprinsippet

Når det gjelder Kulturrådet går ikke Huitfeldt i sin forgjengers fotspor. Mens Giske *snakket* om armlengdesprinsippet og gjorde det stikk motsatte av det, ser det ut som om Huitfeldt mener det hun sier. Stortinget skal nå kun fordele midlene mellom de ulike kulturområdene, og man forlater detaljstyringen av enkeltpostene. Den store fleksibiliteten mellom post 55 og 56, ettårig prosjekttiltak og flerårig støtte, er også et godt grep. Flyttingen av post 74 til Kulturrådet er i de fleste tilfeller også en hensiktsmessig ryddeoperasjon. Selve rådet er jo fra før av redusert til et rent kunstnerråd. Hvorvidt den ufrivillige og kontroversielle flyttingen av A'en og M'en i ABM-utvikling til Kulturrådet er en god ide, gjenstår å se.

Det som også gjenstår å se er om gjennomføringen av dette armlengdesprinsippet og det autonome kunstnerrådet (som kun skal bestemme hvem av søkerne som skal få penger), fratar Kulturrådet kulturpolitisk kraft. De som sitter i rådet er selv kunstnere og kjenner best sitt eget felt, det betyr ikke at de nødvendigvis er kulturpolitisk

Hvor går Huitfeldt?
Jo, hun går i Giskes
fotspor, frivillig eller
motvillig. Jeg håper
og tror at hun har
kapasitet til oftere
å gå sine egne veier
– i resten av stats-
rådsperioden.

kreative. En gjennomføring av armlengdesprinsippet kan åpenbart gi Kulturrådet mer kunstnerisk frihet, mens departementet beholder den kulturpolitiske makten. Ja, man kan tolke det dithen at KuD får mer kulturpolitisk makt gjennom opprettelsen av et rent kunstneråd og armlengdesprinsippet.

Den digitale utfordringen

Huitfeldt synes å ha hatt betydelig berøringsangst med de digitale utfordringene i kultursektoren. Man må også merke seg at flere av de viktige avgjørelsene på dette feltet både hører hjemme og er overlatt til andre

departementer. Finansdepartementet sitter som kjent på momsfrirket, mens revideringen av Åndsverksloven, som er helt avgjørende her, ligger hos Justisdepartementet. Man kunne likevel kanskje forvente seg at en kulturminister *mente* noe om disse helt avgjørende omveltningene i kultursektoren. Det gjør hun foreløpig ikke. Derfor kommer hun til å bli husket som den første kulturministeren som ikke gikk i nærkamp for å forsvare det norske språket, selve hovedbjelken i norsk kulturpolitikk.

Følgende har skjedd siden hun tiltrådte:

Musikkbransjen (populærmusikk)

Huitfeldt satte i februar ned en referansegruppe som skulle se på ulovlig nedlasting, den såkalte Referansegruppen om ulovlig fildeling. Arbeidet ble leder av statssekretær Roger Solheim. Følgende aktører ble invitert til arbeidet: Den norske Forleggerforening, Forbrukerrådet, Gramo (representerer både utøvere og produsenter på musikkfeltet), IKT-Norge, NextGenTel og Telenor (representeres av felles medlem) og TONO. Referansegruppen skulle i følge mandatet se på:

- Hvorvidt nåværende håndhevelsesmuligheter for opphavsrettskrenkelser på internett er tilstrekkelig og gi innspill om mulige tiltak som kan avhjelpe eventuelle mangler. Gruppen skal i den forbindelse ta for seg hele tidslinjen fra undersøkelsesstadiet til den formelle rettslige prosessen.
- Muligheten til å lansere ”mykere” metoder for å redusere ulovlig fildeling.
- På hvilke måter ulike forretningsmodeller, herunder betalingsmodeller og forholdet mellom aktørene i bransjen, kan bidra til å motvirke ulovlig fildeling.
- Andre tiltak som kan fremme den lovlige handelen med kreativt innhold på internett.

Arbeidet ble avsluttet før sommeren, og det ble holdt en offentlig høring i juni. I følge kilder som var der, kom det fram få konkrete resultater og det var tydelig at man hadde fokusert på selve håndhevelsesmuligheter for opphavsrettskrenkelser; altså hvordan straffe piratene. Meningen var at arbeidet skulle ende opp i et

sluttnotat, men dette målet ble endret underveis. Det foreligger derfor ikke noe sluttnotat, og gruppen kan slik sett sies å ha fungert som en slags brainstorming-fokusgruppe for departementet.

Revideringen av Åndsverksloven pågår, men er satt på vent. Det er mitt inntrykk at både juridiske fagmiljøet i de berørte bransjer og i academia er holdt på sidelinjen foreløpig.

Bokbransjen

Rungende stillhet i saken om momsfristak på norske e-bøker, her har ministeren kun vist til finansdepartementet. Finansdepartementet svarte med å innføre merverdiavgift på salg av e-bøker fra utenlandske aktører. Mange er redd det blir store smutthull for å unngå merverdiavgiften – de smutthullene kan jo nordmenn også finne og flytte selskapet ut av landet – men det er ikke det som er hovedpoenget her. Finansministeren hadde aldri forestilt seg at han skulle tjene penger på e-bok-tjenester fra utlandet. Poenget var å *likebehandle* norske og utenlandske aktører med hensyn til merverdiavgiften. Norske forleggeres argument om at det er urettferdig at kun *de* må betale moms på e-bøker, er nå tilintetgjort.

Om e-bok saken henviser nå både kulturministeren, finansministeren og statssekretæren i Finansdepartementet til hva som skjer i Mediestøtteutvalget, som skal legge fram sin innstilling 1. januar 2011. ”Mediestøtteutvalget vurderer innretningen på de ulike offentlige støtteordningene på medieområdet, inkludert e-aviser. Siden problemstillingene har likhetstrekk, kan det være naturlig at Regjeringen også tar en gjennomgang av støtteregimet for bøker når den

skal gjennomgå utvalgets innstilling”, sa statssekretær Roger Schjerva til Dagens Næringsliv nylig.

Slik sett er norsk litteraturpolitikk akkurat nå i Mediestøtteutvalgets hender. Til tross for åpenbare likheter mellom e-avisa og e-boka, det nasjonale språket og den norske offentligheten, bør man spørre seg om det er hensiktsmessig at norsk lyrikk og VG på nett har samme kulturpolitiske støtteordninger. Mens journalistene skriver for øyeblikket, håper jo forfatterne på å skrive for evigheten.

ABM-avvikling – motvillig vandring i Giskes fotspor

I denne saken har muligens Huitfeldt gått motvillig i Giskes fotspor. Hun har da heller ikke vært i sitt ess når hun har måttet forsvare denne avgjørelsen.

Det fantes ikke akkurat noe folkekrav om å avvikle ABM-utvikling – Statens senter for arkiv, bibliotek og museum, alle var tilsynelatende relativt fornøyd med den nye ordningen fra 2003, som et samlet Storting sto bak. Arkiv, bibliotek og museum skulle ses under ett, digitalisering og publikum sto i fokus. Som lyn fra klar himmel kom beskjeden i februar i år om at B’en skulle ut av ABM’en, og at alle biblioteksoppgavene skulle legges til Nasjonalbiblioteket.

I Stortingsmeldingen nr. 20 (2009-2010) foreslås en omorganisering av ABM-utvikling (underskrevet av Giske 11. juni 2010), og det er tydelig at det er biblioteksektoren og Nasjonalbiblioteket som står på spill. Meldingen er på 4 sider, og hvis mangfoldsår-meldingen var et hastverksarbeid, så må dette kalles et lastverksarbeid. Regjeringen forsøker å få det til å se ut som om ABM-avviklin-

gen var varslet i St. meld. Nr. 23 (2008-2009) (bibliotekmeldingen), og at stortinget støttet regjeringens intensjoner i denne meldingen. Og jeg siterer fra Innst. S. nr. 320 (2008-2009): ”Komiteen støtter departementet i at en avklaring av oppgavefordelingen mellom ABM-utvikling og Nasjonalbiblioteket kan være naturlig”, hvilket ikke nødvendigvis betyr det samme som en støtte til den avviklingen av ABM-utvikling som vi senere fikk.

De som tilhører og kjenner sektoren reagerte med overraskelse og sinne, opposisjonen følte seg ført bak lyset og hele styret i ABM-utvikling trekker seg 17. februar. Ingen var fornøyd med forklaringen fra den nye ministeren. Det som kom av begrunnelse var at en omorganisering av ABM-utvikling skulle etablere sterkere fagmiljøer, som om det ikke var akkurat dette ABM-utvikling var etablert for å gjøre. Senere ble klargjøringen av Norsk kulturråds rolle trukket inn i begrunnelsen. At AM’en skulle flyttes til Norsk kulturråd ble gjort klart allerede i stortingsmeldingen om omorganiseringen.

”Politisk røvertokt” skriver biblioteksjefen i Bergen og biblioteksjef ved Høgskolen i Telemark i Aftenposten 26. februar i år. ”Dette er et klassisk maktmisbruk hvor Huitfeldt trumfer gjennom en sak hun har tatt over fra Giske. Huitfeldt har satset, som Giske, på at det ikke var nødvendig med noen argumentasjon. //: Også flertallet i Stortingets kulturkomite med leder Karin Gjøl fra Ap kunne ha bedt om en vanlig og ryddig prosess. Men hun sviktet./.../ Hadde det eksistert en fungerende argumentasjon for denne operasjonen, ville den vært fremlagt offentlig for lenge siden.”

Opposisjonen ved Høyres Olemic Thommesen ble sågar klubbet av Stortingspresidenten, fordi han tillot seg å si at kulturministeren hadde gitt et usedvanlig dårlig svar på hans spørsmål om ABM-saken (det er nemlig ikke lov; man kan bare være enig eller uenig i svaret, *min tilføyelse*).

Til Morgenbladet (nr. 5-11. mars) sier Olemic Thommesen: "Men da jeg holdt mitt innlegg tenkte jeg at det var underlig at ingen der borte i diplomatlosjen (embetsverket ved avdelingsdirektør Sægrov og ekspedisjonssjef Roy Kristiansen, *min tilføyelse*) utstyrte statsråden med et brukbart svar. Man kan lure på om det er en plan her som de ikke vil snakke om."

Hvis tilsvarende uklare beslutningsprosesser i en så stor sak, hadde skjedd innenfor et tyngre departement, ville noen gravejournalister vært satt på saken, og de ville ikke gitt seg før de hadde kommet til bunns i om "det fantes en plan". Så har ikke skjedd her, jeg er redd at for de fleste kulturjournalister er ABM-utvikling helt gresk: ABM- hva for noe??

Vi kommer nærmest sakens kjerne i denne kommentaren fra kulturministeren i Aftenposten 1. mars: "I Sverige samles alle bibliotekoppgaver i Kungliga biblioteket. De svenske bibliotekmiljøene er positive og sier en samling legger til rette for en helhetlig politikk på feltet. Også i Norge trenger vi en slik helhetlig nasjonal bibliotekspolitikk./.../ Vi trenger derfor en tydelig overordnet strategi og en sterk nasjonal aktør med gjennomslagskraft. Nasjonalbiblioteket er en slik aktør." Også videre: "To aktører med uklare og til dels overlappende roller kan hindre utviklingen av sektoren." De to aktørene er

altså ABM-utvikling ved direktør Stein Slyngstad og Nasjonalbiblioteket ved Vigdis Moe Skarstein.

For åtte dager siden kunne vi lese følgende på den Kungliga bibliotekens hjemmesider: "Kungliga biblioteket ansvarar för uppråget Nationell bibliotekssamverkan från ock med nästa år. /.../ KB ska stå för den nationella överblicken för hela Bibliotekssverige och driva på utvecklingen inom biblioteksväsendet. Vi ser fram att äntligen kunna sätta igång att arbeta med vårt nye uppdrag, berättar Gunnar Sahlin, riksbibliotekarie vid Kungliga biblioteket."

Den svenske nasjonalbibliotekaren Gunnar Sahlin er Vigdis Moe Skarsteins nye mann. Forholdet er på ingen måter hemmelig, de giftet seg sommeren 2009. Vigdis Moe Skarstein ville ha Nasjonalbiblioteket og biblioteksektoren ut av ABM. Det kan man lese ut av evalueringen til DIFI fra 2008, som for øvrig blir sitert i den korte stortingsmeldingen: "Høringsuttalelsene er ikke entydige, med en del positive tilbakemeldinger fra mindre aktører, mens både universitets- og høyskolesektoren og Nasjonalbiblioteket har flere innvendinger til ABM-utviklings prioriteringer" (St. meld. nr. 20 (2009-2010): 3).

Makt

Alt peker på at Giske har lyttet til Vigdis Moe Skarstein i denne saken, og ikke villet innrømme det offentlig – av grunner jeg ikke skal spekulere i. Statsråd Huitfeldt har svelget denne kamelen, av grunner jeg ikke vil spekulere i, og kjørt prosessen videre.

Avviklingen av ABM-utvikling har som kjent store konsekvenser for Norsk Kulturråd

som blir nesten dobbelt så stort med AM-divisjonene fra ABM, det får to ulike mandater, høyst ulike oppgaver og forskjellige organisasjonskulturer. Det er på bakgrunn av denne til dels ufrivillige fusjonen, at ansettelsen av Anne Aasheim må ses. Her trengs primært en dyktig leder som har vært ute i hardt vær før. Aasheim er kjent for å være nettopp en dyktig leder.

Nok en gang har vi vært vitne til en ansettelsesprosess i det offentlige kulturlivet uten åpenhet, og i dette tilfelle er saken klaget inn til Sivilombudsmannen av Norsk presseforbund. Huitfeldt sier til Klassekampen (19. oktober) at departementet har sitt på det tørre. Og om dette ikke er et formelt juridisk problem, så handler det om departementets legitimitet i kulturlivet.

Det mektige Kulturdepartementet, styrt av Arbeiderparti-statsråder, utøver til tider makt på en måte som ikke kulturlivet er tjent med. Det gjelder ikke minst ABM-avviklingen, og det gjelder ansettelser av kulturledere i offentlige kulturinstitusjoner. Det blir også interessant å se hva slags FoU-strategi departementet vil velge framover.

Hvor går Huitfeldt? Jo, hun går i Giskes fotspor, frivillig eller motvillig. Jeg håper og tror at hun har kapasitet til oftere å gå sine egne veier – i resten av statsrådsperioden.

Kulturpolitisk årsmelding 2010 er avlevert.

Penger er makt. Mer penger er mer makt.

Ansvar.
Det eneste naturlige er at det nasjonale ansvaret for russisk litteratur legges til Kirkenes, slik det ble antydnet av stortinget sommeren 2009.

Gratulerer Sør-Varanger

“Sør-Varanger bibliotek er svært positiv til grenseboerbeviset, og er forberedt på en ny og ekspansiv tid.” (Biblioteksjef Hildur Eikås, Biblioteknorge 2.11.2010)

I begynnelsen av november gikk flaggene til topps i Sør-Varanger kommune. Det markerte at den russiske og den norske utenriksministeren – Sergej Lavrov og Jonas Gahr Støre – hadde undertegnet en historisk avtale om grenseboerbevis, opplegg for visumfri reise i grensenære områder og en samarbeidsavtale om norsk-russisk grensesamarbeid.

Sør-Varanger bibliotek har i løpet av mange år opparbeidet en god russisk språklig samling, og har i de siste år også prioritert innkjøp av litteratur som omhandler Russland. Det er god pågang og bruk av samlingene, forteller biblioteksjef Hildur Eikås. Sør-Varanger bibliotek

betjener i dag bibliotek i Finnmark og Troms med blant annet bokdepoter.

– Med grenseboerbeviset regner vi med at fokuset på den norsk-russiske bibliotekstjenesten i Sør-Varanger vil øke, og at pågangen til samlingene øker i takt med åpnere grenseforhold, sier Eikås.

Langsiktig tenkning

Da Berlinmuren falt og den kalde krigen var over, var Hildur Eikås en av de som jublet. Blant annet av faglige grunner. Hun hadde hørt litt om det russiske bibliotekvesenet, de enorme bibliotekene og boksamlingene. Endelig åpnet det seg muligheter til å bli bedre

kjent med kollegene i øst.

– Enhver biblioteksjef må tenke: Hva er det spesielle med min kommune? Hvordan kan jeg utnytte kommunens egenart i biblioteksammenheng? Det spesielle med Sør-Varanger er uten tvil nærheten til Russland, sa Hildur Eikås i Bok og Bibliotek nr 1/2009.

Bok og Bibliotek gratulerer med den siste utviklingen. Og føyer til:

Hardt arbeid fortjener lønn. Det eneste naturlige er at det nasjonale ansvaret for russisk litteratur legges til Kirkenes, slik det ble antydnet av stortinget sommeren 2009.

**Av Odd Letnes,
redaktør**

I ny drakt

bokogbibliotek.no har lå nede en drøy ukes tid i november. Årsaken var et massivt virusangrep av en eller annen ukjent fiende.

Nå er vi på lufta igjen, og har benyttet pausen til å gi nettstedet en lett "make over". Vi håper dere liker det nye utseende, og tar gjerne i mot tips om forbedringer og mangler.

<http://www.bokogbibliotek.no>

Bok og Bibliotek

Søk

HOME

ABONNEMENT

OM BOK OG BIBLIOTEK

ARKIV

TIPS OSS

AKTUELT

FØR ANNONSØRER

KJØP BLADET TIL PC/MAC/IPAD

BoB nå som e-utgave

Freitag 10. November 2010 08:58 Artikkel

Bok og Bibliotek er nå tilgjengelig for iPad, PC og Mac – som et rimeligere og annerledes alternativ til papirutgaven.

[BOK- KOMMENTAR \(3 KOMMENTARER\)](#)

Sist oppdatert: Freitag 10. November 2010 08:14

Les mer...

Nedleggelse av NRK-biblioteket?

Freitag 10. November 2010 11:07 Artikkel

REPORTASJER Jeg er bibliotekar i NRK Biblioteket. Hver dag kan jeg gå hjem og se konkret hvordan research, informasjon, bilder, fakta osv fra oss brukes i NRKs programmer på tv, radio og på nett.

Jobsomværdagen er variet og hver dag får mine kolleger og jeg tilbakemeldinger om at vår sending og vår jobb er uvurderlig i NRKs prosjektoppslag. Fakta skal sjekkes, info søkes opp, bilder finnes frem, koding/mediebehandling skal ha inspirasjon til nye saker, rekvisitter skal gjenskape interier, sporten vil ha resultater fra 50-tallet eller avisslipp om den første norske sprekampen...

Nå er NRK Biblioteket foreslått nedlagt. Altså "det fysiske" biblioteket. Mandag ble det lagt frem en rapport i NRK med tittelen "Margendagens Medierhus". En prosjektgruppe har sett på innsparemuligheter og foreslått en rekke kutt. Ikke alle forslagene skal vedtas, men 100 millioner skal spares. Mer om det her: <http://nrk.no/kultur-og-underholdning/7382218>

1,6 millioner skal spares på dette, og plassen kan brukes til noe annet. Det fysiske biblioteket tar plass.

I rapporten er en negativ effekt av forslaget at "Medarbeiderne må finne litteratur gjennom nettet og fra andre bibliotek, noen vil oppleve dette som en reduksjon i servicenivå". "Reduksjon i servicenivå" er et annet uttrykk for at mange programskapere vil bruke mye tid og penger på å finne tilbake til informasjon som i dag finnes i NRK Biblioteket. Merarbeid og eventuelt kjøp av bibliotekstjenester er påske menigter for NRK.

Det er vanskeligere å lage et regnskap over søpt kvalitet og originalitet i programmene. Jeg er en av mange som reagerer sterkt på forslaget om å kutte biblioteket. Selvfølgelig bibliotekene, men også mange programskapere. Vi er redd for at NRK mister noe vesentlig dersom dette gjennomføres. NRK skal fortsatt bidra med mangfold, troverdig, viktig og nyskapende innhold, i følge rapporten. Biblioteket er et viktig verktøy i programskapingen, og bidrar til nettopp mangfold, kvalitet og troverdighet i NRKs programbud. Det betyr neppe at alle abonnentbetalingstjenester som NRK skal bli det samme som de andre kanalene på markedet.

Høsttilbud

Tegn abonnement for 2011 nå og få nr. 5 og 6 for 2010 gratis.

Bøker fra ABM-media

MEST LESTE

SIST PUBLISERT

SIST KOMMENTERT

BoB-nett på lufte igjen

Tips oss

Bibliotekdag informasjon på nettstedet til ABM-utvikling

Duipedit med evig liv

Nytt Bok og Bibliotek (nr 5/10)

Et skritt nærmere

Bok og Bibliotek

RSS FRA BOKOGBIBLIOTEK.NO

NORSKE BIBLIOTEKBLØGGER

- Hva skiller ikke journalister i sosiale medier?
- Orupel Gardens: Konkurrent til WordPress.com
- Bibliotekene og "mobt 2.0"
- Hvordan ta over verden uten å gå ut av huset
- Ferdig: Veileder i sosiale medier for forvaltningen
- Kommunal satsning på sosiale medier virker!

PRESSEKLIPP - BIBLIOTEK

- Kristin Thorsen - Hallingdalen
- Lesertips på biblioteket - Fredrikstad Blad
- Selvbetjent bibliotek - P4

BoB nå som e-utgave

**Bok og Bibliotek er nå tilgjengelig for iPad, PC og Mac
– som et rimeligere og annerledes alternativ til papirutgaven.**

De norske avisene er så vidt i siget, og foreløpig er bare en håndfull tidsskrifter kommet i gang med e-utgaver – til tross for at det er stor enighet om at lesebrettene er kommet for å bli. Det er derfor viktig å høste erfaringer med denne typen formidling. Jeg tror Bok og Bibliotek kan nå nye lesere på denne måten. En del av de yngste innenfor målgruppen vil kanskje foretrekke å lese på skjerm fremfor papir. Mange av oss eldre er også i full gang med å eksperimentere med alternativer til trykte publikasjoner.

Foreløpig er Bok og Biblioteks elektroniske utgave beregnet på iPad, PC og Mac, men utviklingen skjer raskt og målet er på sikt å kunne nå alle uavhengig av plattform. Neste skritt blir muligens å tilrettelegge bedre for bedre lesing på mobiltelefoner.

Med den nye tilgjengeligheten er Bok og Bibliotek nå bare noen tastetrykk unna. Det vil si, du må først innom en av verdens største bladkiosker på nett, som heter Zinio. Gjennom vårt medlemskap i Fagpressen fikk vi et helt klart interessant tilbud fra Zinio. Den forholdsvis lave inngangsbilletten var med på å gjøre at vi slo til.

Bok og Bibliotek

Bok og Bibliotek er Norges eldste og eneste

Bok og Bibliotek er et ledende tidsskrift innenfor bibliotekrefleksjon og debatt og holder et skarpt blikk på de politiske kunnskapsssektorene. Bladet er redaksjonelt uavhengig og (etabl. 1933) tar opp temaer, trender og nyheter som utkommer 6 ganger i året.

abonnementsfunksjoner

språk : Norwegian
land : Norway

Digitalt abonnement / 6 Utgaver

Digitalpris fra Zinio: 180,00 kr
6% rabatt Utsalgspris: 192,00 kr

☒ automatisk fornying

med automatisk fornying vil du få beskjed og bli fakturert automatisk som helst ved å kontakte kundestøtte og få tilbake penger for ut

[legg i handlekurven >>](#)

En av fordelene med e-utgaven av Bok og Bibliotek er at alle lenker blir klikkbare. Det legges altså til rette for en mer dynamisk lese måte enn det vi er vant med fra for eksempel en tradisjonell pdf. Foreløpig er det ellers få forskjeller mellom digital- og papirutgaven, men systemet legger til rette for at flere finesser kan legges til etter hvert.

Prisen på en elektronisk utgave av Bok og Bibliotek er 32 kroner og et årsabonnement (6 utgaver) koster 180 kroner.

Ønsker du å kjøpe Bok og Bibliotek elektronisk, klikk deg inn på knappen øverst til høyre på hovedmenyen på bokogbibliotek.no – KJØP BLADET TIL PC/MAC/IPAD – og følg veien derfra.

– Odd Letnes, red.